

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

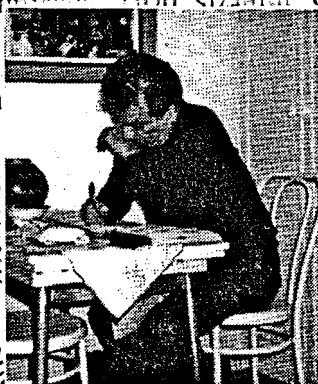
APARE
LUNAR

Matei Calinescu
despre Mateiu Caragiale

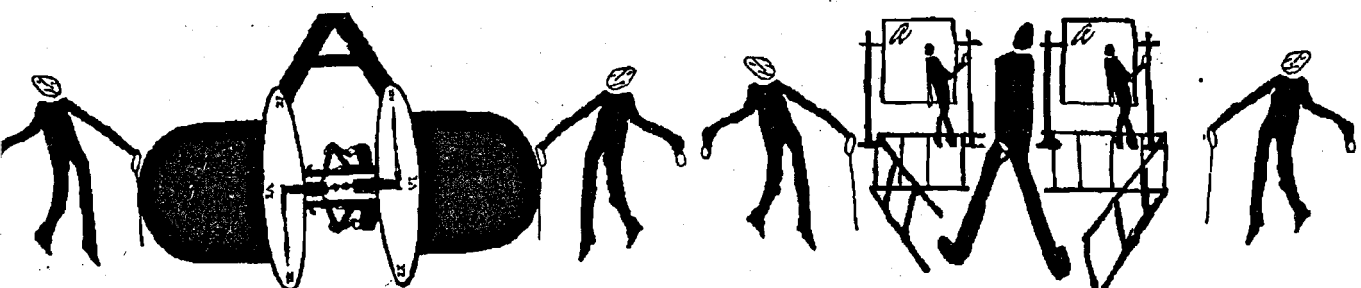
Ion Vlad
despre Ileana Malancioiu

Ion Ianoși
despre Radu Cosășu

În exclusivitate:
proza de Alexandru Vona

nr. XII bis nr. 10
(149)
2002

Revistă editată cu sprijinul financiar al MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR,
PRIMĂRIEI ȘI CONSILIULUI LOCAL CLUJ-NAPOCA
și al FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS

APOSTROF

A P O S T R O F

Vineri, 4 oct. a.c., orele 12, Fundația Culturală Apostrof a decernat premiul său statutar, ce poartă numele lui Negoïțescu, unul din marii scriitori români care s-a născut la Cluj. (Al doilea mare scriitor născut în urbe este Nicolae Balotă, deci tot un cerchist.) Apostrofii și-au invitat prietenii din vreme și au mediatizat evenimentul în avans. Pe la 11:45, pe peronul Teatrului Național, apostrofii își așteptau, înfrigurată la propriu, oaspeții. Prima a sosit Anca Hațieganu, cu gura pînă la urechi. Încet, încet, foaierul teatrului s-a umplut de lume: Ruxandra Cesereanu, pe care o așteptau admiratorii; Angela Popescu, înfrigurată; Doina Cetea și Radu Constantinescu, aducîndu-l cu ei pe Al. Pintescu, tocmai picat de la Satu-Mare. Doamna Carmen Vlad și prof. Ion Vlad, la timp să audă complimentele Irinei Petraș, care declara că a fost ispitită spre teoria literaturii de cursurile profesorului Vlad. Doamna Livia Titieni Boilă, apoi ex-senatorul Matei Boilă și dr. Ioan Boilă, prietenii din tinerețe ai lui Nicolae Balotă, complotiști contra ordinii socialiste care au ajuns în închisoare pe ani mulți... de!, nu degeaba am citit *Caietul albastru*. Anca Măniuțiu, cu un fax în poșetă. Sanda Cordoș, între două cursuri universitare. Corin Braga. Roxana Croitoru. Dr. Octavian Zegreanu. Dumitru Cerna. Eugenia Șarvari. Laura Pavel, în negru. Ion Pop, elegant. Dana Țăranu, singură, căci academicianul era la București. În toiul festivității, a apărut agale Dora Pavel. Cîțiva vechi prieteni, de la frumoasele noastre simpozioane interesante. Dl Vasile Grunea, Virgil Bulat, studenți, cititori.

Premiul I. Negoïțescu, decernat pentru a șaptea oară, i-a fost atribuit lui Ștefan Borbély. Marta Petreu i-a făcut acestuia o scurtă „Laudatio“, pe care a citit-o spășită. Iar după cuvîntul de răspuns al premiatului, care a fost sumbru-sibilinic și... realist, au urmat lansările de carte.

Cărțile apostrofice stăteau, de altfel, la vedere, împreună cu cele ale Editurii „Echinoc“, vegheate de „domnișoara Apostrof“ Ana Cornea și de directorul Ed. Echinoc, dl Eugen Pop.

Zaharia Boilă, *Amintiri și considerații asupra mișcării legionare*, a fost prezentat de nora sa, doamna Livia Titieni Boilă, care a asistat în anii '60 la nașterea cărții;

Irina Petraș, *Teoria literaturii*, a fost prezentată de autoarea însăși; cu ocazia asta am aflat că, pentru dna Petraș, această carte este... lădița sa cu scule, cuie, șuruburi, șurubelnițe, garnituri și alte reperi;

Premiul I. Negoïțescu
al Fundației Culturale Apostrof

Ștefan Borbély

- *Gîndina magistrului Thomas*, 1995
- *Xenograme*, 1997
- *Vîsul lupului de stepă*, 1999
- *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, 2001

– colaborări la numeroase volume colective
– coordonări de volume

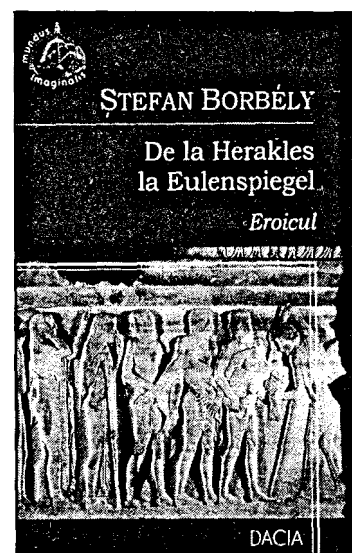
Are o apariție impozantă, lucru explicabil prin faptul că e mare, dar mai ales e sobru. Chiar morocănos. Apariția lui intimidează, de fapt, sperie. În mod sigur, trezește respect. Are talentul – rar, oricum, e un talent pe care eu l-am întîlnit la puțini oameni – de-a vorbi încet și important. De fapt, el chiar este important. Și știe foarte bine asta. Sub coaja morocănoasă, se află un om sensibil, care crede în adevăr, în dreptate, în frumos, în bine. Nu se mulțumește să creadă în aceste valori universale – și, vai, atît de ridicole *aici și acum* –, ci acționează în mod... romantic. E capabil de entuziasme, de admirație, și recunoaște asta cu o dezarmantă candoare. În generația criticilor optzeciști, e, cu siguranță, un unicat, căci admiră în gura mare ceea ce fac scriu-„construiesc“ alții, inclusiv colegii săi de generație. Inclusiv cei din provincie. Generos, elogiază ceea ce admiră, fiind gata să acționeze, ca un Don Quijote, să panseze o rană

George Banu, *Uitarea*, a fost prezentat de Anca Măniuțiu, traducătoarea cărții, dar numai după ce a fost citit mesajul faxat al autorului;

Ion Vartic, *Cioran naiv și sentimental*, ediția a II-a adăugită, n-a mai fost prezentat

sau să repare o nedreptate culturală. Pe cît de morocănoasă e apariția lui în carne și oase, pe atît de calde și entuziaste pot fi textele lui de critică, comentariile sale de cărți și de oameni. Uneori însă e morocănos și-n scris, provocînd furtuni în paharul literaturii române.

Are o știință de carte vastă, îmbogățită prin studii și burse. Muncește mult și cu folos. Cărțile lui sînt savante și ingenioz-fermecătoare, căci Ștefan Borbély are capacitatea aceea miraculoasă de a crea viață din cuvinte, are, adică, talent. În

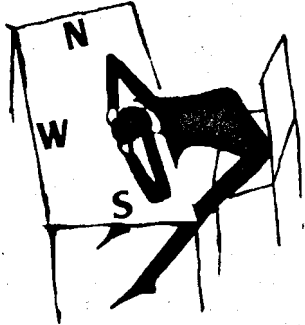
Clujul intelectual și artistic de azi, în acest oraș plin de talente și de știință, Ștefan este în linia întîi.

MARTA PETREU

(căci autorul s-a refugiat în culisele teatrului), ci doar arătat.

Discuțiile și aranjamentele s-au făcut la un pahar de vin, după toate aceste miniceremonii de toamnă.

PRAETEXTATUS

Recitind Craii de Curtea-Veche

Matei Călinescu

Cronologia internă: inferențe, potriviri, întrebări

Cartea *Craii* începe *in medias res*, într-o zi de toamnă înaintată, ploioasă („era o vreme de lacrimi“) cu naratorul trezit dintr-un somn de după beție; urmează înfrîngerea acestuia la birtul din Covaci cu trioul Pantazi, Pașadia, Pîrgu, aflat deja la a doua țuică, descrierea „valsului domol“ cîntat de lăutari, primele vorbe citate direct, ale lui Pîrgu către Pașadia: „...cu valsul ăsta țin să te duc la lăcașul cel din urmă“ (p. 52), portretul lui Pașadia, urmat de cel al lui Pîrgu, apariția Rașelicăi Nachmandsohn, pe care Pașadia o dezbracă din ochi privind-o posomorît și tulbure; capitolul se termină cu scena din stradă, trei vardiști luptînd cu o femeie beată, care vărsase pe ea și-și pierduse un pantof, și care urla ca o fiară; e nefericita Pena Corcodușa, care le strigă celor patru „Crai de Curtea-veche!“ și a cărei poveste Pantazi o știe și o spune – o poveste neverosimilă de dragoste între prințul rus, Serghie de Leuchtenberg-Beauharnais, nepotul împăratului, și „floarea-demaidan“ Pena, în 1877, același an cînd prințul moare „ca un cruciat în Balcani“ și cînd, la trecerea trenului mortuar prin București, în seara de 19 octombrie, Pena înnebunește; Pantazi auzise țipătul ei sfișietor, ca unul din însoțitorii trupului neînsuflit al lui Serghie. „Sunt de atunci treizeci și trei de ani“, își încheie Pantazi scurta poveste încastrată în povestea mai mare a craiilor. Sa fie vorba de exact 33 de ani? Să ne aflăm în 19 octombrie 1910, pe o vreme umedă și ploioasă,

să, cu lacrimi în crengile copacilor? Că ne aflăm în a doua jumătate a lui octombrie nu ne putem îndoi, căci și alte semnale risipite în text indică în această direcție.

Capitolul al doilea începe cu un portret al lui Pantazi, care, ne spune naratorul, în anul acela – 1910, „[s]e ivise în București cam odată cu primele frunze“ (p. 63). Avem de a face, în cronologia narațiunii, cu o întoarcere în timp față de capitolul întîi, un „flash-back“ sau, în terminologia lui Gérard Genette (din *Figures III*), cu o „analepsă“: din toamnă spre precedenta primăvară timpurie. Pînă să-și vorbească, drumurile celor doi se încrucișează adesea, mai ales în Cișmegeiu, chiar și „în timpul marilor ploii ce au căzut înainte de ivirea cometei din acea vară“ (p. 64). Într-o seară după ploaie, într-o înseninare vremelnică și magică, în parcul cu „verdeța beată de umezeală și pustie cu desăvîrșire“, pe „podul cel mare al lacului“, Pantazi îl vede pe narator cu o țigară aprinsă și-i cere foc: așa își cunoaște acesta prietenul de cînd lumea, dublul, de fapt, proiecția părții sentimentale a personalității sale („Căci dacă de Pașadia aveam evlavie, de Pantazi aveam slăbiciune, una pornește de la cap, cealaltă de la inimă...“ – p. 62).

Cuvintele lui Pantazi, „În fața Frumosului... singurătatea devine apăsătoare și e o seară prea frumoasă, domnule, o seară de basm și de vis“ etc. (p. 64) sunt urmate de o nouă indicație temporală: „Azi, după atîția ani, îmi pare că-l mai aud“. Timpul scrierii textului e un timp al amintirii, al reconstituirii evenimentelor din memorie, dintr-o perspectivă îndepărtată, dar care poate deveni, în actul mnemoic-imagina-

tiv, foarte apropiată, pentru a se îndepărta din nou. E o perspectivă fluctuantă, un fel de zig-zag între diferite straturi ale trecutului amintit-inventat (căci, nu-i așa?, amintirea inventă și invenția își amintește). Timpul *implicit* al scrierii poate fi aproximativ stabilit pe baza evidenței textuale. Pașadia moare, în condițiile știute, toamna tîrziu, căci în momentul în care naratorul vede stîlpul de fum rezultat din incinerarea operei sale „mărețe“ el notează în trecăt că grădina era „fără flori“. Între timp, Pantazi terminase de vîndut proprietățile sale din România (ultima fusese o prăvălioară de la Bărăție) și, în ajunul plecării, ia cina cu naratorul la birtul din Covaci unde începuse acțiunea propriu-zisă a romanului. Finalul e o repetiție a scenei inițiale cu importante schimbări: Pîrgu e absent, Pașadia mort, dar Rașelica e la o masă apropiată, „mai frumoasă și mai nepăsătoare ca oricînd“, cu „noul ei logodnic, un soi de brotac cu ochi boboșați, bondoc și bont“. Lăutarii cîntă iarăși valsul domol care-l face pe Pantazi să lăcrimeze. Urmează o lungă plimbare nocturnă în doi care se sfîrșește întîmplător – de fapt cît se poate de necesar, ca într-unul din acele texte minuțios-ambițios alcătuite care se referă la întîmplare numai spre a o exorciza – în piața florilor, la Curtea-veche. Lîngă gardul bisericicii, pe o rogojină, zace Pena Corcodușa, moartă, frumoasă, transfigurată, încît naratorului trebuie să i se spună cine e: „... cum aș fi putut recunoaște în chipul acela blajin cu trăsături gingașe pe înspăimîntătoarea furie de anul trecut?“ (p. 125). Trecuse deci un an.

→

Cuprins

• PUNCTE DE REPER

Recitind Craii de Curtea-Veche Matei Călinescu 3

• ESEU

Ileana Mălăncioiu: Neîntreruptele căutări Ion Vlad 6

• CRONICA LITERARĂ

În arenă Ștefan Borbély 8

• CRONICA LITERARĂ

Un critic ardent 9

Proză cu dar 9

Farmecul documentului 10

Cuvinte de întîmpinare Irina Petraș 10

Cronica ideilor/Despre funcția psihicului în romanul autohton Cătălin Ghiță 10

Un roman paradoxal Claudiu Groza 11

• POEME

Floare, Zăbrelele limbii, Șlep cu moloz Paul Celan 12
traducere de George State

• DOSAR

La capătul liniei 9 Alexandru Vona 13

Jurnal suedez III (2) Gabriela Melinescu 18

Divanul vienez (III) Norman Manea 20

• PROZĂ

Congregația îngerilor Gabriel Chifu 22

• ESEU

O viață din supraviețuiri Ion Ianoși 24

• VESTIAR

Cronica teatrală/Sanda Manu la Cluj Nora Colțea 26

Revista revistelor 26

Acest an se cere însă contemplat de la o distanță temporală care e indicată cititorului implicit pe pagina imediat anterioară, când naratorul vorbea de norocul lui Pașadia de a fi murit „înainte de război“, ceea ce l-a scutit să îndure „arsura dezamă-

țiri este unul de completă indiferență, ca și a celui în care e evocată reacția naratorului la moartea lui Pașadia: „Am deplîns pieirea acelei opere mărețe, dar nu și pe a autorului“, adică a omului, a prietenului. E un mod elegant de a „înrama“ alegoria celor patru euri, generate prin duplicare și contrast, și înscrise, dincolo de timp, în visul apoteotic al celor trei crai trași spre apus de un măscărici fluturînd o năframă neagră.

Pe baza indicațiilor temporale din text, se poate deci stabili că acțiunea propriu-zisă a *Crailor* se desfășoară într-un an, adică din (poate 19) octombrie 1910 pînă în – adoptînd ipoteza unei simetrii între început și sfîrșit, pe care o sugerează birtul din Covaci, valsul melancolic, Rașelica, apoi Curtea-veche și Pena – 19 octombrie 1911. Tot din text, dacă ținem seama de ele, fie că sunt subliniate, fie că sunt menționate în trecere, detaliile temporale ne ajută să determinăm cronologic alte puncte importante – uncori puncte de răscruce – ale narațiunii. Să luăm cazul lui Pantazi: într-o biografie lineară a lui ar trebui să figureze următoarele date (destul de precise): se născuse în anul 1857; la 20 de ani, în 1877, devenise voluntar în Războiul Ruso-Turc și participase la campania din Bulgaria, unde înnodase o prietenie cu Serghie de Leuchtenberg (povestea

ră“ (p. 102) în 1911, după ce vreme de șase luni bufonul Pirgu îi implorase pe crai să meargă acolo și aceștia refuzaseră (merită să repetăm că aparent pasivul narator e cel care ia inițiativa acestei ultime decăderi – p. 103; tot așa cum el e cel care-i făcuse cunoștință lui Pantazi cu Pașadia, „cam cu o lună înainte de seara la care purcede istoria de față“, deci în septembrie – p. 69). Sototind 6 luni din septembrie 1910, frecventarea Arnotenilor începe din martie 1911 și durează 5 săptămîni („O viață lungă nu mi-ar fi ajuns pentru a pătrunde sufletul omenesc în toată ticăloșia de care e în stare, așa ca cele cinci săptămîni petrecute la Arnoteni“ – p. 112). Confruntarea dintre Pantazi și Pașadia și toate celelelalte evenimente de la Arnoteni (hotărîrea și pregătirea nunții, care trebuia să aibă loc în mai dar e amînată pentru iunie, moartea fulgerătoare a Ilincăi etc.) se petrec în aceste săptămîni. Ilinca moare la sfîrșitul lui aprilie sau poate chiar pe 1 mai, de vreme ce înmormîntarea ei are loc, „în a treia zi, cea mai frumoasă de mai“ (p. 123). La trei luni după aceea, cînd „frunzișul sună a toamnă“, dar e încă adînc și greu – deci prin august 1911 – naratorul are visul simbolic cu craii în asfințit. După aceea, toamna, află de moartea lui Pașadia și apoi că Pantazi și-a vîndut și ultima posesiune românească, casa din Bărăție, și că urmează să plece. În ajunul plecării, cei doi prieteni cînează în Covaci în seara – ipotetică – de 19 octombrie 1911.

Trecînd acum la Pașadia, așa sugera că el are peste 65 de ani (ni se spune că era „în vîrstă, cînit și ferchezuit la deznădejde“ – p. 69 și că Pirgu „era mai tînăr cu mult“ – *ibid.*). Știm că a fost crescut în străinătate și că a revenit în România ca un tînăr ambițios, să zicem de 22-23 de ani. Timp de 30 de ani încearcă să facă carieră cu mijloace cinstite (ducînd o „viață austeră și sobră“, de om fără mijloace materiale deosebite), după care se culcă cu nevasta „atotputernică a unui președinte de consiliu“ și se îmbogățește, ca un adevărat arivist (Mateiu Caragiale era un admirator al prozatorului francez astăzi uitat, cînicul Félicien Champsaur, autorul romanului *L'arriviste*, Albin Michel, 1902), dar peste puțină vreme renunță la viața socială de om bogat și puternic și se retrage cu 15 ani înainte de apariția lui în roman („...puse-se cu vreo cincisprezece ani înainte capăt lungii lupte...“ – p. 70). Ar avea deci 67-68 de ani, bucurîndu-se însă încă de influență – Pirgu îi spune naratorului: „...nici nu-ți închipui ce fudului are țapul ăla bătrîn, să vrea numai să le mai pună odată pe taler, atunci să vezi comedie“ – p. 96 și speră că Pașadia va interveni în favoarea lui, dar parvine și fără acest ajutor promis dar nedat.

Care să fie vîrsta lui Pirgu? El e fără îndoială mult mai tînăr decît Pașadia și Pantazi și, ținînd seama de cariera politică pe care urma s-o facă după război, și de regretul lui exprimat atît de cinic și de colorat că Sumbasacu Pirgu nu murise cu 10-12 ani înainte (ceea ce i-ar fi permis cu banii moșteniți să facă studii și să devină avocat sau universitar sau diplomat – vezi p. 103), bănuim că ar avea cam 30-33 de ani. Cît despre narator, el e relativ tînăr, de vreme ce primește încă scrisori moralizatoare de la părinți. E, ca și Marcel al lui Proust, scriitor și sugestia e că ar fi fascinat de Pan-

Mateiu Caragiale

girii și a dezmințirilor de a vedea că nu el, ci Pirgu avusese dreptate...“. După război, deci, Pirgu se lansează în cariera lui extraordinară – prefect, deputat, senator, ministru plenipotențiar – în anii 1920 și după aceea. Fraza în care e descrisă – sau telescopată – această carieră e o frază *cheie* (în sensul că dă cheia în care trebuie executată întreaga melodie temporală, cu sușurile și coborișurile ei, melodie care străbate întregul roman). Unii critici au vorbit de neversimilitatea carierei sociale a lui Pirgu, expedită în câteva rînduri, care nu sună cu personajul așa cum este el prezentat, în detaliu grotesc după detaliu grotesc, de-a lungul romanului. Aceste câteva rînduri sunt totuși extrem de importante – și necesare: în afară de indicația temporal-muzicală, ele consemnează ieșirea personajului din cadrul romanului, precum moartea marcasă ieșirea lui Pașadia și plecarea „străinului“ pe care naratorul îl însoțește pînă la graniță, dispariția lui Pantazi. Cu alte cuvinte, ceea ce i se întîmplă lui Pirgu nu-l mai privește pe narator, cum nici plecarea celui ascuns sub numele lui Pantazi nu l-a solicitat emoțional cîtusi de puțin. Tonul pe care sunt povestite aceste despăr-

Penei, deci, el o cunoștea de la sursă), a căru moarte pare a declanșa o serie de nenorociri în viața lui: moartea părinților, dragostea nefericită pentru Wanda (1878-79), viața deznădăjduită disolută, timp de un an, în care i se împlinesc toate dorințele („...se întrecea o lume să-mi facă voile și să mă desfete“ – p. 90) dar în care și risipește averea și se împovărează de datorii, ajungînd să-și fixeze ziua sinuciderii exact la aniversarea de 23 de ani (p. 91), dar printr-o coincidență tocmai atunci fusese omorît de țărani avarul și putred de bogatul unchi Iorgu, pe care-l moștenește fraudulos, hotărîndu-se imediat după aceea să plece în străinătate (1880), de unde se întoarce după zurbaua de la 1907, în primăvara lui 1910 (p. 94) și apare odată cu primele frunze, pentru a face cunoștința naratorului prin iulie 1910. Pantazi are deci 53 de ani (în martie-aprilie 1911 va proiecta o căsătorie cu duvida Ilinca Arnoteanu care avea 16!). Spovedania lui se prelungește pînă pe 10-11 decembrie 1910 (cînd o întrerupe Pirgu care constată că mai sunt trei săptămîni pînă la anul nou 1911 – p. 96). Frecventarea imundului tri-pou de la Arnoteni începe „spre primăva-

tazi și de Pașadia și pentru a aduna material pentru „un roman de moravuri bucu-reștene“ pe care chiar îl scrie după mulți ani, acest roman fiind *Craii de Curtea-Veche*: procedul e specular și autoreferențial, împrumutat poate din heraldică, sugerat și de efectul dublei oglindiri (imaginea dintr-o oglindă reflectată într-o altă oglindă). În acest sens *Craii* este și un roman al romanului, dar dimensiunea „meta“ (comentarii în roman asupra romanului, reflecții asupra literaturii și artei, abundente la un Proust, sunt aici virtual absente). Vîrsta naratorului, în 1910-1911, cînd se petrece acțiunea, ar coincide cu aceea a autorului atunci cînd a început să scrie romanul (25-26 de ani); dar naratorul își pune povestea pe hîrtie peste ani și, în acest sens, el e și bătrîn.

È de altfel cazul oricărei scrieri memorialistice: distincția între vîrsta povestită și vîrsta povestirii. Ea e valabilă și în cazul memorialisticii ficționale, simulate sau disimulate. Ipoteza mea de lectură a *Crailor* e că avem de a face cu o autoficționalizare cu măști: în sensul că naratorul vorbește despre sine prin trei măști (cele trei personaje ale căror nume încep cu P). Naratorul sugerează că sursa cărții sale ar fi însemnări contemporane cu faptele, bunăoară conversațiile între Pantazi și Pașadia notate cuvînt cu cuvînt („...faptul că mi-au rămas însemnările ce aveam grijă să iau de ele [conversațiile acelea] mă consolă, dacă nu mă despăgubește, de toate pierderile de lucruri ce am suferit de la război încoace“ – pp. 59-60).

Evident, o primă lectură nu poate face toate aceste legături și inferențe privind dimensiunea cronologică a textului, doar uneori explicită. Dar de ce le-ar face relectura? Pentru că în orice narațiune bine articulată, codul temporal joacă un rol important; pentru că, altfel spus, portativele invizibile pe care e notată melodia timpului dintr-o proză atît de migălos lucrată ca aceea a lui Mateiu I. Caragiale merită să fie reconstruite. Plecînd de la ele, devine mult mai ușor de perceput codul propriu-zis istoric, cultural și ideologic pe care ar trebui să-l activeze o (re)lectură critică. Acest din urmă cod e extrem de bogat în cazul unei cărți atît de saturată de trimiteri istorice și culturale directe sau indirecte (prin intermediul vocabularului). Trebuie să mărturisesc că semnificația datei care se află în centrul acestui roman, singura precizată deplin, 9 octombrie 1877, dată în funcție de care le putem stabili, prin inferență sau simplă ipoteză, și altele – îmi scapă.

Am cercetat atent jurnalul și agendele lui Mateiu Caragiale din ediția Barbu Cioculescu și 19 octombrie, acolo, e o dată fără importanță. Spre deosebire de altele, cum ar fi 25 martie (1885, ziua de naștere a scriitorului, marcată în fiecare an cu vîrsta înscrisă în cifre latine și uneori cu motto-uri („Cave, age, tace“ etc.). Spre deosebire de 16 noiembrie, Sf. Matei, deci ziua onomastică, marcată și ea de cîteva ori (bunăoară în 1925: „Saint Mathieu. Point de départ de la phase définitive“ sau în 1932: „Sf. Matei. Aera Nova. Renforcement du système.“; sau în 1934: „(Sf. Matei) Cave, age, tace. /Achever le déca-naillement./Snobisme/ Rupture en fait, réserve/ Gravité, tenue, retenue etc.“* Spre deosebire de 4 aprilie (1914), data semnă-

rii de către țar a actului pentru conferirea Ordinului Sf. Ana, clasa a II-a (decorația cea mai înaltă și iubită de Mateiu), dată a cărei aniversare e marcată ani de-a rîndul în agende, ca și 7 mai (1914), data conferirii efective a Ordinului Sf. Ana, clasa a II-a, marcată an după an în agendă ca o dată cu profundă semnificație personală.

Să fie 19 octombrie 1910 data la care i-a venit ideea *Crailor de Curtea-Veche*, ca un fel de iluminare interioară sau de revelație? Ipoteza nu-i lipsită de o anumită atracție – deși e neverificabilă sau, în termenii propuși de Karl Popper, nu poate fi falsificată, adică nu se poate dovedi că e neadevărată, ceea ce e o slăbiciune. Oricum, în jurnalul pe anul 1928, sub data de 3 noiembrie, el scria (citez în traducerea din franceză a lui Barbu Cioculescu): „La întîi noiembrie a apărut în revista *Gîndirea* sfîrșitul ultimei părți din *Craii de Curtea-Veche*.... Concep-tă întîi nebulos în 1910, s-a dezvoltat și s-a cristalizat încetul cu încetul pînă la 1 septembrie al acestui an“ (p. 268). El știa că e capodopera sa: îl costase uriașe eforturi dar cartea care rezultase din ele era „cu adevărat magnifică“ (*ibid.*). Importanța anului 1910 e clară: ea marchează data cînd începe romanul și data cînd a fost conceput. Dar 19 octombrie?

Să fie vorba de o aniversare secretă sau privată? Sau de vreun detaliu astronomic ori astrologic, poate în legătură cu cometa lui Halley, care fusese perfect vizibilă și neliniștitoare în vara aceluia an? Să fi fost ales 1910 și pentru că era anul cometei? Sau, cine știe, data 19 octombrie ar putea corespunde trecerii reale a trenului mortuar al lui Leuchtenberg-Beauharnais prin București spre Petersburg în 1877? (Dacă așa avea acces la presa românească din 1877 n-aș șovăi să petrec două-trei zile răsfoind ziare de epocă – în prelungirea acestei relecturi a *Crailor*; relecturile reflexive au nu odată un asemenea efect.) Astfel de întrebări, care se ivesc în mintea recititorului, rămîn de obicei fără răspuns – sau primesc un răspuns provizoriu, aproximativ, adeseori implauzibil sau chiar ridicol în ochii unui profan. În măsura în care ele ilustrează ce se petrece în mintea cititorului în procesul relecturii, menționarea lor e suficientă aici. Nu

lipsită de însemnătate este apoi ireproșabila potrivire unele cu celelalte a referințelor temporale risipite în text, uneori la mare distanță, alteori sub forma doar a unor accente în descrieri de peisaj (primele frunze, verdeața beată de ploii, florile moarte etc.) sau în notații de atmosferă. Pare a fi vorba aici de mai mult decît de simpla grijă de ordine în construcția narativă. Adevărata problemă e dacă aceste date au fost alese la întîmplare sau nu. Dar chiar și dacă, într-o carte recitibilă, ele au fost alese la întîmplare, un bun recititor va proceda la fel ca bunul scriitor al lui Borges: va căuta să reducă la maximum rolul întîmplării. Poate că însăși relectura ar putea fi definită astfel: o încercare de a exorciza întîmplarea din lectură, și desigur plăcerea care rezultă cînd această încercare pare în-cununată de succes. În prima lectură – li-neară, „naivă“, rapidă, curioasă pe orizontală,

pe axa sintagmatică, înaintînd neabătută spre sfîrșit – plăcerea vine, dimpotrivă, din întîlnirea cu întîmplarea, din înlănțuirea întîmplărilor.

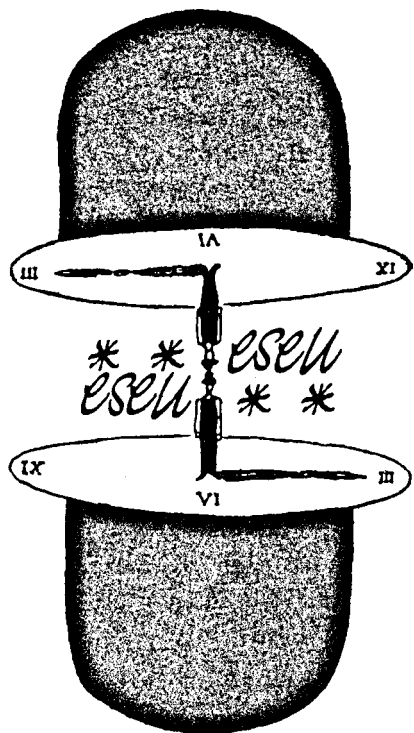
(Fragment dintr-un studiu mai amplu)

(continuare în numărul următor)

* S-ar putea să fie vorba aici de rezoluțiile pe care le lua la acea vreme în legătură cu dragostea respinsă pe care a avut-o pentru Elisa Băicoianu, o femeie cu cîțiva ani mai mare ca el (el avea aproape 50, ea 54), dragoste pe care încerca să și-o reprime, recomandîndu-și o purtare distantă, rece, disprețuitoare față de ea.

Ileana Mălăncioiu: Neîntreruptele căutări

Ion Vlad

În decurs de trei ani, Editura Polirom a reeditat două cărți semnate de Ileana Mălăncioiu: *Călătorie spre mine însămi* (ediție revăzută și îmbogățită, seria „Ego“ 2000), *Vina tragică*, apărută în anul următor, ediție completată cu un „dosar“ de comentarii critice (revăzută de autoare) și *A vorbi într-un pustiu*, adunând în sumar publicistica semnată în *România literară* și, mai apoi, în *Cotidianul* (2002).

Cărțile mi-au adus mesajul unei prieteni întemeiate pe marea mea admirație pentru poetul și interpretul (*Vina tragică* a consacrat un doctor în filosofie, dar mai degrabă un cititor împătimit și credincios unor *Cărți* ale Lumii –, de la tragica istorie a lui Iov la poezia contemporanilor acestei neliniștite și grave scriitoare rămasă, din fericire!, un om integru și de o exemplară demnitate) paginii scrise. Trăind izolată, neuitând de cei care au dispărut (Marin Preda, Emil Botta, Marius Robescu, Ovidiu Cotruș, N. Steinhardt, Gellu Naum), și considerând că poezia reprezintă conștiința și sensibilitatea poeziei, Ileana Mălăncioiu scrie pentru a îndeplini o datorie. Ea vine din primele lecturi ale elevei de liceu – descoperind *Pădurea spinzurașilor*, romanul lui Liviu Rebreanu –, și, mai târziu, din întâlnirea cu modelul ei fundamental: G. Bacovia, poetul-destin și trăire definitivă a esențelor lirismului. Și e firesc să-i citez opinia despre un alt creator pentru care literatura e însăși existența, cu fiecare mișcare a orelor: Gellu Naum, despre acest mare dispărut Ileana Mălăncioiu spunea: „... el nu trăiește din amintiri și nu se repetă, ci se află în continuă căutare“ (s.n. I.V.). E leit-motivul reflecțiilor poetei despre sensul scrisului și despre sacra „ardere de tot“ –, dimensiune esențială a existenței poetului ce se reprezintă pe sine, dezvăluind esența lucrurilor și a sentimentelor (într-o evocare a lui Emil Botta), contemplând lumea nu detașat, nu obiectivându-se, după cum natura e imaginea perpetuei neliniști („Eu nu pot contempla în liniște mersul celor care urcă îndurerați muntele“). Premisa confesiunii – se înțelege – e spectacolul din tragica și terifianta imagine a femeilor, urcând spre munte, în poemul bogzian *Cartea Oltului*.

Sunt convins că alegerea reproducerii de pe coperta cărții de publicistică, *A vorbi într-un pustiu*, ar putea defini, emblematic, nu doar foiletonul polemic, acid, incisiv ca ironie și „punere în abis“ a morfologiei patologiei sociale și politice. *Țipătul*, pînza atît de semnificativă pentru estetica expresionismului, ilustrează la norvegianul Edvard Munch singurătatea și spaimile lumii exorcizate și înfrînte prin cuvînt. Ileana Mălăncioiu iese învingătoare, păstrîndu-și astfel dreptul de a spune adevăruri și de a trece dincolo de întunericul țipătului. Așadar, cuvîntul conferă scriitorului forța de a rosti adevărul, de a clama sau de a tăcea, de a mîngîia sau, dimpotrivă, de a stigmatiza. Poezia Ilenei Mălăncioiu celebrează în registru grav, în tonuri închise și dure, pentru a nu accepta compromisurile, urcînd muntele (vezi *Cîntec de primăvară*), locul unde meditația are limpezime și severitate. „Pactul“ poetului cu lumea este întretinut de *intensitatea privirii*, dăruită cu o anume sensibilitate, captînd într-un imager modelat de timp semnele infinitezimale ale vieții, dar și marile lecții ale morții, motiv reluat în opera sa poetică: „Pe regele Oedip îl ducea de mînă fiica sa Antigona,/ Pe regele Lear, Cordelia cea alungată/ Din împărăția lui că nu l-ar fi iubit îndeajuns./ Pe tine aș putea să te duc eu, tată,/ Pe mine nu știu dacă se va găsi cineva/ să mă-nsoțească în momentul acela oribil/ În care ochiului meu i se va ascunde totul“ (*Rugă*).

Ileana Mălăncioiu nu cultivă strategia/diplomația unor opinii mai mult sau mai puțin decise de privirea spre lume; atitudinea preferată e aceea a enunțului tranșant, situînd valorile în funcție de calitatea strict literară, și nu conjuncturală, a scrisului. În permanența ei dispută cu lipsa de sinceritate și de rectitudine, preceptul urmat mi se pare a fi consecvența lăuntrică, a fi cinstit cu tine însăși. Substituirea criteriilor și confuzia lor reprezintă și pentru Ileana Mălăncioiu abateri de la etosul scrisului și de la o inflexibilă moralitate a scrisului. „La ora asta, scrie ea, răspunzînd întrebărilor lui Daniel Cristea-Enache, mi se pare important în ce măsură ce am scris fiecare atunci mai rezistă, nu doar ca mărturie, ci ca literatură“. Or, prin și în literatură (și nu în teritorii generatoare de confuzie valorică) creația și publicistica, eseu consacrat unor opere literare și unor scriitori, pot da socoteală despre **PORTRETUL SCRITORULUI LA MATURITATE**. Abia atunci ai dreptul să ieși în față, afirmă scriitoarea, nu fără mîndrie, nu fără o legitimă bucurie. Ele provin din faptul „... că nu am scris niciodată cum ar fi vrut alții, ci cum am crezut eu“, de unde și rezervele față de o anume „angajare“ politică: „Politica presupune prin ea însăși compromisul, iar Poezia îl respinge“. Așa se explică, de altminteri, de ce publicistica,

foarte directă, polemică, implicată în scenariul/spectacolul vieții politice de azi, este concepută tot sub specia literaturii și a literarității textului scris.

Ileana Mălăncioiu are dreptul, țin s-o afirm cu sentimentul că în literatura română dispăre treptat (sper) scriitorul incult și cu lecturi făcute prin intermediari, la înscriserea ei în marea familie a creatorului-interpret și CITITOR, omagiind plăcerea și valoarea lecturii ca termen inseparabil de biografia creatorului, de unde și afinitățile ei cu Gabriela Melinescu sau cu extraordinare personalități precum Mircea Ivănescu, Virgil Mazilescu, Alexandru Vona, Marta Petreu (îmi face plăcere să citez: „Toată lumea bună recunoaște că feminista convinsă care este Marta Petreu scrie eseuri pe care mulți bărbați ar vrea să le poată semna“), iar sub semnul unei mai largi conotații: Dorin Tudoran. Căci: „darul cititului este la fel de nobil ca și acela al scrisului“ –, mărturisește într-un scurt eseu, unde semnificația vine din proclamarea unui mod de a exista prin literatură și nu prin eventuale ecouri ale teoriei receptării originară din vecinătatea lacului Konstanz... Lectura e experiență existențială, demers formativ, modelator. Autobiografia Ilenei Mălăncioiu include satul, topos originar (nu simplă și vagă amintire nostalgică), formația intelectuală și cărțile deschizătoare de universuri noi: Edgar Poe, Rilke și, mai presus de toți ceilalți mari creatori invocați și chemați să ratifice propriile ei reflecții: G. Bacovia. Poezia s-a născut din „șinutul“ fundamental al satului, din experiențe existențiale grave sau, uneori, tragice, și din Cărțile tutelare ale carierei ei. Toate acestea au decis și paginile din *Călătorie spre mine însămi* sau din lucrarea de doctorat, *Vina tragică*, ea însăși o meditație despre un concept descoperit și revelat în mari opere, de la Cartea lui Iov, la Shakespeare sau/și la Kafka, opere întemeiate pe modelul suprem al tragicilor greci.

Spuneam, însă, că sonurile operei bacoviene prezidează în mod cert opera poetică a Ilenei Mălăncioiu și recunoaștem adesea tonalități muzicale, ritmuri și grave cadențe venite dinspre profilul singuratic și atît de vulnerabil ca ființă înconjurată de umbre și de tăceri, precum Bacovia. „Cu cît îl citesc mai des pe Bacovia și cu cît mi se deschide mai adînc în suflet orizontul misterului său cu atît îmi vine mai greu să spun ceva anume despre el“, scrie Ileana Mălăncioiu surprinzînd esențele suprem distilate în aparenta lor simplitate din acest „poeta artifex“ atît de profund prin sensibilitatea sa și prin contactul cu lumea prezentărilor sale unice. Și, pe rînd, lecturile privilegiate, revenirile – mărturie a consonanțelor – sunt pomenite în eseuri: *Întîlnirea din Rîmînturi* și lacrima convertită în cuvinte: „Cu Marin Preda mi s-a părut că moare *Scriitorul*“ (s.a.). Înconju-

rată de umbre sau de prezențe înrudite spiritual, Ileana Mălăncioiu evocă silueta delicată și tristă a lui Emil Botta („arta modestiei”); face, nostalgic, elogiul scrisului lui Nicolae Velea, povestitorul ucis de propriul său destin; sau revelează cu o voce de o mare finețe și tristețe ființe care s-au stins tragic precum Marcel Mihaelaș, Ioana și Liviu Petrescu, extinzând spațiul evocării prin obsesia unor amintiri indelebile ale familiei sale. Dar cititorul omagiază, prin lecturi deschise interferențelor, corespondențelor și unei largi intertextualități, opere și scriitori: Eugen Ionescu sau Thomas Mann (alăturările sunt absolut întimplătoare și sunt menite să sugereze orizonturile și vocația constantă a lecturilor), Kafka, Hortensia Papadat-Bengescu, Ștefan Bănuțescu și, într-un *Portret (ul) al artistului la bătrânețe*, copleșitoarea personalitate a lui Gellu Naum.

Sunt, mai presus de toate amintirile, reprezentările și consonanțele, lecturile, întâlnirile cu opere și mari scriitori citați în legături subterane și intime cu propria sa existență, dar și prin integrarea lecturilor într-o zonă unde mediocritatea ar fi – de la început și definitiv – exclusă. Încît, literatura lumii este inclusă într-un sistem mai vast al meditației, al confruntărilor și al expansiunii spiritului. Reflecțiile despre dublarea tolstoiană; pitagoreica integrare, într-un spațiu al absolutului, a operelor lui Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Vasile Părvan; Mircea Eliade novelistul, Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu etc. sunt parte dintr-un univers ce devine, firesc, organic, centrul existenței. Ileana Mălăncioiu nu asimilează cu ostentație livrescă; ea *este* în apropierea scriitorilor, pentru ca două mari destine să definească (mărturisesc acum afinități depline) orizontul cognitiv și experiența ontologică: Dostoievski și William Faulkner! De fapt, Dostoievski invadează prin obsedanta prezență a unor personaje din specia marilor înfrinși, copleșiți de spaime și de păcate, împinși spre moarte de decizii teribile, precum inginerul Kirillov, sau exilați în moarte precum Stavroghin. Probabil că însemnările de lectură ale scriitoarei ating un punct unde ea devine și este un exeget pătrunzător, urmînd unei hermeneutici a lecturii, mecanismele lecturii. Ar fi să simplificăm, însă, asumarea de către scriitoare a unor mari opere. Printre acestea, *Absalom, Absalom!* este, incontestabil, o alegere exemplară, pentru că nu e doar o parte din istoria „teritoriilor” faulkneriene, ci o meditație despre sensul textului biblic, despre deconstruirea unei istorii biblice atît de înrudite cu marile teme ale tragicilor greci, unde, întocmai ca la Dostoievski, stigmatul păcatului și apăsătoarea mărturie a memoriei unei lumi se încheie prin inexorabila trecere spre moarte. Nu mai puțin exemplare sunt interpretările la *Iosif și frații săi*; aici natura parodicului și ieșirea de sub „supravegherea” istoriei sunt singulare; sau la Heinrich Böll, Gabriel García Márquez și Alejo Carpentier (mo-

tivul reluat în literatura latino-americană e nu doar al tiranului, ci și al singurătății tragice) etc.

Lecturile Ilenei Mălăncioiu sunt „*Lecturi paralele*”, numite astfel într-un text din volumul *Călătorie spre mine însămi*, ceea ce mi se pare că înseamnă situarea textului literar în relație cu textul cultural al lumii ce ne înconjoară, dîndu-ne conștiința propriei noastre libertăți de gîndire. Principiul astfel statuat funcționează, nu fără reușite remarcabile, în *Vina tragică*; teza de doctorat în filosofie este de fapt o *meditație despre cărți* și, în același timp, despre universul nostru existențial. Lecturile sunt paralele: ele se îmbogățesc sub semnul (repet) al intertextualității și al unor raporturi semantice și semiotice esențiale, fiindcă operele devin semne complexe, profunde și inepuizabile ale categoriei tragicului

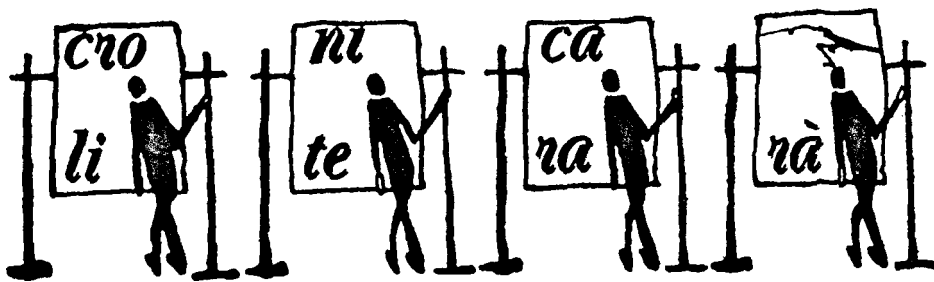

© Apostrof, Ileana Mălăncioiu în redacția revistei Apostrof, 2000

și ale manifestărilor sale. Epistema în trarea tragicului e constituită, în consecință, prin privilegiata autoritate a unor opere și mai puțin a unor specialiști din sfera esteticii. De aici și refuzul acceptării „diagnosticului” freudian asupra lui Oedip și tentativa de a deconstrui modele consacrate ale esteticii tragicului, punînd în noi relații eroii tragici: Oedip, Egist, Hamlet, Macbeth, Mișkin, Kirillov sau Joseph K. Mai presus de considerațiile docte (neignorare, dar vădit eludate în numele semnificațiilor operelor re-citite), mării suferinzi și „mării păcătoși” stau sub semnul Legii Morale, iar suprema lecție despre dramatica încheștare a ființei vine din Dostoievski, ca dintr-o sinteză a implacabilului itinerar spre ispășire și moarte. Sugestiile pentru lectură par a veni din meditația lui Kierkegaard despre „eroul tragic”, unde relația dintre dimensiunea general-umană a per-

sonajului și destinul său individual (acesta din urmă văzut într-o multitudine de determinări) sunt elocvente și din perspectivă sensului istoriei și a rolului acesteia.

A vorbi într-un *pusiu* merită câteva considerații: vreau să afirm de pe acum înrudirea publicisticii sociale și politice cu celelalte ipostaze ale scrisului Ilenei Mălăncioiu. Explicația e simplă: realitatea imediată e sesizată și interpretată nu de un foiletonist oarecare, ci de un scriitor, conștient de esența verbului, chiar dacă sceptica privire spre ecurile intervențiilor sale e absolut obligatorie... „Eu țin la fel de mult și la cărțile de esuri și de publicistică, pentru că m-au ajutat să depășesc anumite etape și să scriu altfel și poezie”. Nu cred că altfel au gîndit gazetari străluciți (printre scriitori) ca Tudor Arghezi, Ion Vineanu, Eugen Ionescu și mulți alții, adesea superiori (alții!) în publicistică, extrem de vie, de agresivă, de incisivă și, nu arareori, cu un ecou uimitor în epocă. Verbul vitriolant și colorat, expresia rămasă memorabilă au făcut școală și profesarea articolului (pamflet sau eseu provocat de „fragmentul” de viață surprins) e remarcabilă în cazul Ilenei Mălăncioiu. Literatura rămîne și aici instanța adesea invocată, chemată să amplifice conotațiile în spiritul parodiei și al pamfletului (I.L. Caragiale, Eugen Ionescu, Mateiu I. Caragiale) fiindcă Leonida, personajele din *Scaunele* sau Gore Pirgu au corespondenți multipli în viața politică românească, prin natura ei caricaturală și, involuntar, ridicolă. Aluziv sau, alteori, direct, violent și intolerant, pamfletul Ilenei Mălăncioiu nu crușă, păstrîndu-și independența spiritului, refuzînd „încalzarea” în vreun partid politic sau în vreun organism cu parfum suspect. Peisajul vieții de azi: politicieni, parlamentari, gazetari, dar mai cu seamă televiziunea privată și publică sunt obiectul unor bătălii în numele moralității și al unui etos al bunului simț și al justiției imanente, oricum inevitabile în cele din urmă. E drept că Ileana Mălăncioiu e sceptică și ar fi, de altminteri, ridicol să fii optimist, dar am să subliniez demnitatea vocii scriitoarei, adversar teribil al oportunistului și al cameleonismului politic, al condamnărilor în numele unor principii suspecte și mereu suspectabile prin actorii lor. Ar fi și greu să nu vezi politicieni deveniți peste noapte poeți, care beneficiază de prezentarea unor intelectuali altminteri stimabili sau să nu vezi mediocritatea și prostia instalate în fotoliile unde pare a se profila Gorică Pirgu... Fiindcă dacă legea morală e în noi, cerul e întunecat și speranțele vagi. În schimb, autorul acestor pagini are certitudinea scriitorului numit Ileana Mălăncioiu.

În arenă

Ștefan Borbély

Cine dorește să retrăiască, măcar indirect, câteva dintre marile decepții ale „Epocii Emil Constantinescu”, și, în cele din urmă, dezastrul de ansamblu al acestei guvernări (1996-2000) e invitat să citească *A vorbi într-un pustiu*, de Ileana Mălăncioiu (Ed. Polirom, Iași, 2002), volum care grupează publicistica săptămânală a poetei începând din 1998, găzduită în general în *România literară* și, ulterior, după schimbarea de regim politic, în *Cotidianul* (ultimul text fiind din februarie 2002, foarte recent, deci). Autoarea a scris textele dintr-un impuls de conștiință sincer și din imperativul personal, lăuntric, al participării publice acute, răspunsabile, fără convingerea însă că aceste editoriale – redactate în marea lor majoritate prin foarte scrupuloasa disjungere a adevărului de fals, lucru confirmat, de altfel, și de trecerea timpului – vor urni munții din loc sau vor stârni neliniști în cugetul guvernanților pe care îi aveau în vedere – atât ieri, cât și azi. Faptul că cele de ieri au fost găzduite de către revista contracandidatului viitorului președinte Emil Constantinescu la grațiile intelectualității și ale marii mase populare în sufragiul pre-electoral din 1996 relativizează puțin, privind retroactiv, ardența anti-constantinesciană a acestor texte, deoarece nu e câtuși de puțin sigur că profesorul Nicolae Manolescu – pe care Ileana Mălăncioiu îl favorizează în mod vizibil, în detrimentul geologului ieșit din *nécessaire*-ul Anei Blandiana – ar fi devenit un președinte mai eficient și mai realist decât preopinutul său, măcar pentru faptul că amândoi împărtășesc una și aceeași boală, și anume incapacitatea de a apleca urechea la spusele celorlalți. Dacă facem, încă, comparație cu textele unui alt virulent opozant anti-constantinescian din aceeași epocă, redutabilul stilist Mircea Mihaieș, textele Ilenei Mălăncioiu pierd ca relevanță și datorită lipsei de har jurnalistic. Austere, obosite, chiar monotone pe alocuri, fără forță intuitivă penetrantă, dar cu inevitabile concesii de convivialitate făcute cititorului („știi că îmi asum riscul ca o dilematică oarecare să facă din nou trimiteri la originea mea țărăneasă [...], să mă acuze că l-am făcut pe domnul profesor Emil Constantinescu găină. L-a făcut cine a cotodăcit și în campanie, și după aceea că victoria lui a constituit adevărata revoluție” – p. 70), aceste texte reprezintă, totuși, dialogul public cu evenimentele al unui om responsabil, angajat și critic, tranșant și neconcesiv, din stirpea tipologică aproximativă a unui Cristian Tudor Popescu la fel de sceptic, dar mai puțin umoral, pentru simplul fapt, probabil, că știe mai puține despre dedesubturile ilicite ale câte unei mârslării, având acces

doar la suprafața lor publică, oficială.

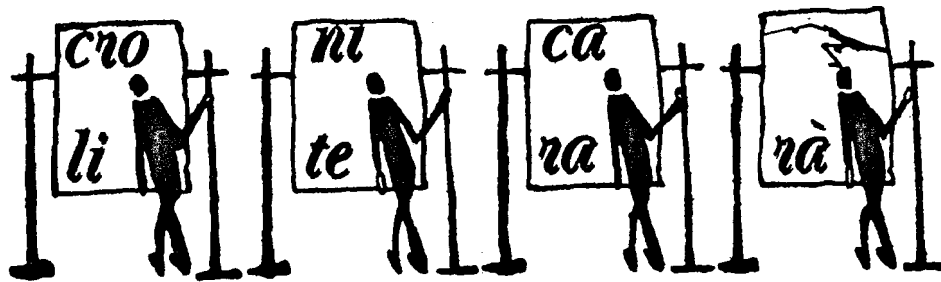
Ar fi însă greșit să considerăm că aceste texte oferă numai adevăruri pe care le resimte sau le rostea toată lumea (deși marea lor majoritate asta face!), singura marcă distinctivă fiind aceea a numelui, într-adevăr prestigios, care le semna. Ileana Mălăncioiu e fermă pe poziții și adepta unei verticalități responsabile, suple, morale – singura transcendență pe care, de fapt, o admite. Conștiință în esență camusiană, lipsită, însă, de ardența politică vizionară, fierbințe a scriitorului francez, ea invocă etica în numele dreptului universal la implicare, și în acela, mult mai greu de atins, al obligației de a nu sta deoparte, motiv pentru care textele sale de dinainte de 2001 au deranjat destul de mult la vremea respectivă, Gabriel Andreescu și alții contrapunându-le argumente pătimașe. Volumul de față demonstrează, însă, că nu forța acestor editoriale stârnea apetitul polemic al preopinților, cât autoritatea semnăturii sub care ele apăreau, fiindcă, de pildă, diatribele astuțioase împotriva lui Emil Constantinescu sau desconsiderarea sindicalistului Victor Ciorbea și a poetului politic Radu Vasile nu reprezintă câtuși de puțin acte de intuiție profundă, incompetența celor doi fiind evidentă din chiar clipa în care au pășit pe covorul încă roșu al Guvernului. Nici textele de după 2000 nu sunt profunde, ci doar corecte, deși au o mai mare deschidere literară. Impresionant este, însă, interviul paginat în final, cu Victoria Milescu, în care se simte vocația de om singur a unei mari poete și, prin contrast oarecum trist și tragic, obligația aproape cotidiană de a pași în ghete împrumutate din galantarul comun.

Publicistica de dinainte de 2001 a Ilenei Mălăncioiu, ca și a altora aplecați asupra perioadei respective, demonstrează însă un detaliu interesant, spre uitarea căruia înclinăm adesea: și anume că dincolo de „unitatea de monolit” a decepției pe care a stârnit-o guvernarea Constantinescu, o unitate care a făcut să se întâlnească de aceeași parte a baricadei oameni care în mod normal ar fi trebuit să se afle în tabere diferite, cu săbiile trase din teacă, epoca a avut istoria ei tensionată, marcată de clivaje dihotomizante, uneori paradoxale. Urgentarea accesului la dosarele Securității („Legea Ticu” era încă într-o fază incipientă, convulsivă, de zămislire) și opinia unor intelectuali chiar notorii, „formatori de opinie”, cum că citirea propriului dosar nu ar face decât să învenineze destinele unor oameni, sau să submineze echilibrul existențial al altora, prin actualizarea unor puseuri revanșarde nedorite, sprijinul moral oportunist acordat de către mulți intelectuali români bombardamentelor americane în fosta Iugoslavie și dezacordul altora în această privință, sau controversa stârnită de publicarea „dosarului Ion Caraion” (infamant la adresa Mo-

nicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca), prilej cu care numeroși scriitori au susținut neta distincție dintre operă și umbra imorală care o amenința, subminând implicit exigența reconsiderării etice a cuiva în numele purității de cristal a faptului estetic demonstrează că secvența modestă de timp pe care o ilustrează publicistic prima secțiune cronologică a cărții a decantat strâmb multe dintre idiosincraziile politice a căror sevă sleită o savurăm astăzi, când dăm vina exclusiv pe clasa politică pentru ezitări sau neînțelegeri generate de către intelectualii înșiși, ca vifornice din interiorul „breslei”, transformate ulterior în melodrame spilcuite la scară națională.

Autoarea se războiește, foarte elegant, respectuos, cu sugestia lui Andrei Pleșu cum că intelectualii sunt predispuși să-și transforme pragmatismul de care nu sunt în stare în nevroză microsocioală decantată în expectativă, însă culegerea ei de texte consemnează de fapt, ca tablou social de ansamblu, același fenomen colectiv de resemnare contemplativă, marginalizată. Dacă este adevărat că guvernarea Constantinescu nu a știut cum să atragă intelectualii din care s-ar fi recrutat, zice-se, cei 15.000 de specialiști providențiali pentru mersul țării spre noi culmi de cultură și civilizație, la fel de adevărat este și faptul că nici intelectualii nu au știut cum să se folosească de avantajul strategic oferit prin victoria CDR-ului din 1996, unii abținându-se chiar de la a mișca vreun deget. Cu mici excepții – arată implicit și cartea –, intelectualii noștri generează public doar marasme autorefențiale, de castă, reproducând prin forme inevitabil glisate – fiindcă timpurile sunt, totuși, altele – vechea paradigmă a vehementelor defulării de interior din incinta Uniunii Scriitorilor, în care cei ce strigau se azeau în primul rând pe ei înșiși, observatorii cu epoleți ascunși știind prea bine că protestarii nu vor trece nicidecum la acțiune, ci că se vor așeza cuminți la coadă la Madam Candrea, pentru a-și lua salamul și brânza topită pentru care bieții trecători de pe Calea Victoriei alergau zăpăciți și disperați toată ziua.

Opoziția literară de la noi a fost, cum bine spune Vladimir Tismăneanu, o privilegiu, mentalitatea sa inertială, prudentă ieșind cum nu se poate mai bine în evidență în momentul concret al punerii osului la efort. Odată cu „Epoca Emil Constantinescu” s-a delegitimată nu numai credința marii mase în eficacitatea democratică, politică a celei mai „luminate” păături ale ei, ci și orgoliul intelectualilor de a juca vreun rol de acțiune în viața României pentru următorii 25-30 de ani. De aceea, fără a-mi reprimă deliciul masochist de a răsuci cuțitul în răni similare cu ale Ilenei Mălăncioiu, am căutat în volumul tărâmul seren al literaturii: crâmpiele de evocare ale lui Virgil Mazilescu și Gellu Naum, jocul de ape – estompat, totuși – al creației. Nu sunt multe asemenea fragmente sau pagini; unele apar, din nou, ca fiind cenușii, oarecum stereotipizate de obsesia pentru traficul de etichete și de onoruri din *viața literară*, în care nu sunt niciodată atâtea cununi câte capete, dar e explicabil, fiindcă, în ultimă instanță, scopul unor asemenea volume este acela de a ilustra plecarea vremelnică de la masa de lucru a unui scriitor autentic, pentru un mic ocol justițiar în praful democratic al arenei. ■

Un critic ardent

Irina Petraș

Nicolae Bârna a debutat editorial, relativ, târziu cu volumul *Țepeneag. Introducere într-o lume de hîrtie* (Albatros, 1998), după o prezență remarcată în cele mai importante reviste literare românești. Critica sa, „simpatetică, generoasă, iubitoare“, cum o definește Daniel Cristea-Enache, își află în proaspătul volum de cronici (*Comentarii critice*, Albatros, 2001, 326 pag.) cel mai potrivit loc de așezat tabăra. Zic proaspăt, căci N.B. scrie cu o prospețime de veșnic tînăr cititor, neinhibat de mode și tabuuri, încîntat să-și deguste pe îndelete iubirea de literatură, să-și mărturisească într-o tacla voluptuoasă cu sine, cu eventualii cititori ai aceluiași cărți și cu textul, nu în cele din urmă, impresiile de călătorie. Zic tabără, căci criticul dă mereu senzația că oficiază cu ochii ațintiți pe focul iscat de opera comentată. Nu întâmplător, citim în cronică la Valeriu Cristea această deghizată profesie de credință: „Critica literară – s-a spus adesea, și pe drept cuvînt – se face cu mintea limpede și cu supunere la obiect. E adevărat [...]. Dar nu e mai puțin adevărat că ea, critica, presupune și emoție, și că se (poate) face (dacă poți! dacă așa ți-e felul! dacă-ți este dat!) cu *implicare ardentă*“. Nicolae Bârna, se subînțelege, poate fiindcă așa îi este felul și așa îi e dat. Cu alte cuvinte, numește încîntat două vasa-lități – față de firea proprie, moștenită și implacabilă, și față de un destin la fel de implacabil – nu pentru a-și da determinații, ca să zic așa, constrîngătoare, ci pentru a-și asigura o libertate de mișcare neamendabilă. Toate comentariile din volum au acest aer jucăuș și „iresponsabil“. Criticul „se joacă“ nepedepsit începînd cu titlurile studiilor sale (*Pe frontul brebanian (aproape) nimic nou, Don Brebjuan, don Brebjote, Fabulă rock-and-roll și panoramă a deșertăciunilor, Puntea artelor* etc.), revarsă frazele nestăpînit asupra textelor comentate, deschide paranteze, șugubețe ori ba, apelează la șmecherii sonore, ambiguizează și dezambiguizează dezinvolt fiecare pas verbal pe care îl face, exclamă, trage de mîncă cititorul, se întrebă și își răspunde, chico-tește, sfidează sensul propriu de cite ori sensul figurat îi face cu ochiul, așa încît ideea care conținează cu adevărat, nu de puține ori „subversivă“, e lansată ca într-o doară și se insinuează în mintea cititorului pe nesimțite. În final, acesta, cititorul, descoperă că s-a deplasat oarecum opinia sa despre o carte sau alta, despre un autor sau altul fără să știe cînd s-a petrecut alunecarea. Buna dispoziție, încîntarea, generozitatea criticului sînt mult mai puțin inocente decît par. Ca un bunic pișicher sau ca un doctor răbdător și cam pișicher și el, știe

să strecoare doftoria amară într-o linguriță plină vîrf cu dulceața și finețuri. Iată: Nicolae Breban e unul dintre autorii preferați ai criticului și îi acordă patru dintre studiile volumului. „Instituției Breban“, cum o numește, îi sînt descrise etajele și proprietățile cu același ton dezinvolt, dar mereu bine argumentat și armat. „Prozator de sinteză, credincios marelui roman total – în mod simplificator botezat «de idei» –, reprezentant al formulei «flamboiante» a modernismului, el atestă persistența acesteia și puțința coexistenței artei zise «mari» sau «înalte» cu evoluțiile postmoderne. Dostoievski, Thomas Mann, Proust, Joyce rămîn pentru el modele, nu și surse de «rețete»...“ etc. etc. Dar: „Maestrul (unul din maestrul predilect ai) prozatorului continuă să fie Dostoievski. Dar Dostoievski fiind, după cum o știm de la Bahtin citire, «polifonic», ni se pare că romancierul nostru a depistat și îmbrățișat numai una dintre «vocale» exprimate de gigantul rus, poate mai multe, nu pe toate însă...“ Sau, în altă parte, într-o cronică elogioasă și afină la cărțile lui Cătălin Țirlea, își introduce eventualele rețineri astfel: „Un malițios sau cusurgiu, neprieten al lui Cătălin Țirlea, ar putea strecura observația că *Anotimpuri de trecere* ar putea fi văzut ca un echivalent contemporan al unor romane de Cezar Petrescu, de pildă *Calea Victoriei*. Remarca ar fi răutăcioasă, pentru că, deși aparent legitimată prin asemănări – de anecdotică și de mediu, de coloratură «moralizatoare» –, e infirmată de faptul că scaderile prolificului înaintaș – atît de ironizat de posteritate – nu se regăsesc la tînărul nostru contemporan, care... [...] Alți malițioși, mai clementi...“ etc. etc. Procedul e utilizat mereu, cu diferite variațiuni, oferind o perspectivă caleidoscopică asupra cărților comentate și asigurînd fundalul pentru propriile nuanțe. Cu formule retorice-polemice, de genul „oricum am lua-o“, „orice s-ar spune“, sînt introduse afirmații presupus discutabile. Așa se întâmplă, de exemplu, cînd vorbește cu nostalgie absolut explicabilă, de altminteri, despre „proza de calitate și de largă respirație“ din 1965-1980.

Volumul are două secțiuni: *Despre proza (mai ales) de azi* (pagini despre Nicolae Breban, Gheorghe Crăciun, Cușnarencu, Cătălin Țirlea, Țepeneag...) și *Revizitări, (re) „descoperiri“, capricii, extra-vagații (în timp, în gen, în spațiu)*, printre autori precum M.H. Simionescu, Bălăiță, I.D. Sîrbu, Ion Ianoși, Marta Petreu, Valeriu Cristea etc. Oricum am lua-o și orice s-ar spune, avem de-a face cu un cititor versat și împătimit ale cărui comentarii se citesc nu doar cu plăcere, ci și cu folos.

Proză cu dar

Cînd scriam, în 1990, despre romanul *Eu și maimuța mea*, subliniam anume o calitate a foarte tînărului, atunci, prozator: nu se oprește la suprafața strict socială, datată și databilă a lucrurilor și întâmplărilor omenești (oricît de multe ar fi detaliile la zi detectabile în și printre rînduri), ci străbate *dincolo*. „Spațiul“ său scriptural părea să aibă patru dimensiuni tradiționale, cele trei și trecerea, dar și una pe deasupra, oglinda din vis. Amănușită, calitatea cu pricina însemna hipersensibilitate și livresc, exersarea cu rost a „temei nimicului“, într-un „exercițiu util de dispărare dresată“, ezitări cu miez, tatonări în straturile crepusculare ale existenței, crispări expresive în traversarea „zonei problematice a ființei“, copilărire perpetuă în speranța forțării Aventurii care să învingă sau să valoreze „gelatina dospind de idei“ a vieții. Instrumentul predilect: comparația, cea lucrînd după regula consolatore și nesăbuită a lui ca și cum, îndrăznind conexiuni interzise, căutînd înlocuitori suportabili ai necunoscutului, efervescentă, capricioasă și cumplit de neliniștită. Am reamintit toate astea fiindcă, lăsînd pentru mai spre iarnă cărțile controversatului istoric, am citit noua sa carte de proză (?). A apărut la Editura LIMES (Cluj, 2001, 140 pag., colecția LAKONIA), lakonică, într-adevăr, cît încape, dar neîndepărtîndu-se de portretul deja schițat la debut al stîrnitorului de scandaluri Ovidiu Pecican. Cartea, *Darul acestei veri*, este o culegere de mini-proze mizînd pînă-ntr-atît pe stufoase ambiguități, încît suficient de exersatul meu spirit detectivistic se descoperă nu de puține ori pus în încurcătură. Parabole, în registru comic sau grav (cu precizarea că adesea cel comic are gravitatea drept fundal, iar cel grav stă gata să alunecă în derizoriu și caricatură), aforisme dezvoltate, pseudo-anecdote, mici poeme în proză, nuclee ale unor posibile povestiri-fluviu, iată materia din care se alcătuește „darul“ din titlu. Ca și în cazul *maimuței personale* (aluzie intenționată la Radu Cosașu), structura compozită induce în eroare, ba chiar poate stupefia, dovedindu-se, la o lectură mai atentă, organizată strîns și mînîndu-și înțelesurile și subînțelesurile spre o încheiere unitară: „Odată doi munți stăteau unul lîngă altul. Apoi unul dintre ei s-a mutat“ (*Cea mai simplă poveste*). Rareori s-a formulat o definiție mai lapidară și mai încăpătoare a istoriei omenești. Aceste povești „simple“ capătă, sub condeiul lui Ovidiu Pecican, o doză aproape insuportabilă de subversiune, căci senzația de prim-plan e că ascund sensuri fundamentale, de care depinde pasul tău următor și pe care le poți oricînd rata neducînd pînă la capăt descifrarea ori lăsînd-o să se exte-nueze pe vreîn drum lăturalnic. Noutatea față de tonul din *Eu și maimuța mea* e aburul crepuscular adăugat și celor mai ghidușe perspective. De altminteri, în prima proză (2000) se vorbește explicit despre posomorea bătrîneții și despre decembrie care „înseamnă pur și simplu noapte“. În plus, o privire mai calmă și mai înțeleptă asupra evenimentelor din jur, căci astăzi a spune „lucruri știute de toată lumea“ e o virtute cînd „toți tac cu privire la ele“. Iar aceste lucruri știute de toți îți dau și drep-

tul ori pofta de a vorbi de funie în casa spînzuratului. Ceea ce Pecican pare să facă fără nici o sforțare.

Să „traduc“ ce-a vrut să spună autorul în aceste texte, ca la școală, mi se pare caraghios. Plus că n-aș termina degrabă, iar spațiul e mereu limitat. De aceea, mă voi mulțumi să transcriu câteva dintre secvențele care îmi plac pentru *cum* spun niște lucruri tăcute de prea mulți contemporani. Iată:

„Intrînd dimineață în biroul meu am observat cu răsuflarea tăiată că scaunul era gol!“ (*Birou*). „Au tot amînat botezul pînă s-au trezit că bebelușul vorbește. Imediat ce l-au scos din scăldătoare, el a și dat nume celor dimprejur. Astfel a devenit mama *kaka*, tata *pishu*, iar restul indistinct al lumii – *bleah*“ (*Botezul*). „...De ani de zile, primul pacient pe care îl tratez sînt eu. În fiecare dimineață, în baie, îmi scot inima din soclul ei și, cu infinite precauțiuni, smulg cîte o nouă foiță din învelișul ei pulsant. Inima mea a devenit atît de transparentă, încît acum, privind-o, ați putea spune că sîngele a hotărît să se înnoade în aer fără să se împrăstie printr-un simplu capriciu“ (*Artă și meserie*). „...Camera a rămas pustie. Cui să-i trebuiască o odaie așa de mică ori așa de mare?“ (*Camera*). „Cînd ajunse acolo se întrebă: – Acum ce mi-a mai rămas de făcut? – Pe margine nu poți face nimic – își răspunse tot el. Să zicem că marginea nici nu există. Norii trec firesc peste ea. Vîntul care îi poartă nici nu știe că undeva e o margine. Atunci înseamnă că este numai în el. Că el este ea.“ (*Marginea*). Să mai adaug cîteva titluri: *Varul din flori*, *Tehnica pierderii trenurilor*, *Sunt, Între două somnuri*, *Scurtissim*, *Scrisori*, *Scritorul și faptele sale* („Cele mai bune cărți sînt cele care își fac cititorul să gîndească ceea ce nici măcar nu cuprind“), *Fuga pe loc*, *Filosoful și moartea* și așa mai departe. O carte inegală și pestriță, ca viața însăși, ambiguă și impredictibilă, ca moartea însăși. Oricum, darul e dar și nu se cuvine să-l cauți de dinți.

Farmecul documentului

Profesor al Facultății de filologie din Cluj-Ńapoca, Mircea Curticeanu e evocat de foștii săi colegi și studenți ca neobosit scormonitor în podul cu „vechituri“ al literaturii române, în stare să descopere lucruri rare acolo unde oricare altul ar fi abandonat înainte de a ajunge la acunsul filon de aur. Răbdarea sa se numea pasiune, și „norocul“ său, perseverență. Adevărată „arhivă vie“, cum îl descrie Ion Pop, Mircea Curticeanu a adunat vrafuri întregi de documente pe care le-a pus la îndemîna cercetătorilor prin intermediul revistelor clujene de cultură, mai ales „Echinoc“, unde spiritul său tînăr se simțea acasă, dar și „Tribuna“ și „Steaua“, amînînd mereu adunarea lor într-un volum. În 1995, pușin înainte de moartea prematură, îi apare prima carte: *De amicitia. Lucian Blaga–Ion Breazu* (Biblioteca Apostrof). Noul volum, *Studii și documente literare* (Casa Cărții de știință, 2002, ediție îngrijită de Doina Curticeanu, cu o prefață de Mircea Zăciu) reunește documente dintre cele mai interesante privind viața unor nume de primă

însemnătate pentru cultura română: Ion Breazu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, D. Popovici, Tudor Arghezi, G. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, Liviu Rebreanu, D.D. Roșca, C. Stere, N. Iorga, Octavian Goga, Oct. C. Tăslăuanu, Martha Bibescu, N. Cartoian, Ov. Densusianu, V. Bogrea, I. A. Bassarabescu, Elena Văcărescu, Cezar Petrescu, George Topîrceanu, Eugen Lovinescu, Otilia Cazimir etc. În prefața sa, Mircea Zăciu îl consideră „unul dintre ultimii reprezentanți ai școlii de istoriografie literară clujene, întemeiată de G. Bogdan-Duică și continuată strălucit de D. Popovici, Ion Breazu, I. Pervain“. Adept al celei mai stricte specializări, Mircea Curticeanu s-a interesat mai ales de zona cultural-literară a Transilvaniei și a principalului ei focar spiritual interbelic: Universitatea Daciei Superioare. „Modul necompletent, ne-protocolar, fără reticențe și retușuri“ în care tratează documentele epocii „îmbie – crede Mircea Zăciu – o cu totul altă, mai complexă și mai credibilă (fiindcă mai apropiată de noi și de slăbiciunile noastre de totdeauna) față de «românismului»“. Rîndurile de față nu și-au propus altceva decît să semnaleze o apariție. Cu siguranță, documentele din volum vor atrage comentarii aplicative și încîntate ale istoricilor literari cărora Mircea Curticeanu le face un dar de mult așteptat.

Cuvinte de întîmpinare

Mihaela Sârbu, absolventă a Literelor clujene (2000), debutează cu o carte ambițioasă: *Variante de sens la problema existenței. De la Soren Kierkegaard și F. M. Dostoievski la existențialismul secolului XX. O incursiune comparativă cu plecarea de la teoria stadiilor* (Casa Cărții de Știință, 2002, 126 pag.). În Cuvîntul de întîmpinare care însoțește cartea, Vasile Voia descrie „uimitoarea disponibilitate analitică pentru textul filosofic“ a fostei sale studente. Într-un limbaj de remarcabilă proprietate, fără divagări inutile, dar urmărindu-și ținta prin ocoluri ingenioase și strîns conduse spre încheieri mereu convingătoare, Mihaela Sârbu își propune să afle „în ce măsură gîndirea lor [a lui Kierkegaard și Dostoievski, dar și a principalilor existențialiști], desfășurată în jurul individului uman ca subiect existențial raportat la realități de ordin transcendent (Dumnezeu și Neantul) și immanent (lumea în cele două ipostaze ale sale: natură și societate), reușește sau nu să găsească un sens viabil“. Cartea are trei părți (*Demersul existențial sau utopia unicului*, *Demersul existențialist sau contra-utopia neantului*, *Demersul inexistențial, între absurd și reiterarea eticului*) și o Addenda, aceasta din urmă o „concluzie aleatorie“ despre/prin Cioran. Motoul din *Lacrimi și Sfînți* („Unii oameni își mai pun problema dacă viața are sau n-are Sens. În realitate, totul se reduce la a ști dacă e suportabil sau nu“) este pretextul unui excepțional mini-eseu despre întîlnirea omului cu sine în marea căutare (cioraniană) a Sensului: „Concluzia – nu există Sens și nici suportabil. Individul uman e livrat lucidității, luciditatea îl aruncă în interiorul propriei individualități, perpetuu suferinde, din care poate recurge la Dumnezeu (dar numai

spre a putea fi sigur că moartea, atunci cînd va surveni, va fi și o moarte a conștiinței, că nu-și va supraviețui interior atunci cînd exteriorul va fi stîrv), sau în care se poate scufunda, concomitent detașat prin conștiința propriei condiții. Doar cel ce reușește aceasta se poate justifica, și numai sieși“. Un debut promițînd urmări demne de tot interesul.

Cronica ideilor Despre funcția psihicului în romanul autohton

Cătălin Ghiță

Caracterizat succint și expresiv de Vasile Andru ca „ultimul boem al secolului“, Al. Protopopescu a rămas în istoria criticii în primul rînd prin studiul publicat inițial în 1978, *Romanul psihologic românesc*, ajuns, astăzi, la a treia ediție (Ed. Paralela 45, 2002). Veritabilă frescă a tendinței psihologice în narațiunea autohtonă, formulând pretenții clare de exhaustivitate cel puțin în identificarea direcțiilor în psihologism, solida exegeză a lui Al. Protopopescu reușește performanța de a comprimă descrierea stilurilor ficționale interbelice în mai puțin de trei sute de pagini, fără însă a opera obositoare desfolieri narative cu care ne obișnuiseră criticii de pînă la el.

Psihologismul românesc este, indubitabil, unul adaptat cerințelor naturale ale acestui spațiu. Neexistînd clase pure de roman, specia este o mixtură inextricabilă de realism și subiectivism, eșuând, adesea, în explorări falacioase ale erotismului vulgar sau ale fiziologicului sordid. În succinta prezentare pe care i-o face în vol. al III-lea al *Dicționarului scriitorilor români* (coordonatori: Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Ed. Albatros, București, 2001), Ioan Buduca reia argumentația autorului din ultimul capitol, *Un recurs*, subliniind că exegeza «demonstrează cu o remarcabilă consecvență, susținută pe o analiză riguroasă a textelor, că romanul psihologic românesc este de fapt un roman antipsihologic [...]» (p. 894). Al. Protopopescu lărgeste însă considerabil sfera acestei instrumentări ideatice paradoxale, explicitînd în continuare: «În totul, o generație – nouă în ordine universală – de romancieri care fac psihologie pentru a-i depăși valorile și semnificațiile. Prin ce? Printr-o reală aprehensiune pentru filosofie și printr-o masivă infuzie de spiritualitate specific românească» (pp. 266-267). Dacă propensiunea filosofică a prozatorilor noștri interbelici este discutabilă (doar Camil Petrescu și Mircea Eliade putînd intra în categoria finilor *connaisseur-i*), sintagma „spiritualitate românească“ este inoperabilă în sens critico-estetic tocmai pentru că specificitatea națională este mai mult o idee fixă și mai puțin o realitate. Autorul se lasă sedus, probabil, de o tradiție inaugurată de Lucian Blaga și Constantin Noica, pierzînd din vedere faptul că o idee poetico-filosofică deghețată în volutele unui misterios mit autohton poate fi seducătoare, însă critica „tare“ se dovedește mefientă în privința utilității folosi-

rii unei atare abordări a fenomenului ficțional.

Primele două capitole ale lucrării sunt consacrate genezei romanului psihologic, precum și comentariilor critice pe care le suscită acesta (sunt radiografiate, într-o minuțioasă „critică a criticii“, opiniile producătorilor de metatext interbelici). Nu mai puțin de opt secțiuni sunt consacrate celor pe care autorul îi situează sub specia acestui tip de ficțiune subiectivă. Astfel, sunt analizați detașat și metodic Liviu Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Anton Holban, Gib Mihăescu, Mircea Eliade, M. Blecher, G. Ibrăileanu (romanul *Adela*, ca „mit al unicătății“, este considerat definitoriu pentru întreaga tendință). Antepenultimul capitol este centrat pe problema delicată a psihologismului feminin (pe bună dreptate, autorul ar putea fi învinuit, în câteva rânduri, de *political incorrectness* de câteva adepți ale criticii feministe extreme), iar penultimul – pe naturalismul de natură pur psihologică al unor scriitori care nu intră în sfera „principalelor teritorii analitice“ explicitate anterior: Felix Aderca, Mihail Sebastian, Constantin Fântăneru, Octav Șuluțiu, Ion Biberi, precum și prozatorii minori grupați în jurul revistei *Discobolul*.

Finalul studiului, despre care am discutat în preambul, inserează ideea că, în întregul lor, prozatorii menționați se cristalizează într-o generație literară distinctă, depășindu-se astfel carcamele supărătoare ale unui simplu gen romanesc: «Liantul nu este cronologia, ci consensul profund al spiritului care, în numele dreptei înțelegeri, acceptă și înfrumusețează conflictul, străduindu-se să fie sincer chiar și atunci când nu e suficient de clar» (p. 275). Reprezintă aceste rânduri o concesie făcută autenticismului eliadesc sau onestității sebastianiene? Opinăm că este vorba, mai degrabă, de apetența exegetului pentru finaluri meditative-patetice, sentențiozitatea mascând o anume timorare, manifestă în chiar actul interpretării.

Așa cum ni se prezintă astăzi, cartea lui Al. Protopopescu se numără printre cele mai importante radiografii ale fenomenului ficțional din spațiul românesc. Chiar dacă demonstrația este forțată pe alocuri, pentru a se potrivi grilei hermeneutice propuse de autor, analiza este pertinentă, iar judecățile critice – bine formulate. Performanța criticului nu este deloc neglijabilă, dacă ne gândim doar la faptul că bibliografia utilizată este aproape integral autohtonă, autoritățile studiilor critice occidentale fiind aproape inaccesibile la vremea redactării lucrării.

Un roman paradoxal

Claudiu Groza

Un roman pe care m-am ferit să-l evaluez în judecăți prea stricte este cel al Gabrielei Vrînceanu Firea, *Trei motive* (București, Ed. Eminescu, 2001). Un anume echi-voc al întregului narativ, o ambiguitate ce stârnește reacții contradictorii (de la maximă indulgență empatică la neîndurător sarcasm) m-au făcut să apreciez această carte drept un exercițiu auctorial, încă stingaci.

Titlul și coperta promiteau un roman *de atmosferă*, o construcție delicată și profundă, precum un spectacol de balet. După lectură, însă, s-a dovedit că balerinii erau cam șchiopi.

Păcatele – destule – ale romanului nu pun în discuție talentul autoarei. Sînt convins că Gabriela Vrînceanu Firea are forța interioară pentru un discurs epic profund și cuceritor. În *Trei motive*, problema e mai degrabă una *tehnică*, formală și lexicală.

Trei motive e un roman de dragoste, compus din evocările a trei personaje-femei, prefațate/postfațate de discursul interior al unui bărbat (care, deducem în final, ar fi un soi de arhetip al masculinității). Portretele celor trei femei – Vera, Angela și Cătălina – au, practic, aceleași caracteristici: toate au puțin peste patruzeci de ani, sînt încă frumoase și senzuale, sînt necăsătorite și au meserii liberale (psiholog, actriță, procuror) care le obligă să manifeste un anume voluntarism social. Totuși, ca eroine ale poveștilor de dragoste pe care le evocă, ele se dovedesc cu totul naive, de o inocență adolescentină. Evident, idilele sînt de scurtă durată și lasă traume adînci.

Deși Gabriela Vrînceanu Firea a preferat o structură cît mai simplă și limpede a construcției epice – totul se desfășoară într-o cafenea, cele trei istorii fiind încadrate în această ramă –, întregul are un aer schematic, de crochiu. Autoarea pare să fi lucrat după o rețetă: eroinele sînt conturate în cîte trei rînduri, bărbații-parteneri sînt toți puternici, virili, bine plasați social, dar și tandri și romantici etc. Deasupra întregului roman plutește un aer supărător romanțios, iar poveștile de dragoste seamănă, chiar dacă la un nivel mai elevat, cu – scuzați comparația – scenariile filmelor pseudo-erotice, în care femeile frumoase și voluntare au cîte o sofisticată aventură cu bărbați frumoși și puternici. Din cauza acestui schematism formal, multe secvențe par contrafăcute: narațiunea poate fi suspectată de prețiozitate, personajele par uscate, întâmplările sînt sărăcăcios evocate. Șablonul se manifestă cel mai pregnant, probabil, în povestea actriței Angela: la prima întîlnire, ziaristul de care se va îndrăgosti aceasta purta „O pereche de blugi (nesoioși) negri, pantofi negri (buni, cred că Paciotti), cămașă roz și sacou bej“, o „geantă de piele adevărată“ și ochelari Gucci. În context, descrierea e snoabă, în disonanță cu portretul – din primele pagini, al Angelei – de mătușă grijulie ce-și însoțește nepotul la bacalaureat.

Nefericitul pandant al schematismului formal îl constituie poncifurile și naivitățile lexicale ce bîntuie mai fiecare pagină. Formule precum „reuseam să brăzdez cu lacrimi chipurile unor suflete“ (p. 8) sau „osatura cuprinsului meu spiritual“ (p.

118) sună lăcrămos-patetic chiar și într-un roman de dragoste. La fel ca și sentențiozitatea obstinată a personajelor, care mi-au amintit de piesele lui Mazilu. Firește că, în urma unei asemenea comparații, mesajul romanului cade în deriziune.

Am remarcat, de asemenea, în mai multe secvențe ale romanului, trimiteri livrești. Sînt pomeniți Edgar Allan Poe și Hemingway, se citează din Nora Iuga și Bujor Nedelcovici, Descartes, Manolescu și Kundera, și se adaptează din *Lirice*-le lui Marius Tucă! Mica povestire pe care Cătălina i-o trimite prin *e-mail* iubitelui său se încheie cu: „Sărutul! Ce simplu, dar cît de complicat! Cel mai frumos sărut e, pentru ei, cel care n-a fost dat“, acesta răspunzîndu-i printr-un eseu critic, în care se spune: „Sărutul, care ar fi trebuit să-i unească, i-a despărțit și, asemenea drobului de sare, este aruncat în ipotetic“. Bizarul melanj m-a descumpănit.

Neajunsurile romanului se datorează, cred, unei *inadecvări* auctoriale (căreia nu-i găsesc un sinonim mai lămuritor). Cu siguranță, în *Trei motive* Gabriela Vrînceanu Firea a vrut să descrie trei eșuate povești de dragoste, cu toate naivitățile și stingăciile ce le însoțesc. În sine discursul personajelor (cu unele excepții) este plauzibil. În mod straniu însă, persoana întii a celor trei narațiuni se confundă cu discursul auctorial, încît rizibilul situațiilor se răsfrînge în metatext. Un grad mai mare de obiectivare, un control mai strict al lexicului și o rotunjire/împlinire a portretelor și situațiilor ar fi schimbat percepția lectorului. (Citorul este, de altfel, ușor de înșelat – asta face parte din convenție – dar reacționează acut la eventualele asperități ale textului.)

Am convingerea că, în următorul său roman, Gabriela Vrînceanu Firea își va dovedi maturitatea scriitoricească. Pentru că, citind printre rînduri, *Trei motive* rămîne, totuși, un crochiu *promișător*.

Zigu Ornea – *Permanența citururului*, volum alcătuit de Geo Șerban, București, Caiet cultural (12) editat de *Realitatea Erreiască* în colaborare cu Ed. Hasefer, 2002

Leny Galer, *Artistul și oglinda – repertoriu, roluri și parteneri de neuitat* –, cu un cuvânt înainte de B. Elvin, București, Caiet cultural (9) editat de *Realitatea Erreiască* în colaborare cu Ed. Universal Dalsi, 2002

Poeme de Paul Celan

Floare

Piatra.
Piatra în aer, pe care-o urmez.
Ochiul tău, ca piatra de orb.

Am fost
mîini,
am creat întunericul gol, am găsit
cuvîntul ce urcă spre vară:
floare.

Floare – cuvînt de orbi.
Ochiul tău, ochiul meu:
au grijă
de apă.

Înălțare.
Pericard peste pericard,
separat așezate.

Un cuvînt încă, precum acesta,
lovesc în zadar, și ciocanele

Zăbrellele limbii

Conturul ochiului între gratii.

Pîlpîind animal, pleoapa
vîsleşte spre-nalt,
dă liber privirii.

Iris, înotoătoare, nevisătoare și-opacă:
cerul, griul inimii, trebuie-n preajmă
să fie.

Pieziș, în gura ceainicului de fier,
ghimpe fumegînd.
În sensul luminii
sufletului dai dezlegare.

(De ți-aș fi asemeni. De mi-ai fi asemeni.
N-am adăsta
sub *un* alizeu?
Suntem străini.)

Dalele. Deasupra,
ermetic unite, ambele
smîrcuri, griul inimii:
tăcere
cît pentru două guri.

Șlep cu moloz

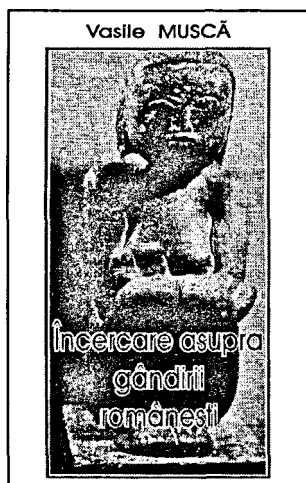
Oră de apă, șlepu cu moloz
ne duce spre-amurg, nu avem,
ca și el, nici o grabă, un De ce
care-î mort stă la pupă.

.....
Descărcat. Pămîntul, flegma
pînă la clopot se umflă, un brun
apendice al sufletului atinge
un Nu clar respirat.

(Din volumul *Zăbrellele limbii*, 1959)
Traducere de GEORGE STATE

Ioan-Aurel Pop, *Istoria, adevărul și miturile* (Note de lectură), București, Ed. Enciclopedică, 2002

Vasile Muscă, *Încercare asupra gândirii românești. Schița unui profil istoric*, Cluj-Napoca, Ed. „Grintă”, 2002

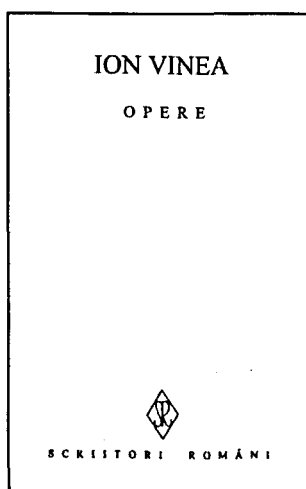
Bohumil Hrabal, *Mașinuța*, trad. de Ondrej Stefanko și Florin Bănescu, Nădlac, Ed. Ivan Krasko, 2002

Doina Cetea, *Taximetrul roșu*, Cuvînt înainte de Irina Petras, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2002

In the most beautiful life/in cea mai frumoasă viață, Photographs by/fotografii de Virginia Joffe, Poems by/poeme de Carmen Firan, New York, Umbrage Editions

Ion Vinea, *Opere, IV, Publicistica*, ediție critică, note și comentarii de Elena Zaharia-Filipaș, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Academia Română, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, 2001

La capătul liniei 9

Alexandru Vona

– Cum de n-am mers niciodată cu tramvaiul 9 dincolo de stația Obor?

Întrebarea îi stăruia încă pe față când, croindu-și cu dificultate drum printre preocupărilor care își depuneau coșurile pe platforma remorcii, încerca să-și găsească un loc lângă fereastră.

Era o dimineață înecată de nori și de praf. Basmalele care înveleau diversele alimente nu reușeau să mascheze mirosurile tari ce se lipiseră de pereții vagonului. Involuntar, mirosi geamul și recunoscu aroma familiară de tocană.

– Care dintre călători or fi mergând la Moși? Căută copiii, dar nu văzu decât trei liceeni spânzurați de balustradă, băieți mari din clasa a șaptea, prea mari pentru bălci.

– La Moși merg mai ales copiii mici, întovărășiți de bone, în zilele de sărbătoare.

– Om vedea. Își răsuci o țigară, dar își aduse aminte de regulament, totuși, cum domnul cu pălărie verde care coborâse la ultima stație fuma, ezită puțin și o aruncă cu regret pe jos, călcând-o cu un pantof mic, îngust, neobișnuit de uzat.

Când nu citea afișele multicolore de pe zidurile apropiate – ultimele spectacole, singurul săpun din ulci de măsline, radiolux –, ochii înregistrau cuminiți perindarea de case parcă tot mai mici, ascunse timid în fundul curților cu ierburi până la genunchi.

Ora 10 e în luna mai deja foarte calduroasă. Fetele pe care le vedea pe stradă purtau rochii subțiri de mătase artificială. Rochiile se lipeau de corpurile încălzite. Veniamin își întoarse privirea în sus.

– Ce mult coboară cerul în cartierul ăsta!

Își trecu degetul între cămașa aspră și gâtul subțire.

Avea 32 de ani. Părea mai bătrân. Fruntea dezvelită la tâmpile rămăsese și în miezul verii neobișnuit de albă. Nu era niciodată bine ras. Nu se râdea destul de des. Pentru mama, pentru serviciul puțin vizitat de la Domenii, era de ajuns.

O gură dreaptă cu buzele subțiri. Dinții nu se vedeau deloc. Ochii și părul îi dădeau un aer sumbru.

Ochii căprui, fără strălucire, nu prea adânciți, se mișcau greu, de parcă nimic surprinzător nu se putea întâmpla.

Moșul de păr de pe frunte nu stătea niciodată cum ar fi vrut. Degetele subțiri încercu mereu să-l îndrepte.

Un om mai degrabă mic – oricum, atât obrazul cât și statura nu-ți atrăgeau atenția prin nimica.

De obicei, duminica spre vară, Veniamin stătea acasă, cu mama. Era prea cald ca să intri într-un cinematograful de cartier. Filmele îi părea rar bune. La teatru nu mai mergea din liceu. Era scump și,

apoi, când ești adult nu se merge singur la teatru.

Locuiau într-o casă mică, cu o singură fereastră spre stradă, în apropiere de Foișor. Casa avea numai trei camere. Urci două trepte galbene, înverzite vara, îți lași pardesiul în cuierul din lemn de brad și intri în sufragerie. Ori în salon. Depinde de oră. De zece ani mama s-a mutat în dormitorul din fund și el în camera dinspre stradă. Care era așa de mică încât dimineața, dacă se ridica puțin în capul oaselor, vedea prin cele două uși ale sufrageriei deschise pledul portocaliu care acoperea picioarele bătrânei în pat.

În odaia lui e o masă albă, pe care își făcea temele în liceu. Temele caligrafiate impecabil, cu care avea întotdeauna un punct în plus. Pe pereți spânzurau trei tablouri. Unul pictat pe mătase, un ciobănaș cântând din fluier și oile cuminiți ascultându-l, o scenă de beție cu un felinar de care atârna un mahalagiu cu nasul roșu de care trage o femeie disproporționat de mare, desenul e grosolan dar nu-i banal, gândea el, și portretul „răposatului“.

Tatăl avea aceeași privire obosită. Nu nevestă-sa era de vină. Bătrâna, doar cu puțin mai energică decât el, devenise tot atât de absentă cu timpul. Oamenii umili,

Alexandru Vona – portret de tinerețe

dar și nepreocupați de impresia pe care o făceau.

În curte era o masă rotundă de tablă. Într-o vară bătrânul s-a proptit deodată de ea, Veniamin îl privise mirat, a gemut, și apoi a căzut peste marginea ei, tabla a rămas de-atunci boțită. L-au dus în casă, l-au întins pe pat și a murit.

Sunt zece ani. De-atunci poartă hainele negre, hainele pe care le-a lăsat bătrânul. Era o stofă foarte bună. Un dar. S-a înverzit puțin. O mahalagioaică intră în tramvai cu un biden de gaz și îl împinge pe Veniamin de la fereastră.

– Vezi să nu mă murdărești, cucoană!
Vocea n-are greutate, ca și trupul.

De obicei, duminica ar fi dormit până la 10. Apoi ar fi ieșit să cumpere câte ceva.

Duminica, Veniamin cumpără de obicei un ziar ilustrat. Îl citește pe rând. El câte o poveste care se încheia în trei-patru numere. Bătrâna citea numai ce era scris sub ilustrații.

Mai afli ce se întâmplă prin lume.

Alteori venea cu surprize. O litră de cireșe. Câteva boabe roșii care săreau vesele pe masa din curte.

– Iar a venit vara, mamă.

Ceapa o ducea sub braț, să nu-i miroasă mâinile.

– Pe ce linii n-am mai fost? Pe linia lui 8, linia lui 17, linia lui 23. Linia lui 23. Nici nu era sigur că există. Dar de ce n-ar exista?

– Câte stații or mai fi?

Și-a adus aminte văzând afișul – Moși în Vergului, 500 de distracții aduse din Prater, Montagnes-russes, pitici, circ etc. – că tare de mult vroia să meargă la Moși.

Când avea poate opt-nouă ani.

La urma urmei, mergi și fără motiv.

– Bătrâna nu știe.

Lui Veniamin nu-i place să se gândească la ce ar fi putut să fie.

Nu vede viața altora, n-are prieteni. Dacă așa trăiește, e poate fiindcă așa se trăiește. Totuși, câteodată, în nopțile de vară, când bătrâna doarme, iese din casă și umblă până obosește. Nu pe bulevardele prea luminate, preferă străzile cu case modeste pitite în fundul grădinilor.

Nu se întâmpla niciodată nimic important.

O dată s-a întâlnit cu un coleg de liceu. Acesta l-a privit lung, l-a recunoscut în sfârșit, anii, întunericul, l-a luat de braț și l-a târât după el.

S-au așezat la o masă pe terasa unei berării. Se însurase în facultate cu o colegă, apoi au divorțat, copilul a rămas cu soacră-sa, îi place să pescuiască și jocul de cărți, duminicile merge la Snagov. Veniamin îl privea intrigat, poate admirativ. Când s-au despărțit l-a întrebat:

– Dar tu ce faci?

– Am un serviciu – celălalt nu păru deloc interesat.

Veniamin lăsa să treacă tot poporul din tramvai pe lângă el până înțelese că au ajuns la capătul liniei. În sfârșit, coborî. Praful gros se lipi imediat de pantofii umezi.

– Țigănie. Golani cu cămăși vârgate umblând teleleu, la stația de benzină un camion în care se ridică o piramidă de carne, țărani greoi în pantalonii lor cenușii, strânși, privind interesați toate nimiculurile

pe care le vindeau negustorii din spatele tarabelor bălțate.

Trecu prin lumea zgomotoasă și indiscretă a mahalalei, cu pașii lui mici strecurându-se pe lângă zidurile cariate, în lungul gardurilor după care se vedea toată viața domestică a periferiei.

– Așa or fi toate periferiile? Se gândi la cartierul lui liniștit.

Peste acoperișurile peticite se vedeau arăturile bizare ale bălciului. Se ridica peste case viermele cocoșat de la Montagnes-russes, cu spânzuratorile de care atârnau bărcile, cu ciupercile multicolore ale caruselelor.

O orchestră de țigani – o vioară, o tobă și doi suflători – făcea prezentarea oaspeților în curtea cu miracole.

Sulițele pe care i le învăteau în creier muzicanții îl făcuseră să nu mai vadă un timp. Parcursese astfel peste cincizeci de pași și când se dezmetici era deja aproape în mijlocul bălciului.

– Pe unde am intrat? Recunosc cu dificultate, între gherete cu turtă dulce, poarta prin care venise din stradă. Un covor

moale de praf gros, leneș, se întindea peste tot.

– N-ar fi trebuit să-mi pun hainele negre.

În dulapul aproape gol mai exista un costum. Cenușiu, dintr-o stofă ca aceea din care se confecționează salopetele. Îl purta toamna pe ploaie.

Bălciul nu se umpluse încă. Servitoarele mai aveau de spălat vase și șmecherii mai dormeau în fundul curților cu vegetație sălbatică.

– Nu știu cum se merge aici. Trebuie mers încet și atent, să vezi tot.

Nu era obișnuit să privească cu atenție. Mobilele din cele trei odăi de lângă Foișor erau printre singurele obiecte pe care putea să le reconstituie mintal.

Negustorii pregătiseră tarabele deja încărcate cu tot felul de sticlărie ieftină, ceramică în culori țipătoare, cărți și ilustrate – iar ospătarii fabricau în văzul clientului gogoși prăjite, vată de zahăr pe băț, cârnați de culori ciudate, stăteau de vorbă între ei de parcă publicul nu-i interesa deloc.

Nu erau amatori, își cunoșteau bine meseria, întâi să se încingă jocul și asta pe la ora 11 și după ce vor coborî din bărcuțele amețitoare, după ce-și vor scrânti gâtul privind peste umărul vecinului femeia de 300 de kile, abia atunci clienții vor deveni amatori de limonadă, de chifle cu chimion și de amintiri în culori strigătoare, din materialele cele mai neașteptate.

Amețit, Veniamin nu-și găsea direcția printre gherete.

Zgomotul orchestrei de la intrare se auzea mai slab. Ajunsesse în fața cercului cu nume italianesc.

– Păcat. Circul nu lucra încă, spectacolul cu acrobați și animale exotice începea mai târziu.

Fusese un elev foarte prost la liceu. Altfel poate ar fi urmat și facultatea. Nu din lenevie, dar nu vedea importanța lucrurilor. Istoria, geografia, matematica mai ales, toate erau făcute numai ca să suferi.

Nu se plângea. Serviciul în care intrase cu 15 ani în urmă fusese un mare noroc.

– Să fac ce fac ceilalți. Cei mai mulți însă parcă nu veniseră pentru Moși. Câteva ordonanțe care se plimbau răsând zgomotos, puști și haimanale trântiți pe jos, acoperiți de praf, jucând bile și barbut, și domnii care se plimbau cu un aer foarte grav printre barăci.

Cu tot costumul lor prea puțin elegant, cariera îl făcuse pe Veniamin să-i recunoască numai după zâmbet, erau directorii distracțiilor.

Șeful biroului se purta cu el cum te porți cu un scaun de care ai nevoie numai ca să-ți uiți niște boarfe pe el, în ocaziile mai rare când primești lume îl urci în pod sau îl ții într-o odaie închisă, între cufere și borcanele cu murături.

Veniamin nu cerea însă mai mult. Avea noroc. N-avea colegi, singur într-o cameră întunecoasă, arhiva. Venea un străin, îi înmâna un carton pe care îl iscălise șeful; sau trecea d-ra Mili; el lua scara, o lipsea de rafturi și urca încetșor. Nici o grabă.

Modest. Nu suporta un singur lucru. Mânețile de lustrină ale șobolanilor de după ferestrele solemne ale ministerelor.

De aceea toate cămășile îi erau peticite la coate. Dar nu se vede sub haina neagră.

Umblă încet, citind toate reclamele: Miracolele piramelor, D-rul Ax și femeia letargică, Grota șerpilor din insula Paștelui, Motociclistul morții, Foto-minut.

Cerul se întunecase și un vânt aproape rece ridica praful în valuri galbene care măturau tot bălciul.

Se gândi iar la costumul negru.

– Ce vin or fi având? De fapt obosise și nu mai știa ce să facă.

Se așeză pe un scaun din șipci albe și roșii. Lumea trecea prin fața lui, grăbită. Terasa nu avea decât trei mese și un chelner care privea cum se joacă biliard în sală.

Îl supăra praful. Intră înăuntru. Vinul avea un miros neprecizat. Bău litra încet, privind mereu pe fereastră.

De-acasă, când privea pe fereastră, capetele trecătorilor se vedeau prin pătrățelul de sus. Numai ochii copiilor se perindau prin dreptul cerevelei.

O casă așa de mică. Ar fi vrut un câine, dar bătrânei îi era frică de câini.

Adusese o dată un cățel rățâcit dintr-o casă boierească, un câine de vânătoare cu privirea bleagă și mușchii străbătând prin blana lucioasă.

Îi plăcea să-l vadă întins la picioarele lui. Era, în casa umilă, un obiect luxos. Îl lăsase să fugă după o săptămână, din cauza privirilor speriate pe care i le arunca mama de câte ori câinele lătra.

Vântul trăsesse perdeaua vântată a norilor și cerul se limpezea, un cer de un albastru diluat, aproape alb.

Veniamin avu impresia că se schimbase ceva. Ieși. Bâlcii se umpluse de lume. Oamenii-reclame își strigau acum în toate tonalitățile marfa.

Lui Veniamin, care vorbea atât de rar, mai ales de trei ani de când bătrâna avusese un abces care necesitase o intervenție chirurgicală la maxilarul inferior, debitul excepțional, epitetele nemaiauzite referitoare la persoane cu nume exotice și ocupații bizare îi procurau un fel de amețelă amestecată cu admirație.

Fară să știe cum, se pomeni intrând într-o gheretă în care se afla Omul-bou.

Ar fi putut nimeri în altă parte, mai ales că femeia de ceară cu ochii acoperiți cu o boarfă roșie, care chema publicul în cabina renumitului Astrolog incomparabil în arta ghicirii viitorului, trecutul dar mai ales a prezentului, îl intrigase. Dar făcuse un pas greșit interpretat de către patronul monstrului, a cărui față se lăbărțase într-un zâmbet atât de slugarnic încât nu-i mai rămăsese decât să-i strecoare prețul biletului în mâna umedă.

Monstrul era îmbrăcat într-un frac de chelner – fracul acela ingrat cusut, cu umerii înguști, prea scurt, cu stofa uzată. Stătea din profil față de public. Un corp sănătos de țăran voinic, numai gușa exagerată îl îndepărta de o figură absolut anonimă.

Când însă ochiul mic și șiret ghicea deziluzia spectatorului ce se credea înșelat, atunci, cu o mișcare nefiresc de precisă, așa cum se declanșează un mecanism, își arăta fața cealaltă – fața de bou.

Peste tot obrazul se întindea un păr aspru, cenușiu, maxilarul, jumătatea maxilarului, era mult hipertrofiat, ochiul inert și rotund de ierbivor și limba groasă atârând afară pustulată îi justificau cu prisosință numele.

Singur cu monstrul, Veniamin nu se putu stăpâni, sări îndărăt. Ochiul monstrului clipea rar privindu-l. Apoi capul se întoarse iar cu 180° și ochiul celălalt zâmbi ca după o farsă reușită. Mai stătu un timp, până se convinse că nu era nici o scamatorie.

Nimic nu putea să te facă să bănuiești cealaltă față.

Sunt locuri în care circulă frânturi de gânduri legate ca geamandurile prizoniere din porturi. Fără excepție gândești ce au gândit și au să gândească toți cei ce vor veni după tine.

Veniamin însă nu se gândise niciodată la personalitățile noastre ascunse: șocul rămăsese șoc. Paralizia care îl cuprinsese în fața fenomenului se compensă printr-o nevoie subită de agitație.

Afară, făcu câteva gesturi dezordonate. Își regăsi un echilibru aparent îndreptându-și cravata și gulerul cămășii.

– Așa ceva nu credeam să existe...

Parcă vedea și auzea deodată mai bine.

– Ce or fi reprezentând toate desenele de pe ciuperca caruselului?

Scenele bucolice în culori calde și carnale, femei durdulii împărțind fructe galbene, ciobani cu fețe de androgini, defilau prin fața lui. De marginile cipericii erau legați călușeii pe care treceau mândri câțiva copii îngrijiți de burghezi. Mâinile rotunde strângeau coama de lemn,

unii mai curajoși loveau armăsarii cu călcâiul.

Despre copilăria lui Veniamin nu-și mai amintea decât bătrâna.

Creștea întotdeauna mai repede decât se uzau hainele. – Un copil bun, poți să-l lași singur în casă.

Pe fruntea lui Veniamin apăruseră câteva broboane de sudoare, vinul îl încălzise și în soarele care limpezea acum toate amănuntele ochii lui căpătaseră o culoare căpruie-vântată, ca blana câinilor vagabonzi din bâlci.

De obicei ducea ceva în mâna dreaptă, geanta, un pachet ori cel puțin un ziar.

Mâna se agățase singură de reverul hainei care lăsa să se vadă astfel cămașa albăstră cu dungi albe. Gestul neobișnuit exprima starea particulară în care se afla Veniamin. Monstrul se digera greu.

Deodată, lângă soclul bărcuțelor, un flaut și două trompete începură un galop, iute ca o aversă. Când după ultima notă gornistul gras și transpirat observă că se adunase destulă lume, anunță, ca un cadrl, cu o voce plină de emfază, începutul spectacolului la circ.

Cercul nu-l mai interesa – mirosul de grajd de când se încălzise și nici perspectiva băncii tari nu-i surâdea.

Veniamin rămase lângă bărcuțe. Erau șase, dar numai două se legănau.

Într-una erau doi băieți de prăvălie care, în picioare, ținându-se cu mâinile de cadru, încercau prin mișcări ritmate să ridice bărcuța până la orizontală.

– Trebuie să fie tare sănătoși...

În cealaltă luntre se urcase o femeie voinică, într-o rochie cu floricele, cu o figură voluntară, simpatcă. Primele oscilații sunt încă de mică amplitudine. Apoi femeia încearcă și ea să imite băieții. În picioare, impozantă, atrăgând atenția în stofa roșie a rochiei, trece din profil prin fața lui Veniamin.

Vântul îi desface părul și îi respiră fusta la spate ca o trenă când coboară aruncând pieptul înainte, pieptul voluminos cu pielea foarte albă.

Veniamin făcu câțiva pași – să-i vadă fața mai bine. Josul bărcuței trecu în dreptul ochilor lui. Femeia zâmbea satisfăcută, buzele vopsite arătau dinții mari și egali.

Fusta se ridică până deasupra genunchilor. Genunchi masivi, cam înformi, după care pulpele se lăteau deodată.

Când femeia se apropia de Veniamin, lăsată pe spate, îi vedea forma precisă a corpului conturat de vânt sub rochia subțire. Când apoi se depărta iar, fusta se ridica și pulpele cu o clipă înainte sugerate se dezgoleau provocator. Cu cât bărcuța urca mai sus, fusta devenea mai indiscretă.

Privirea femeii spunea: – Uită-te, îmi place să fiu privită.

D-ra Mili avea și ea pieptul mare. Câteodată, vara, aducea un miros ciudat în arhivă. Se scuza întotdeauna că nu poartă haina în birou.

Se simțea intimidat. Era și mai vârstnică, cu trei-patru ani.

Când venise la birou, Mili îl găsisse pe Veniamin deja ancorat în anonimat. Totuși, descoperi politețea lui cu gust de casă părăsită. Când era mai bine dispusă, îi arunca o întrebare impertinentă: – Ce-ți mai fac prietenele?

Veniamin răspundea cu o privire jenată care s-o împiedice pe Mili să-și termine

gluma: – Ei, de asta îmi place de d-ta, ești discret.

Pentru Veniamin rămăsese și mai străină fiindcă vorbea și alte limbi, germana, poloneza, puțin franceza. De origine polonă. Pe Veniamin, de care nu se lipise nici una din limbile învățate la liceu, străinii îl speriau. N-avea nimic împotriva lor, dar erau altceva.

Totuși, când în iarna trecută, după bronșita care îl ținuse o săptămână în casă, Mili îl primise cu o mulțime de sfaturi și îi legă timp de aproape o lună fularul – ca să nu intre frigul deloc –, i se păru că seamănă puțin cu bătrâna și o privi mai încrezător. Cu toate că se îmbrăca foarte decent, Veniamin îi descoperea totuși câteodată ceva provocator. Mai ales pieptul larg și interiorul brațelor, pernele acelea răcoroase, moi.

Cei câțiva gură-cască de lângă el pleaseră; plecă și el. Dar ocolind bărcuțele ajunse în spatele lor tocmai când, femeia cu rochia roșie coborând vertiginos, spectacolul coapselor dezgolate îl captivă iar.

Carnea exhibită fără nici o reținere îi răscolise creierii. Ar fi vrut s-o poată opri așa.

Se gândi din nou la Mili. N-ar fi putut oare s-o fi invitat și pe ea la bâlci?

Bărcuța se legăna tot mai încet. Voia să plece, dar rămase. Un individ cu șapcă și brațe de gladiator opri bărcuța. Femeia puse mâinile pe umerii lui Veniamin și sări jos.

Era mai tânără de aproape. Îi zâmbi, apoi îl măsură și se depărtă de el scuturându-și capul cum fac câinii când ies din apă.

Veniamin suportase examenul curajos, cu mâinile lipite de corp, ca la armată.

Se simți altfel, altul; aproape colțos.

Femeia umbla în fața lui, cu un pas leneș. Sub greutatea ei, tocurele înalte și subțiri cedaseră în părți, obscen. Din când în când, mâna ei dreaptă netezea fusta pe solduri.

Mâinile mici ale lui Veniamin se treziseră din apatie. Își răsuci o țigară.

– La ora 2 trebuie să fiu acasă, să nu se sperie mama.

– Și dacă aș veni mai târziu?

Un sublocotenent înalt, cu o figură bronzată și ochi vioi, trecu între ei trăgând după sine o față subțire ca o ferigă, cu mijlocul legănat în mers de parcă evita, într-un fund de mare, vietățile străvezii ce pluteau către ea.

Veniamin mergea năuc, evitând copiii care veneau fugind cu o tinichea după ei, acrobații care transportau dintr-o baracă într-alta paravane, mese, tot felul de accesorii.

Un plutonier cu pieptul mirosind puternic a levănțică – Veniamin îl călcuse pe picior și îi urcase aproape peste cizme înspre figura cu mustați – îl privi mai mult intrigat decât furios. Un zgomot confuz făcut din muzici îndepărtate, tropăituri, strigăte de saltimbanci, râsetele fetelor care umblau ținându-se de mijloc îi îneca urechile.

– Ce se întâmplă?

Se opriseră: femeia în roșu, sublocotenentul cu fata, în dreptul grupului care căsca ochii la cei care trăgeau la țintă.

La patru metri de teșgheua pe care se aflau premiile se desfășura o panoramă cu

stele din pocnitori, negri dansând care trebuiau împușcați în gură ca să capeți un baton de ciocolată pe a cărui banderolă îți rânjeau dinții victimei; și în fund, luminând cu rochia ei albă obscuritatea ungherului, Mireasa pe care o primea cel ce reușea să o răstoarne nimerind inelul pe care păpușa îl prezenta grațios.

Zgomotul puștii cu aer comprimat abia se auzea. După fiecare lovitură, zâmbetul femeii cu mamele de doică, în timp ce încărca iar pușca, spunea: – Nu te supăra, pușca e bună, dar vezi, matale îți tremură mâna.

Femeia în roșu se dădu la o parte pentru ca sublocotenentul să-și încerce și el norocul.

Tot așa de cuminte stătea Veniamin și la serbările de sfârșit de an, când colegii lui, cei silitori și deștepti, se îndreptau spre masa pe care se aflau premiile.

Nu încercase niciodată să fie primul. Nici nu-i trecuse prin gând. Era destul de greu să te strecuri și așa. Unul dintre elevii pentru care profesorii au aproape un fel de milă. Îi înduioșează figura răvășită de efort și de emoție. Cei mai mulți trec însă pe lângă ei fără să-i vadă.

Sublocotenentul cântărea pușca în mână cu un zâmbet amuzat. Fata se rezează de teighea, întoarsă cu spatele spre ținte, și îl privea.

Ochi cea mai apropiată stea. Cuiul cu pană verde se înfipse la un centimetru în dreapta țintei.

Îi aruncă o privire complice femeii care încărca arma.

Pocnitura ce corespunse cu a doua tentativă nu miră pe nici unul din spectatori.

Veniamin se gândi că ar trebui să încerce și el, dar imediat renunță uitându-se la toate capetele din jurul său.

Femeia cu rochia roșie îi surâdea și ea complice ofițerului.

Explodară șase pocnituri, numai două lovituri ratate, trei pachetele de ciocolată îl așteptau cuminiți pe teighea lângă mânușile galbene de culoarea galoanelor.

Lumea privea curioasă. Veniamin se gândi că femeia care supraveghea standul ar fi putut să aibă o expresie mai puțin indiferentă. Același zâmbet convențional îi anima trăsăturile.

Trei lovituri ratate pe rând intrigară privitorii.

– Unde trași, omule?

În umbră, figura păpușii de ceară părea că zâmbește. Veniamin se strecură între fată și femeia din bărcuță.

Expresia sublocotenentului se schimbă deodată. Buzele se subțiaseră, fruntea era tăiată de două riduri adânci care porneau deasupra sprâncenelor și se întretăiau la marginea chipului.

Pușca răsunase mai slab ca de obicei, dar în fundul barăcii, cum cad oamenii răniți în vis, păpușa alunecă pe o parte cu un zgomot amortizat de perna de catifea albastră care reprezenta un covor somptuos.

– Bravo, căpitane! – vocea femeii în roșu era puternică și familiară.

În timp ce patroana se apropia cu păpușa de teighea, strigătele și aplauzele grupului îl făcuseră pe ofițer să salute, puțin stingherit.

– Nu ți-a ajuns o singură mireasă, frumosule! – spuse femeia în timp ce-i întindea păpușa peste umărul fetei.

– Doamna are dreptate, asta e însoțit,

nu-i bun de mire! – rosti fără apel un mahalagiu de vreo 40 de ani, cu o scobitoare înfipțită între mâsele.

– Care vrea să-i fie mire? – mai întrebă, privind protector în jurul lui.

– Nu tu, mă mucosule! – mâna cafenie cu trei inele pe arătător căzu peste ceafa unui țigănuș care apucase deja păpușa de un picior.

Sublocotenentul o ținea neîndemânat de cap și rochia fălăia în vânt.

– Ia vino încoace, mire! Ochii lui Veniamin nu se puteau dezlipi de pieptul enorm pe care plesnea cămașa între nasturi.

– Ce te superi – nu-i asta haină de mire? Râsetele săreau în jurul lui ca o ceată de spiriduși. Când mâna grea ca o menghină îi puse păpușa pe umeri, involuntar îi petrecu brațul peste voalurile miresei și o strânse la piept.

– Mai cu foc, că-i mireasă tânără! – râsul dezvelind dinți numai aur și argint.

Fata de lângă ofițer simți cât de stânjenit era Veniamin și îi zâmbi.

Cei mai mulți rămăseseră dezamăgiți. Mirele ales nu avea nici un haz. Plecară în căutarea altor distracții.

– Să mă chemi la botez – mai zise înainte de-a se îndepărta, uitându-se în jur cu importanță, omul cu mâinile de maimuță.

Un grup de marinari se apropia de gheretă, cântând și încercând să acosteze femeia în roșu care trecea pe lângă ei. Veniamin făcu repede câțiva pași mărunți, ascunzând păpușa la piept.

Se opri lângă taraba la care un veteran vindea esențe de parfumuri.

Sticlulele în culori neobișnuite aveau ceva amețitor, neplăcut.

Abia acum simți cum îi tremură picioarele. Ținea păpușa ca pe un prunc și încerca să se liniștească.

Capul palid de ceară, cu zulufi ca aceia expuși prin vitrinele frizeriilor, era singura parte mai îngrijită. Prin corpul de cârpă și picioarele lipite trecea o vergea de fier, care îi dădea rigiditatea. Era învelită într-o pânză albă peste care însă căzând vălul mai lung decât tot corpul, căpăta de departe o oarecare eleganță.

– Mireasa mea? O luă sub braț ca pe un pachet și încercă să reînnoade firul gândurilor pe care întâmplarea de la tir îl rupseseră.

– Cui să o dau?

Vecina avea trei copii, între 9 și 14 ani. Cât timp fuseseră mici, păreau timizi, de cum intraseră însă în liceu, căpătaseră odată cu cozorocul de la șapcă sentimentul propriei lor importanțe, nu-l mai luau în seamă.

Nu-l jigniseră glumele, îl mirase numai cazul pe care îl făceau de el. Nu i se mai întâmplase așa ceva. Ofițerul, el, avea o adevărată mireasă.

Imaginea ei delicată îndepărtă pentru o clipă pulpele grase și râsul provocator al femeii în roșu.

Păpușa ale cărei picioare ieșeau grotesc de sub brațul lui îl stânjenia.

Cu câțiva ani în urmă bătrâna voia încă să-l însoare, să-l vadă însurat înainte de-a muri. Nu se prea găseau amatoare. Pe la 25 de ani arăta deja a fecior tomnatic. Se perindaseră câteva fațe. Una venise cu o față astmatică, alta cu o vânzătoare mai

vârstnică decât el, rujată, vopsită, cu gesturi prea familiare.

Acum bătrâna se gândea cu un fel de teamă de care îi era rușine la eventualitatea unei căsătorii, dar egoismul anilor înaintați era mai puternic.

Privi mai atent obrazul păpușii: – Ce m-aș face dacă ar fi vie?

Nu știa decât nevestele bătrâne, care găsesc, pun ventuze și sorb trei ore câte o cafeluță pe a cărei ceașcă citesc apoi cu sfințenie viitorul.

Se obișnuise cu praful, gălăgia și îmbulzeala. Umbla cu pași nehotărâți, strecurându-se printre barăcile în jurul cărora lumea se aduna de cele mai multe ori fără să știe de ce. Păpușa îi alunecase în lungul brațului, ruptă în două, cu capul în jos, măturând cu vălul praful de pe trotuar.

În mintea lui Veniamin un sertar rămăsese deschis.

Nu gândise niciodată lucruri prea complicate și nici nu știa cum să înceapă.

Dacă nu ar fi fost bălciul în care toate ciudățeniile par posibile, trupul pușintel pe care-l strângea la piept, contrastând cu negrul prăfuit al hainei, vălul gingaș al miresei, ochii lui speriați și pasul fără greutate ar fi atras atenția.

O caterincă i se lipise de urechi. Mângâia fața rece a păpușii: – Se ia culoarea.

Ajuns în capătul maidanului unde se sfârșeau cele 500 de distracții, rămase dezorientat în mijlocul căruțelor și barăcilor părăsite.

Vizitatori nu mai erau, câte un acrobat mai trecea aproape despuiat, câțiva țigani așezați turcește tăind piepteni din os.

– Noaptea dau hoții pe-aici! – după ferestrele mici ale caselor pe roți se ghicea o dezordine nemaipomenită.

Se gândi că nu ieșise niciodată din București, când un spectacol de pe altă lume îl făcu să clipească brusc ca pentru a goni o nălucă.

Sărind cu dificultate treptele unei barăci, un cap de femeie așezat pe un butuc fără brațe și fără picioare se grăbea către terasa unei ceainării pustii.

Corpul avea un fel de tălpi, cu care se mișca rotindu-se mereu la dreapta și la stânga. Capul normal ca mărime era al unei femei de vreo 40 de ani, blondă, cu bucle și obraji fardați și îngrijiiți.

Se apropie de o masă pe care era un cornet cu semințe. Creștetul abia îi ajungea la înălțimea mesei. Scoase un sunet ciudat, un scâncet, dar ochii care se întorseră spre Veniamin surădeau.

Câteva clipe se simți solicitat.

– Poate că vrea păpușa – nu se poate, e femeie în toată firea...

Totuși, nu putea pleca. În sfârșit, o ușă se deschise și apără un bărbat tânăr, cu o figură liniștită și zâmbitoare. Ochii pitice se ridicară spre el, familiari. Bărbatul luă semințele din cornet și una câte una i le întinse în palmă, aplecându-se, femeii.

După ce o prindea cu buzele, mișcându-și capul în palma bărbatului, ochii se ridicau spre Veniamin, strălucind victoriosi.

Plecă repede. Un gust putred îi umpluse gura. Se întoarse în mijlocul bălciului.

Cheful era în toi. Lângă fiecare baracă, orchestre improvizate atrăgeau atenția publicului. Toate capetele păreau ridicate de lângă un cuptor încins.

– Ce de lume!

O pocnitoare îl făcu să tresară speriat.

Seara, când se așeza pe scaunul de tablă din curte, vara mai ales, rămânea câte trei ore fără să lege un gând.

Mama stătea în fața lui. Dintr-un coș de împletitură scotea ciorapii și îi cârpea fără să le acorde mai multă atenție decât celorlalte lucruri.

Din an în an petecele erau mai neîngrijit cusute, în culori nepotrivite, țesute mai rar.

Se observau evenimentele:

– A înflorit cireșul, mâine e ziua lui răposatu, soba din dormitor scoate fum.

Nu existau dorințe extravagante.

– Ar trebui să te mai duci la cinema, Veniamine.

Se lăsa rugat ca să meargă. Bătrâna rămânea acasă și seara îi povestea ce văzuse. În ultimii ani, bătrâna ațipea ascultându-l.

Veniamin se scula atunci și o bătea ușor cu mâna pe umăr. Se trezea:

– Mă duc să mă culc, ai grijă de lampă.

– Uite un client! Cuvintele se adresau unui individ mânjit cu ulei negru, ce meșterea la corpul ciupercii de care erau agățate cu lanțuri argintii scăunelele zburătoare.

Mecanicul ținu un scăunel cu o mână și cu cealaltă îl ajută pe Veniamin să se așeze.

– De ce mă leagă? O cingătoare metalică îl făcu prizonier pe scaunul care se le găna ușor.

Toate se petrecură așa de repede că nu-și dădu seama ce se întâmplă decât atunci când, în sunetele unui marș numai din suflători și țimbale, în timp ce femeia în roșu îl saluta cu mâna coborând scările caruselului, ciuperca începu să se învârtască în vânt.

Dintre cele douăzeci de scaune erau patru ocupate de niște tineri zgomotoși. Își așeză păpușa pe genunchi și se lăsă pe spate, închizând ochii.

Corpul plin al femeii în roșu gonise imaginea teribilă a piticeii.

Veniamin surâdea ca atunci când înflorea salcâmul din fundul curții și apăreau primele zorele.

col în vid. Vru să se ridice puțin, dar scaunul se răsuca și îl zguduia lovindu-l de cingătoare.

Cu ochii închiși căuta ceva. Iar femeia în roșu. Genunchii ei mari se dezveleau din ce în ce și începu să se vadă fața interioară a pulpelor carnoase.

Înghiți de câteva ori în sec.

Marșul galopa acum drăcește. O mână nevăzută ridica neconștient scaunul lui Veniamin. Picioarele i se strânsă crispatе dedesubt. Băieții din celelalte scaune însă îndrăzneau tot felul de extravagante. Se ridicaseră în picioare și agățati de lanțuri își dădeau un nou avânt. De sus ajungeau și mai sus și apoi cădeau țipând ca sălbaticii.

Veniamin abia de mai vedea. O pată neagră și una mai mică, albă.

De câte ori se limpezea bezna îi apăreau zâmbetul piticeii satisfăcute și ochiul mirat al omului-bou. Îl dureau degetele pe lanțuri, golul din stomac și capul îi vuiau.

Când era răcit bătrâna îi lega un șal cenușiu de lână la gât. Șalul avea un miros de dulap gol închis multă vreme.

Dacă tușea căpăta niște bomboane negre învelite în hârtie unsuroasă. Bătrâna devenea agitată, încuia ușile și ferestrele să nu tragă, încălzea apă de ceai și trebuia să-l bea fierbinte din paharul cu picior de argint.

Ciuperca se învârtea acum cu maximum de viteză. Corpul său era aproape orizontal. Culcat în gol.

– Cât timp va mai dura? Orbitale îi erau apăsate pe dinăuntru de niște degete de fier. Căutând lanțul cu mâna stângă pierdu contactul cu păpușa ce alunecă în lungul corpului său descriind în aer un cerc argintiu.

Omul cu mâini de maimuță și pieptul păros îi apăru de mai multe ori și din ce în ce mai apropiat. Paralizat, aproape leșinat, Veniamin închise voluntar ochii.

În sfârșit, mașina se opri. Zburătorii coborau ocolind tot mai domol platforma. Trăsăturile li se descrețeau cu dificultate.

Mecanicul îl ajută ca pe un copil să coboare. Se rezemă de o tarabă, până când ceața se mai risipi. Clipea întruna și făcea pași nesiguri. Ocoli încet caruselul, dar păpușa dispăruse.

– S-a dus mireasa! – vocea era fără amărăciune, dar în timp ce se îndrepta cu pași mărunți spre ieșire, mâna îi mai era lipită de piept, strângând o povară nevăzută.

– Aș fi așezat-o pe masa de lângă fereastră. Sau nu, mai bine pe cuțar, să nu se vadă de afară.

(1946)

Toate rămăneau disperate, omul-bou, mireasa, femeia cu pulpe roșii, pitica și scena de pe terasa ceainăriei.

Între basmalele, fustele, cămășile și uniforme colorate, Veniamin cu mireasa strânsă la piept se strecura discret, căutând legăturile dintre întâmplările ultimelor ore.

– Să trăiești așa, fără mâini, fără picioare... Ce poate fi mai rău!

Cerul senin căpătase o culoare verzuie, numai la orizontul dinspre oraș se mișca încet o trenă de nori încinși de apus.

Nedumerirea săpase mai mult încă obrazii lui Veniamin.

– Ce-ți face mireasa, n-o duci să se învârtască?

Mirosul de parfum ieftin, mai mult decât cuvintele femeii în roșu, îl trezi.

– Hai să ne dăm uța!

Femeia era mai înaltă decât el. Îi vedea gâtul gros și pieptul plin pe care transpirația îl făcea lucitor. Îl luă de braț, autoritară. Șoldul ei moale lipit de el. Îl împinse peste treptele care urcau spre platforma „distracției zburătoare“.

Era foarte sensibil la mirosuri.

La trei metri deasupra solului, aerul era mai plăcut, mai curat. Când deschidea ochii defilau pe lângă el barăcile cu stegulețe înfipite în colțuri.

O clipă avu din nou în ochi imaginea femeii din luntre, însă așezată cu mâinile pe genunchii goi pe marginea unui pat înalt sau în fotoliul verde din biroul lui Mili.

Mecanicul intră în cabina din centrul cercului pe care îl descriu clienții.

Marșul începu iar, dar într-un ritm mai rapid. Simți cum alunecă pe scaun și parcă vântul se făcuse mai puternic.

Deschise ochii, constatând că celelalte scaune nu mai erau verticale, ci stăteau oblice: fugiseră de pe suprafața platformei și zburau ca și el deasupra golului. Veniamin privi în jur și apucă repede cu mâna dreaptă unul din lanțuri. Mâna stângă continuând să strângă mireasa la piept.

– Bine că m-au legat...

Închise iar ochii și amețea îl năpădi în timp ce corpul i se înălța din ce în ce. Picioarele în pantofi strâmți îi atârnavă ridi-

Rubrica DOSAR
este îngrijită de

Ion Vartic

Jurnal suedez

– III –

2

Gabriela Melinescu

[20 ianuarie]

Sunt înconjurată de acești „bolnavi“ care au ghicit în mine curentul natural de *healing*. Prietena, pianista ca un sparghel, când simte că depresia o strangulează, mă sună, chiar dacă e miezul nopții, numai pentru a-mi auzi vocea, a se elibera, lăsând în mine zoaia ei psihică. Puțin îi pasă dacă mă deranjează în intimitatea mea. Dacă nu răspund mă bombardează cu „mesaje“, sau cu scrisori în care povestesc (ca X) despre copilăria lor, îmbuibată dar nefericită. Și asta după ce în timpul zilei i-au vizitat pe psihiatri, exasperându-i fără milă.

Acești prieteni sunt „moșteniți“ de la René, care-i trata cu ironie și cu eleganta lui artă de mânuitor de sabie verbală.

25 ianuarie

Obosită de efortul amabilității, răspunzând la numeroase telefoane date de „prieteni“ români care m-ar sfâșia în bucăți dacă le-aș permite să se apropie de mine ceva mai mult. Vor să scoțoască în viața mea pentru a găsi un fir cât de mic pentru a-l ține în mână. Sunt prudentă ca un șarpe și visez la înțelepciunea colombelor.

Am visat că se făceau execuții în România, curgea din nou sânge în stradă. Alergam, fără să știu nimic despre ai mei. Ieri am vorbit prea mult despre ce se întâmplă în România, despre haosul care domină.

Cincisprezece partide se dispută, fără constituție. În URSS se prepară mari schimbări. E infernal acum când scriu aceste rânduri. Nori de praf vin spre mine. Se aud zgomote insuportabile de la cei care lucrează la reparații în toate apartamentele casei noastre. Încerc să mă concentrez astupându-mi urechile și privind albume de artă.

După-amiaza, mă retrag într-un colț al sufrageriei, răsfoind din nou scrisorile lui René, citesc, încerc să fiu cu el din nou, să-l înviez prin ce avea el mai sublim: gândurile, sentimentele și ceva mai mult decât ele.

„Sâmbătă, 11 mai, 1974

Gabriela, *mon amour* – am petrecut toată ziua la întâlnirea anuală a editorilor suedezi și în bietele mele urechi mai vibrează încă apelurile patetice ale colegilor pentru a salva CARTEA (ce abstracție) de «dezastrul cultural» care o amenință. Cine? Forțele pieții, răspund ei. Nu vrem să facem politică, spun ei. Nu vrem să știm; nu trebuie, totuși, exagerată această analiză, spun ei. Aș fi vrut să le răspund dar capul meu era vid, în altă parte.

Aș fi vrut să citesc o scrisoare de la tine azi, dar cutia mea poștală era goală. Îmi e teamă că ești bolnavă și că te izolezi prea mult de lume. Dacă nu primesc o scrisoare până luni îți telefoniez.

De când te-am întâlnit nu-mi mai este frică. Înainte, îmi era frică, negam

întreaga existență, comportamentul meu nu avea alt resort decât instinctul de conservare, diminueam omul din mine, la nivelul speciei umane. Nu încetam să probez inconsistența și vulnerabilitatea mea, vroiam să sfârșesc cu ele visând de a fi absent și în plenitudinea de a fi: inaccesibil, insesizabil, iresponsabil și totuși eu însumi. În fond, frica, alegerea de a fi total singur sau de a mă topi în totalitate; în amândouă cazurile, era promisiunea de a nu mai exista. Dar cum această promisiune foarte des n-a mers până la sinucidere (frica înseamnă de asemenea și frica de moarte), omul căruia îi e frică totuși continuă să trăiască viața lui moartă, murind în fiecare săptămână, trăind împotriva vieții.

Cu cât omul fuge de riscul de a exista cu atât mai mult este obsedat de acest risc, cu atât mai mult el se ocupă de ceilalți, simțindu-se cu atât mai mult amenințat – cu cât el caută salvarea în altă parte cu atât mai mult el e în pericol aici... Singura asigurare împotriva fricii este conștiința de a fi total dezarmat și acceptarea acestei evidențe.

Gabriela, tu m-ai învățat și mă înveți enorm de multe lucruri, toate interesante, dar lucrul esențial a fost de a nu avea frică de mine și de alții. Nu m-ai învățat asta cu norme școlare, ci prin marea ta generozitate și prin atitudinea ta deschisă spre lume și oameni. Am mai învățat de la tine că iubirea oarbă este o impostură, că a iubi pe aproapele tău, pe oricine, cu tot ce face, asta e o realitate de disprețuit de două ori: în contingența și libertatea ei. Cred că trebuie primită fericirea când ea se prezintă, bucurându-ne de această viață care ni s-a dat, este absurd de a opune bucuriile spiritului bucuriilor corpului, căci nici corpul și nici spiritul n-ar

putea să se bucure separat – și că unul din sensurile noastre cele mai reale de bucurie rezidă în această înțelegere carnală care e sexualitatea asumată în plenitudinea ei – în tandrețea iubitoare în care dorința cea mai vie și prietenia cea mai reală se contopesc una în alta indefinit.

În fond, detest să scriu scrisori la mașina de scris, căci crispările mele sunt enorme și spontaneitatea gândirii mele suferă mult.

De aici înainte, îți voi scrie de mână, ca în timpurile vechi, chiar dacă vei avea dificultăți să-mi descifrezi hieroglifele. Și apoi e un alt pericol care mă pândește dar pe care mi-l asum: grafologia! Scrie-mi mult și des!

Te îmbrățișez cu tandrețea amoroasă pe care o cunoști.

Al tău, pentru toate viețile, René.“

„Luni, 13 mai, 1974

Gabriela, *ma bien-aimée*, sunt foarte îngrijorat pentru tine căci nu am primit nici o veste. Ce se întâmplă cu tine?

M-ai uitat, m-ai aruncat în puțurile timpului? Mă simt ca bravul Philemon

care pierduse contactul după naufragiul lui A.

Ieri seară, am fost invitat la Lutfi Ozkok, care, grație farmecului delirant al prietenilor lui absurzi, mi-a atenuat puțin durerea mea. M-am retras după câteva ore de beție și bavardaj pentru a fi în formă mâine. Dar forma mea e la fel de rea azi cum a fost și acum o săptămână. Nu pot scăpa de această nevroză care este absența ta. Biroul meu e un trist martor cu enorma corespondență care nu face decât să crească!!! Singurul lucru care mă consolează puțin, când mă plimb, e că prezența literară română, prin marele succes al cărților lui Zaharia Stancu, e un fapt câștigat în toate librăriile din Suedia. Acest lucru va facilita, fără îndoială, introducerea altor autori români.

Într-un pasaj din jurnalul său, Stendhal scria că e foarte greu să descrie ce este natural în noi, din memorie. Că se descrie mai bine ce e factice, jucat, pentru că efortul care a trebuit făcut pentru a juca a fost gravat în memorie.

«Mă exersezi, spune el, în a-mi reaminti sentimentele mele naturale, iată studiul care-mi poate da un talent de Shakespeare? Te vezi mergând jucând, ai această percepție. Această senzație e ușor produsă prin organul memoriei, dar pentru a ne aminti sentimentele naturale, trebuie început prin a ne crea percepția lor.»

Comentariul lui Jean Starobinski: «Dușmanul naturalului nu e deci ipocrizia, nici jocul: este percepția care știe să se facă necesară. Nu ne eliberăm decât în ascuns. Asta vrea să spună că suntem condamnați la joc și că nici o candoare nu e niciodată posibilă. Ipocrizia deliberată nu ar fi, în definitiv, decât dezvoltarea accentuată a ceea ce conține implicit conștiința de sine.»

În *De l'Amour*, Stendhal scria că: «un om sensibil simte o greutate imensă (eu sunt cel care subliniez, R.C.) care se atașează fiecărui cuvânt spus celui pe care-l iubește, părându-i-se că un singur cuvânt va decide de soarta lui. În acest caz cum ar putea el să nu caute să se exprime bine? Sau cel puțin cum n-ar avea el sentimentul că el spune bine? Astfel nu mai e nici o candoare. Deci nu trebuie să pretinzi candoare, această calitate a sufletului nu se apleacă decât asupra ei însăși. Ești ceea ce poți dar simți ceea ce ești.»

Atitudinea lui Stendhal (și nu numai a lui Stendhal dar a tuturor oamenilor care gândesc) în privința limbii este foarte clară: în ochii lui, limba este în mod esențial arbitrară și insuficientă, în ceea ce privește sentimentul resimțit. Cum Stendhal spune: «A vorbi, e deja a nu coincide cu sine însuși, e deja a se masca».

Trebuie să-ți spun că asta e ceea ce resimt de când ne-am despărțit. Când eram împreună era diferit căci puteam în fiecare moment să reiau, corectându-mă. Acum, când sunt fără tine, totul mi se pare definitiv. În plus emoția mea, când mă gândesc la tine, este vie, dar cu atât mai mult cuvintele mi se par inadecvate – de ele am nevoie – dar nu am decât distanță și discordanță. Cuvintele, frazele – gândurile nu sunt decât indicii abstracte ale unei voințe concrete. Fericirea resimțită când mă gândesc la tine este de netradus în cuvinte și totuși, bietul de mine, încerc...

Mă vei scuza că l-am luat pe Stendhal ca referință dar e mereu mai ușor să vorbești despre tine având ca acoperire viața „marilor oameni” ai literaturii!

Te las, sufletul meu, așteptând zile mai bune!

Sper că tot ce ți-am scris nu te va împiedica să te manifesti cu cuvinte, fraze, gânduri care sunt în același timp inadecvate și indispensabile!

Scrie-mi și dă-mi puțin din curajul și înțelepciunea ta.

Te îmbrățișez foarte, foarte tare – cu aceeași *douceur* și disperare!

Al tău, pentru toate viețile, René.“

1 februarie

Nu știu cum trece timpul. A trăi într-un apartament din care s-au scos țevile și dărâmat pereții, asta îmi trezește amintiri precognitive, dintr-un spațiu în care se trăia

cu frica bombardamentului, după raidul avioanelor în zbor spre Ploiești. Îmi vin în minte povestirile mamei cum sora mea, Tatiana, fascinată de luciul de staniol al Messerschmit-urilor (sau Junkers, Stuka, Focke-Wulf, nume de avioane nemțești care erau pe toate buzele) tot alergând prin grădina s-a izbit de un tub de beton în care se puneau flori și dinții din față i s-au spart. A urlat atât de tare încât vecinii au crezut că a fost vorba de ceva îngrozitor venind de la dușmani și s-au ascuns cu toții în pivnițele improvizate cu adăposturi. Câți ani să fi avut ea atunci? Și eu? Totul e ascuns în ceața trecutului care mă tulbură cu învierile lui, de fiecare dată când se dărâmă și oamenii fac zgomote îngrozitoare.

La BBC s-a dat un film despre România în care se spune clar că revoluția a fost o lovitură de stat pregătită de ruși. Românii de aici care au fost atât de mândri de tot ce s-a petrecut în țara lor, nu suportă valul de indiferență venit după interesul exagerat produs de „revoluție“.

Îmi pierd timpul vorbind la telefon cu persoane care mă tulbură și mă irită profund. Noroc că au avut loc două „incidențe“: din greșală s-a găurit o țevă de apă care mai funcționa și apa a curs de la mine direct în bucătăria vecinului de sub mine. Apoi, tot din greșală, s-a tăiat firul de telefon și asta a fost foarte penibil, dar și o bună ocazie că nu mai trângesc la telefon cu compatrioții care sunt în continuare excitați de interesul internațional acordat „patriei lor“ cât timp a curs sânge și zădărnici își dublaseră tirajele, interes care e pe punctul de a se răci de tot acum. Când lucrătorii se întorc epuizați la casele lor, simt și eu aceeași oboseală mortală, ca și cum, în mod psihologic, aș fi muncit și eu cot la cot cu ei. Apoi îmi vine ideea că „accidentele“ n-au fost accidente, ci ele au fost provocate de rasismul disimulat în complexitate, al lucrătorilor. Sunt plină de suspiciune, de gânduri negative.

Mă trântesc pe sofa rece cu ochii fixați în tavan privind teatrul umbrelor create de mișcarea pupilelor mele. E un film în care lumea se agită intens, exact ca și în realitate. Ca și cum n-ar exista absolut nici un loc în care să scapi de lume, să te odihnești. Și atunci vine ideea kafkiană că nu e posibilă odihna, nici măcar sub pământ, că a fi e o condamnare la o nemurire în care mișcările seamănă cu un misterios cosmic perpetuum mobile dirijat de neant. Nimicul care face *ad aeternum* Totul.

9 februarie

Eclipsă de lună, un fel de teroare de umbra de pe lună, venind din poveștile copilăriei când fratele și sora, Luna și Soarele, s-au întâlnit din nou și sunt de punctul de a se acupla și mama lor îi avertizează din nou că incestul va declanșa o catastrofă pe pământ. În satul mamei mele, Valeni, se trăgeau clopotele și bărbații observau castitatea ca pe un sacrificiu profund pentru a influența pozitiv mersul astrelor, crezând că pot evita catastrofa cosmică. Moralitatea lor se oglindea în cer parcă prevenindu-i pe cei doi îndrăgostiți, fratele și sora. Îmi place să recitesc despre acest mit în sublimul studiu comparativ *Basmele românilor*, scris de incomparabilul savant care a fost Lazăr Șăineanu. Aici în Suedia, Luna e un bărbat și Soarele o fe-

meie. Chiar și moartea e bărbat și nu o Doamnă, ca la latini. Asta, cred, schimbă mult psihologia oamenilor. Soarele dă căldură, viață, e o mamă iubitoare, pe când luna ca și moartea e un „el“ rece și tranșant, plin de mister, cu care nu se poate face nici un compromis.

Seara, din nou un film la TV, despre România. Despre copiii bolnavi de SIDA. Imagini care au oripilat lumea – mai ales lipsa de compasiune pentru aceste mici victime ale unui flagel devenit universal a creat un fel de prejudecăți în legătură cu oamenii de acolo. A fi român acum înseamnă pentru ei, imediat, a avea în față numai mizerie, nonșalanță, ignoranță și o sărăcie ca o boală eternă.

20 februarie

În tot ce fac și gândesc compar ceea ce este cu ceea ce a fost.

Mă gândesc uneori la anul 1973, un an decisiv pentru mine. Inconștient m-am îndepărtat de „tinctura“ celor care îmi aduseseră multă suferință. (Tinctura – casa sufletului, Jakob Böhme)

Am ocolit locurile și persoanele care au „jucat“ în „filmul“ suferinței mele.

Nefericitele vizite la spitalele unde m-am umilit sângărând până în apropierea morții m-au luminat asupra propriei mele voințe care se lăsa ușor înlănțuită de tenebroase pasiuni și prietenii dăunătoare.

Amabilii doctori și dragele surori medicale care uneori îmi țineau tovarășie, în timpul vizitelor când rudele și prietenii bolnavilor veneau cu flori și fructe, pentru că scaunul de lângă patul meu era mereu gol, mi-au povestit că eu aparțineam unei grupe sangvine speciale, cea numită „mister“, căreia îi aparținea chiar și Isus Christos, după proba făcută în zilele noastre folosindu-se giulgiul din Torino în care Domnul a asudat cu picături de sânge.

Mulți contestă acest fapt pentru că Isus a trăit o mie de ani înainte ca această grupă sangvină să apară. Negândindu-se că poate chiar el a fost primul „mutant“ pe planul sangvin. În orice caz, această grupă rară este grupa sfinților, a persoanelor spirituale cu darul vindecării (*healing*) dezvoltându-se din grupa A (a agriculturilor) și B (a nomazilor) care vor să îmbrățișeze toate laturile vieții, afirmând-o, fără să se gândească prea bine la urmările acestei atitudini. Farmecul acestor persoane e inefabil, adevărați „zdrobitori de inimi“, dându-se ca exemple: președintele Kennedy și Marilyn Monroe, a căror existență tragică e înconjurată de un luminos mister. Mi s-a vorbit mult despre complicațiile biologice ale acestei grupe sangvine de tranziție către ceva necunoscut.

În acel an întunecat (1973) nu aveam nici un plan concret decât cel secret de a mă perfecționa, dar nu știam precis în ce și cum. Sora mea, Tatiana, născuse o fată, Raluca. Familia noastră amazonică era salvată pentru un moment.

(continuare în numărul următor)

Libertatea Omului Nou înseamnă necesitate înțeleasă, așa învățaseră doctorul și pacientul de la dialecticienii marxști ai Partidului tot mai puțin marxist al României. Necesitate, deci adaptare. Adaptare, deci pragmatism, sir! Deci, necesitate înțeleasă, tovarășe!

La viață se adaptează ucenicul în banalitățile și extravaganțele în care îl instruieste pedagogic viața, doctore. La viață, atît, în Est și în Vest și în cosmos.

Raiul propus de literatura comunistă pentru copii devenea iad în interogatorii sau pușcării. Altminteri, rămînea un purgatoriu burlesc, supus meteorologiei variabile și busolelor Partidului. Cînd pîinea nu mai însemna totul, traficul subterfugiilor permitea măsluiri delectabile – așa arăta „liberalizarea“ post-stalinistă în Europa de Est. Ambiguitățile înmulțite vă îngăduiseră să debutați, doctor și pacient, pacient și informator, în publicațiile și editurile statului și partidului!

Un joc cu reguli labile, cuvintele tabu și ideile tabu și aluziile tabu se reglau după capriciosul canon al necesității înțelese. După o carte, apoi încă una, strecurate printre detectoarele cenzurii, deveneau mai ocrotit social? Bineînțeles, dar și mai supravegheat: Partidul onora artiștii prin privilegiul și pedepse, dar scrisul nu era o profesie decît legitimată de Uniunea Scriitorilor, condusă și controlată de Partid. Membrii Uniunii beneficiau de împrumuturi în contul cărților viitoare, iar statutul de vedetă se negocia cu diavolul. Suspectul care nu avea o profesie și un salariu risca acuzația de huliganism, adică parazitism, cum preciza legea socialistă.

Rămînea eschiva, nu-i așa, tovarășe doctor? Nu doar piața de zarzavat și carne revelă adevărata față a realității, ci și cabinetele medicale. Mi-lițianul trimis de urgență la cel mai mare spital de boli nervoase al capitalei fusese stupefiat de nebunii care, contaminați unul de la altul, strigau, veseli, din toate colțurile: „Jos comunismul! Jos Conducătorul“. Gata să-i aresteze, întîmpinase obișnuița directorului. „Sîntem într-un spital de nebuni. Nebuni, să nu uităm!“ La care poliștistul replicase, cu perfect bun-simț: „Nebuni? Cum, nebuni? De ce nu strigă Trăiască comunismul, Trăiască Conducătorul!“. Formulase, fără să vrea, ambiguitatea bolii naționale.

Soluția medicală a eschivei era, de fapt, tema întîlnirii cu medicul poet.

Ecranul lucios al oglinzii și-a estompat lumina. Coama de argint a marelui editor newyorkez, în după amiaza ploioasă cînd stimulai siesta amicilor americani, s-a spulberat. A dispărut și vesta de lînă gri a colonelului Vasiliu. Nici degetele osoase, cu unghiile roase pînă la carne ale nervosului Alin nu se mai văd.

Oglînda restituie acum chipul ridat al bătrînului poet, salvat de iluzii prin practicarea medicinei. Burtosul chel și graseiat se comporta ca un expert în eșec.

– Și ce-ai să faci după un an? Sau după doi, să zicem? Pensia este mică, nici jumătate din salariul de ingineh. Pînă la uhmă, vei apela la împunutuhi oficiale de la oficiala Uniune a suspectilor. Și cît timp poți phelungi o pensie de boală? Oricît! La nesfîrșit, erai gata să strigi. A profesia zădărnica înseamnă delir de grandoare, orice om normal știe asta. Nu trebuiesc inventate detalii pitorești pentru a dovedi psihoza impasurilor, prăbușirile în neputință. Un lunatec practică ingineria 12 ore pe zi într-o uriașă hală cu planșete și telefoane și fum de țigară, sufocat sub planșe de calc și amețit de formule despre care nu știe dacă le poate duce la capăt? Diagnosticul dilemei nu este dificil, dovezile sînt la îndemînă. De ce n-ar merita somnambulul o colivie pe viață? Leacul traumei ar fi o traumă mai mare?

Divanul vienez

– III –

Norman Manea

Prin scris, ieși, totuși, brusc, din colonia penitențiară, carnagiul se afla înafară, așa spunea Kafka: „afară din șirul asasinilor, poți să observi faptele“.

– Deci, pensia de ghadul doi? Ghadul doi sau ghadul trei? Întreba specialistul. Ghadul trei înseamnă șase luni. Hevzuihe la fiecahe șase luni, în fața comisiei de expehtiză. Ghadul doi, hevzuihe la un an.

Degeaba aștepta răspuns. Răspunsul era o întrebare: dar gradul întii?

– Ihecupehabil! Situație ghavă, ihecupehabilă! Nu aș alege astfel de diagnostic. Deloc!

De ce nu? era gata să protesteze nebunul. Nu-i adevăratul scriitor chiar așa, „ihecupehabil“? Incapabil decît să stea în colivie, jucîndu-se, de unul singur, cu un arierat, cu vorbele. Iar lectură iar scris iar lectură, nu-i așa, doctore? Maladije și terapie, terapie și maladie, tot așa, pînă la sfîrșitul sfîrșitului. Dumneata profesezi medicina, deci n-ai fost ihecupehabil. Nici inginerul din fața dumitale? Am practicat prea mulți ani schizofrenia dedublării și duplicității. Desene, calcule, planșe, devize, parcă eram chiar cel care pretindeam a fi! Îngrozit, în fiecare clipă, că impostorul va fi, în sfîrșit, zvîrlit pe scări. Un clovn al ospiciului, scuiptat, în hohotele vesele ale arenei. Doar eschiva ne salvează, doctore.

Să descrii impasul sau doar să-l folosești, ca start al falsificărilor? Trebuia să-l convingi că, de fapt, participa la o amicală cooperare, nu la un consult.

– Bine, atunci gradul doi, ai bîguit, cu jumătate de gură. Avantajul de a deveni, brusc, proprietarul propriului timp într-o societate în care și timpul fusese etatizat conținea și capcana: ori colaborezi cu Instituția Supremă, ori te izolăm ca iresponsabil, cum pretinzi a fi.

Gata să riști, totuși, noua inițiere. Doctorul semnase actele de pensionare, cabinetul de psihiatrie servise unei manevre de măsluire. Simptomele descrise în fișa medicală erau o variantă stilizată a celor reale? Refuzai să te consideri un pacient, preferai rolul minor de falsificator. Falsificarea, semn al bolii? Nu pentru terapie veniseși, ci pentru eschiva din purgatoriu care înlănțuia Autoritatea bolnavă de supușii îmbolnăviți.

Încredere în psihiatri n-ai arătat nici ulterior, deși nevoie de ei ai fi avut, nu o dată. Preferai să-i citești, nu să-i consulți.

Cînd doctorul Freud te-a întrebat: ce rămîne evreiesc într-un evreu care nu este religios, nici naționalist și nu cunoaște limba Bibliei, ai bilbit răspunsul formulat de el însuși: *mult*. N-ai explicat termenul, de vreme ce nici el nu avusese impudență să explice.

Șocul unca întreabarea cu răspunsul: evreu! Ne-religios, ne-naționalist, ne-cunoscător al limbii sacre! Despre el însuși, vorbea, de fapt, doctorul Freud? Fără a defini termenul? Se afla definiția în triada religie, naționalism, limbă?

Tocmai părintele psihiatriei, obsedat de sexualitate și complexul lui Oedip, să ignore circumcizia? Legămîntul gravat în carne! Circumcizia lui Isus, la o săptămînă de la naștere, a devenit 1 ianuarie, început de nou calendar. Înscrisă în calendar și în carne, circumcizia nu poate fi revocată.

Sub binecuvîntarea bunicului Abraham deveniseși, prin circumcizie, Noah. Nume de cod

biblic, nu pentru uz public, doar nu te deschii în public la pantaloni.

Organul sexual masculin Noah nu-l interesează pe doctorul Freud? Dialogul cu „dublul“ din pantaloni, biografia sa „paralelă“, secretă, nu mai puțin comică, nici mai puțin revelatoare, decît a individului cu sau fără religie, etnie sau limbă sacră, n-ar putea fi ignorate de Herr Freud!

Gravat în carne, Noah rămăsese, inevitabil, evreu, chiar dacă purtătorul dobîndise, între timp, ghilimele, ca și doctorul Freud. Nu evreu, ci „evreu“ îl consideră, astăzi, monsieur Lyotard pe Herr Freud, ca și pe confrății săi Benjamin, Adorno, Arendt, Celan. Nu doar germani non-germani, ci și evrei ne-evrei, explică francezul. Suspecți care pun la îndoială tradiția, mimesis-ul, imanența, dar și „emigrarea, dispersia și imposibilitatea integrării“.

Adică: „dubla neputință a ne-schimbării și schimbării“.

La cinci ani, în Transnistria evreu era Noah, nu Norman. La 50 ani, în pragul noului exil, relația se complicase, un nod de care domnul Freud nu poate să nu fie interesat.

Psihanalistul ar trebui somat să răspundă nu doar la întrebările pe care el însuși le-a pus, ci și la cele ale posterității. Nu ce rămîne după ce ai pierdut ceea ce nu aveai, ci cum devii evreu prin Holocaust, comunism, exil. Traume evreiești, prin definiție? Inițieri gravate în suflet, nu doar în trup, care te fac evreu, chiar dacă n-ai fost? Un „non-popor de supraviețuitori“ numește Lyotard categoria evreilor ne-evrei, a căror comuniune ar depinde doar de „profunzimea singulară a unei anamneze interminabile“.

Anamneza în fața oglinzii? Nu trebuie să vă încruntați, Herr Doktor: Franz Kafka, deloc dispus la anamneza freudiană, nu figurează printre companionii cu ghilimele. La întrebarea „Ce am eu în comun cu evreii?“, domnul K. răspunsese: „abia dacă am ceva în comun cu mine însumi“.

Kafka nu este, totuși, evreu ne-evreu, ci un adevărat evreu, deși nu cunoștea ebraica, nu practica religia și nu era naționalist.

Vă amintiți scena cu sertarul în care înghețuia întreg poporul ales, gata să-l sufocă? O profesie de credință inconfundabil evreiască, înlocuind și religia și etnia și limba sacră!

„Pe mine inclusiv“ și „pînă la sfîrșit“ spusese.

Doar un evreu poate descărca în acest fel oboseala de sine, milenii de ură cu care a fost înconjurat. Le auzim și cînd Kafka descrie Milenei invectivele „gloatei murdare“, scandate pe o stradă pragheză. Resentimentele străzii? Ca și ale saloanelor! Și ale aulei universitare. Și nu doar la Praga. Ura n-a amuțit nici în Praga lui Kafka, nici în Londra unde ura l-a obligat să se exilize înaintea morții, nici în locuri mai puțin celebre. Meschine, plicticoase refrene. Auzim, însă, cum și Kafka auzea, și ecoul propriilor noastre zvîrcoliri, Herr Doktor? Oboseala de a ne mai apăra, asta auzim? Perfecțiunea celorlalți, care nu acceptă imperfecțiunea noastră?

„În lupta dintre tine și lume, sprijină lumea“, repeta neînvinșul Kafka.

Oboseala apartenenței ar fi scuzabilă, Mein Lieber, șoptește bătrînul Freund Freud. Nimeni nu te-ar acuza că nu ai încercat să ignori adver-

sitatea. Ba apărându-ți destinul, ba uitându-l, din nou apărându-l, iarăși obosind de atîta zădărnice. Să renunți a lua farsa cotidiană prea serios, să n-o mai onorezi cu întrebări, să pari neatent, buimac, grațios, în acord cu simplitatea și absurdul indiferenței – asta ar fi terapia. Surd, mut, naiv, distrat, absent.

Ce legătură are, după Holocaust și comunism, exilatul cu evreii, cînd nu este sigur ce și cît ar avea în comun cu sine însuși?

Mult, susține vienezul. Vrei, nu vrei, ai multe în comun cu ei și cu tine însuși, crede doctorul Freud. Conectat, la 5 ani, la un destin colectiv, ai fost încărcat cu o acreditare mai gravă decît legămîntul gravat în carne.

„Nu ne vor ierta niciodată, nouă, evreilor, Holocaustul“ spunea un scriitor evreu german, în zilele cînd te refugiai de comunism, nu de Holocaust, tocmai la Berlin. Prea era dovedibil Holocaustul, într-adevăr, impertinența nu merita iertată.

Nu doar Holocaustul, nu doar comunismul, ci și vinovății mai mici și mai ambigue sînt greu de iertat. Herr Freud, vinovat de iudeo-psihoanaliză, știe asta.

Nu te lepezi, însă, pur și simplu, chiar dacă ar fi posibil, de asemenea onoare. Suspectat, hulit pentru toate relele, de la începutul și pînă la sfîrșitul lumii, asta da, glorie!

Înfietate, unicitate! Nu se renunță la asemenea privilegii. Chiar dacă clișeele nu sînt, nici ele, ușor de suportat: uniformă victimei, uniformă răzbnătorilor, uniformă amnezicilor.

Dar uniformă contestatarilor? Cei care demascaseră conspirațiile mondiale ale înțelepților Sionului, au descoperit, azi, noua primejdie: „monopolul iudaic al suferinței“!

Trivializarea tragediei – interminabila antrepriză umană! Doar devenită clișeu își află tragedia domiciliul în memoria colectivă.

Memoria veghează ca oroarea să nu se repete, susțin discursurile comemorative! Identitatea comună, memoria comună! Rasă, etnie, religie, ideologie. Apartenența la același oraș asediat, aceeași minoritate asediată. Retorica identității, uniformă, militantisimul.

Translat, în sfîrșit, pe planeta pragmatismului, credeai că scapi și de trecut și de identitate, devii doar entitate, cum visa americanca de la Paris, Gertrude Stein. Atentatul de joi, înscris vineri în noile tee-shirturi, ca formă imediat vandabilă a memoriei colective?

Domnul Freud înțelege confuzia exilului, depozitări și eliberarea pe care le prilejuiește, știe ce înseamnă America, țara exilaților și ce înseamnă domiciliul real, funcțional, impersonal, al camerei de hotel. În sfîrșit limanul limanurilor: pustiul unei încăperi impersonale.

Exilul început prin smulgerea din placenta maternă își află, în final, patria: hotelul.

Patria accesibilă, democrată, închiriabilă. Ospitalieră și indiferentă, cum se cuvine.

Nu mai scruzeți oglinda, ci o fotografie mică, ridată și îngălbenită de vreme, slujind ca oglindă.

Iunie 1945, Orașul Florilor, Fălticeni, Nordul României. Două luni după revenirea inițiatului din expediția Trans-Tristia și două ore după încheierea serbării de sfîrșit de an școlar.

Un băiețel firav, drăgălaș, în pantalonași albi și cămașă albă. Cu un sfert de pas înaintea celorlalți premianți, trei băieți și trei fetițe. Mîna în șold, zîmbetul seducător. Deosebirea față de laureații care nu beneficiaseră de privilegiile *Inițierii* pare doar ținuta victorioasă. Supraviețuitorul validat de coroană de premiant! Părul pieptănat cu grijă, zîmbetul fotogenic. Stîngul înainte, mîna în șold: vedeta în fața obiectivului!

Nu era coroană de spini a *Inițierii* în moarte și batjocură. Nu mai știai, parcă, nimic despre ucenicia între miile de flămînzi și zdrențăroși cu care se distra regizorii morții.

Micul August Prostyl devenise, instantaneu, opusul său, Clovnul Alb. Cavalerul încoronat cu lauri, aplaudat de canibalii melodramei. Unit cu cei de pe scenă și din audiență, deveniseși instantaneu, așa credeai, ca ei. Anii de absență din lume fuseseră anulați. Trecuseși Styxul în sens invers, te aflai, din nou, pe malul inițial. Viu, confirmat viu. Edenul florilor redevenise locul tău și timpul tău.

A trecut, iată, jumătate de secol. Ai scăpat, apoi, și de Edenul devenit colonie penitenciară. Ai traversat, în sens invers, Styxul, devenit ocean: te aflai pe alt țărm decît cel inițial.

Părul rărit, cărunț, costumația mai puțin imaculată. Infantilizarea nu mai are candoarea inițială, aureola supraviețuirii servește altor spectacole ale Memoriei.

Accelerează, oare, fotografia băiețelului de 9 ani anamneza, jongleria cu scalpelul, scrima improvizată cu tine însuși? Chiar și la sfîrșitul de an școlar 1945, pericolul de a te strînge în tine însuși, bucuros să fii uitat în veci într-un colț al încăperii nu era neglijabil. Vasta singurătate a *enti-tății*, ar spune Madame Gertrude Stein. Exaltarea de a te pierde în subteranele interiorității, în fluiditatea ei infinită. Nimeni nu te-ar mai fi putut salva din acest magnific autism!

Pe chipul imobil și absent al tatălui recunoștea, uncori, semnele acestei senilizări instantanee, paralizia în solitudine. Groaza te trezea și, consecință imediată, apărea, din nou, pe scena celor vii, regăseai profesorii, părinții, prietenii, iubitele.

Nu doar în copilărie reveneau, ciclic, reprimile de extaz și groază. Te obseda, mereu, soluția dublă. Dacă, brusc, n-ai mai fi funcționat, năruit în absență? Dubla-multiplă soluție de urgență susținea iluzia eschivei: salvarea de ultim moment de primejdia care pîndea, ubicuă, în obscuritate!

Necunoscutul putea deveni în orice clipă ostil, ca ieri, 9 octombrie 1941, cînd aparențele se ruinaseră una cîte una, spulberînd măștile rutinei. Pe rampa militară a gării Burdujeni nu se mai putea stopa nimic. Reveadeai, adesea, în somn, marea trupă de venetici flămînzi, zgribuliți și speriați care distrează loja călăilor. Zilele recomandau prudență, te speria haosul, ezitai să provoci necunoscutul.

Limba, refugiu ultim și esențial? Cuibărit în rîvnitul refugiu, nu căuta decît atît, un refugiu?

Profesorul Freud ar putea fi interesat de o astfel de anamneză. Fii ceea ce ești, spunea Pindar și repeta Nietzsche și, iată, repetă și Sigmund Freud, amuzat să vadă cum miști, în oglindă, buzele în ritmul foneticii habsburgice.

Să fie vorba, Herr Freud, de anamneza tragediei colective sau de incapacitatea solitarului de a suporta uniformă? Uniforma tragediei, ief-tin vîndută la colțul străzii.

Dar negarea ororilor, ridiculizarea lor plictisită? Trivializarea ar fi, pînă la urmă, o necesară operație de digestie și eliminare? Doar astfel se menține, s-ar părea, vitalitatea comediei umane. Altminteri, cum să se mai bucure bieții actori de roadele pămîntului? Primo Levy, devenit scriitor prin și după Auschwitz, n-a mai putut, totuși, să scrie o simplă poveste de dragoste, senină, irezistibilă, ca cerul Italiei.

Umiliința de a fi definit printr-o negare colectivă și o catastrofă colectivă nu este neglijabilă, doctore.

Nu sîntem, însă, doar catastrofe colective, oricare ar fi ele. Sîntem mai mult decît atît, mai mult și altceva. Mai mult și altceva, mai mult și altceva, mai mult, mai mult ar trebui să repetăm,

la nesfîrșit, în toate limbile pămîntului, ca un disc uzat care se învîrte fără să poată fi oprit.

Suferința nu ne face mai buni, nici eroi. Suferința corupe, ca tot ce este omeneș, iar suferința livrată public corupe iremediabil. Discursuri de comemorare și discursuri de contestare și sesiuni terapeutice cu tema „life is beautiful“. Moartea nu transformă neapărat existența în destin, cum credea Malraux, ci o jefuiește de propria realitate. Execuție de rutină, atît, leșul unui gîndac aruncat la gunoi sau ars în cuptoare sau expiat, legumă bătrînă, în patul conjugal.

La nobila învestitură de a fi hulit nu se poate, însă, renunța! Nici la solidaritatea cu huliții de oriunde și oricînd, nici la revendicarea diferențelor și disocierilor și dizidenței, nici la onoarea exilului.

Ce altceva posedăm decît exilul? Exilul dinainte și după exil. Depozitări nu sînt deplorable, ci un privilegiu, pregătire caritabile pentru ultima depozitare.

Ne rămîne, oricînd, Hotelul *Arca lui Noah* și arta pragmatismului!

„Depression is not a fault in character, but in chemistry“, scrie pe zidurile Noului Babilon. Exilatul știe deja că nu terapia freudiană domină reclamele, ci farmacia de consum.

A trecut timp, cum arată oglinda, ai trecut prin vîrste și farmacii pînă ai învățat bucuriile și bolile libertății și ai acceptat onoarea exilului.

Leția de scepticism și solidaritate a acestei inițieri n-ai avut impertinența s-o detaliezi în după amiaza cînd vorbeai, în împrejurimile New Yorkului, despre Maria și Trans-Tristia, despre Utopia totalitară cu seceră și ciocan și despre exil, pînă la urmă. Eliberatorul naufragiu, așa l-ai numit, admișind, în fața amicilor americani, convertirea, acceptarea destinului.

Și despre ambiguitate, firește, ai vorbit. Ambiguitățile lagărului și ale coloniei comuniste și ale exilului. Nuanțările oferă un refugiu fluid, afirmațiile prea ferme te sperie, chiar cînd le livrezi tu însuși. Cultul alambiguității, cum îl numești, îl pot accepta și agnosticii. „Exilul începe prin ieșirea din placență“, afirma, totuși, inflexibilă propoziție. Fermitatea formulării nu părea să te mai sperie. „Mama ar fi adevărata noastră patrie, doar democratica moarte ne eliberează și de această apartenență“, continuai să receți, parcă, din manualul de retorică. Înceai să-ți faci curaj, desigur, deși lipsa umorului nu părea un semn bun.

„Întoarcerea în patrie n-ar fi decît întoarcerea la mormîntul mamei“, le-ai declarat, în încheiere, melancolic dar ferm, amicilor din Patria Apatrizilor. Începeai, se pare, să crezi tu însuși în vorbele pe care oglinda le mima, conștiincioasă. Un prim pas, așa sperai, către imposibila și inevitabila întoarcere.

Fraze sarcastice despre moarte și morminte nu se rostesc în fața vîrșnicilor. Audiența te urmărea, totuși, cu simpatie. Încăperea se încălzea de un anume patos, erai ascultat cu atenție, erai viu, în prezentul viu, nu în trecutul viu.

Ploaia încetase, vă găzduia după amiaza senină, celestă. Liniște ospitalieră. Lăsai timpul să treacă prin tine, fără gînduri și întrebări. Nu mai vedeai oglinda, cuvintele se risipiseră, stătea, în sfîrșit, singur în fața zădărnicii. Cerul se însenina. Ziua se oferea, magnifică. Prezentul, adică. Trecerea, efemerul, magnifica zădărnice.

Fragment din *Întoarcerea huliganului*, volum în pregătire la Ed. Farrar, Straus, Giroux din New York și Hanser Verlag din München.

Congregația îngerilor

Gabriel Chifu

În casa de lângă munte a Valeriei, lucrurile intraseră într-o zodie care s-ar putea numi neverosimila, supraumana normalitate.

După ce femeia ghicise natura cerească a celui care se dăduse drept un om de la munte în căutare de lucru pe lângă casele oamenilor, Serafim nu se mai ferise de ea și se comportase obișnuit, arătându-i-se exact așa cum era, un înger care s-a întrupat vremelnice în om.

Acesta sunt, doamnă Valeria, un înger, îi spusese el, iar stăpâna casei se mirase cum își dăduse el seama că ea prinsese de veste că el este înger. Îmi citiți cumva gândurile, domnu Serafim?, se interesase ea, nemaivoid să i se adreseze ca până atunci cu persoana a doua plural și simțind deodată nevoia să-i vorbească cu o formulă nouă de maiestate, pluralul de politețe i se părea prea puțin și căuta altceva care să sublinieze venerația ei pentru el, o formulă de maiestate pe care proasta de ea nu o găsea, oricât își bătea capul. Da, vă citesc gândurile, doamnă Valeria, și vă rog să-mi vorbiți normal, fără formule de venerație, nu-și are rostul sentimentul ăsta, zău, nu mă simt în largul meu...

Când a avut loc dialogul, erau în curte, se apropia seara, Serafim repara gardul, iar Valeria se oprise lângă el, în drum spre cotetul găinilor, le pregătise mâncarea. Îngerul și-a întrerupt lucrul, s-a așezat pe un trunchi de copac pe care îl adusese din pădure, urmând să-l mărunțească în bucăți potrivite pentru sobă, pentru la iarnă. Apoi, după ce femeia a dat la pasări, el a chemat-o să stea lângă el, și mie îmi place să stau de vorbă cu dumneavoastră, am destule să vă povestesc, a grăit el molcom, exact ca un om de la munte. Valeria se întreba de ce continuă să-i vorbească el cu dumneavoastră, e cu totul nepotrivit, el, un înger, să-i vorbească astfel unei păcătoase ca ea, dar era prea intimidată de înger și prea copleșită de situație ca să îndrăznească să formuleze vreo nedumerire sau vreo obiecție. Dacă dumnealui a hotărât așa, înseamnă că așa se cuvine, așa vorbesc îngerii muritorilor, și-a spus în sine ea.

Serafim a explicat răbdător și temeinic, ca la o lecție la școală: În primul rând, eu, îngerul, exist, dar ca să capăt realitate în ochii cuiva e necesar ca persoana aceea să creadă, să aibă inocență și credință și să admită mental, sufletește posibilitatea ca eu să exist. Altfel, rămân invizibil, imperceptibil pentru acea persoană. Dumneavoastră, doamnă Valeria, îndepliniți condiția *sine qua non*, credeți, credeți și în existența mea, de aceea iată-mă aici.

De ce am venit? Da, cum ați presupus, am venit să vă păzesc. Atât pe dumneavoastră cât și pe doamna Chiara. Amândouă ați fost prinse într-o încercare când aveți și mai aveți încă nevoie de sprijin. Încercare, ce fel de încercare, eu nu am simțit nici o încercare?! s-a mirat în mintea sa Valeria, dar a tăcut mâlc, n-a avut curajul să-l tul-

bure pe înger cu întrebările ei sărace cu duhul și a ascultat atentă monologul lui depănat blând; și, indirect, ca și cum Serafim auzise întrebarea nerostită a femeii, el i-a oferit un răspuns. Nu am dreptul să intervin prea tare în istoriile omenești, dar și eu, ca de altfel toți ceilalți confrăți ai mei, am puterea să-i apăr pe cei care cred în noi. Nu-mi cereți să vă dezvălui mai mult decât ce știți din ceea ce trăiți, nu-mi cereți să împiedic sau măcar să influențez pe unul sau pe altul din personajele care apar în viața dumneavoastră să acționeze altfel decât le este dat, chiar dacă faptele lor sunt demonice, nu, nu-mi cereți, nu-mi cereți nici să deconspir viitorul, o, deși pare de necrezut, viitorul dumneavoastră stă în fața ochilor mei ca deja scris, deja întâmplat, parcă ar fi întipărit într-o carte, nu-mi cereți. Dar am posibilitatea să veghez alături de dumneavoastră și să vă ofer ajutorul când o împrejurare vă este prea potrivnică, și obstacolele sunt de netrecut, și răul amenință să vă doboare, am această posibilitate, această putere, tocmai de aceea am fost făcuți noi, ca să sărim în sprijinul unora ca dumneavoastră.

Congregația noastră, a îngerilor, trece și ea printr-o perioadă de reformă, e un termen care vă este foarte drag dumneavoastră, pământenilor. Am avut de curând o adunare, un congres, la care ne-am strâns cu toții. Suntem o lume aparte, o lume intermediară, - n-aveți probabil această reprezentare, nu-i așa?... - între lumea dumneavoastră omenească și lumea lui Dumnezeu. Pe cât de departe sunteți dumneavoastră de starea noastră angelică, pe atât de departe suntem și noi de El, uriașe diferențe, în defavoarea noastră ne despart de El. Și la noi sunt multe de reparat, de schimbat. Și propria noastră condiție ne apare nouă, îngerilor, ca fiind de o dureasă imperfecție, nu numai dumneavoastră aveți această impresie în ceea ce vă privește, ci și noi, vă asigur! Căutăm acum, de pildă, să ieșim dintr-o perioadă de stagnare, de absență, de pierdere a elanului și am hotărât, la acea adunare de care vă pomeneam, o altă strategie a prezenței, ne propunem să fim mult mai activi, mai ofensivi, să explorăm zonele celeste de deasupra noastră cu mai multă cutezanță, și devoțiune, și ardoare, căutăm să ne apropiem de El - asta, pe de o parte. Iar pe de altă parte, căutăm să fim mai prezenți în lumea dumneavoastră omenească înecată în tristețe și lipsită de noimă. S-a petrecut la acest congres al nostru o chestiune formidabilă: am votat cu o majoritate covârșitoare modificarea codicelui nostru. Și principala schimbare se referă la lumea dumneavoastră: nu mai suntem dispuși s-o lăsăm în părăsire, să aibă un curs paralel cu lumea noastră, suntem gata să intervenim, să vă dăm semne, să ne amestecăm în existențele dumneavoastră care adeseori ni se par fără busolă, ca o corăbioară de lemn, aruncată de furtună spre niciunde, zău, nu

mi-o luați în nume de rău și sper să nu vi se pară prea brutală sinceritatea aprecierilor mele... Nu mai vrem să lăsăm lumea omenească să ființeze separat de lumea cerească - ni se pare cea mai mare eroare pe care am comis-o până acum..., o lume omenească izolată e o lume pierdută, e o lume fără șansă și este o mistificare de neiertat: nu sunteți singuri, sunteți un fragment dintr-un univers cu mult mai larg, faptul că din pricina miopiei dumneavoastră nu realizați adevărata situație și faptul că transformați miopia, sau cu un cuvânt mai dur, ignoranța în orgoliu, în aroganță, în fudulie și vă considerați buri-cul pământului nu constituie deloc o justificare pentru lipsa noastră de reacție. Dumneavoastră aveți poate motive să vă comportați ca atare, dar noi nu avem nici o scuză că v-am abandonat și că v-am lăsat să vă scufundați în această, încă o dată vă rog, iertați-mi asprimea limbajului, în această mocirlă...

Eu fac parte din aripa reformatoare, aripa majoritară, din fericire. Dar avem și noi, nu vă îndoiiți, conservatori printre noi, numericeste nu sunt mulți, dar ponderea lor în luarea deciziilor este mare, căci ei sunt dintre seniori, îngerii cu o deosebită autoritate, cu un prestigiu greu de egalat, dobândit, oho, în timp, în teribile încercări. Ei susțin că universul angelic este imuabil, nu ne este permis să ieșim din albia în care am fost puși: această extindere a acțiunilor noastre nu e privită de ei cu ochi buni, e considerată o aventură, chiar o crezie pierzătoare. Dar noi, ceilalți, am argumentat că această acțiune, nu este împotriva codicelui îngeresc, ci este în spiritul acestuia, atitudinea nouă a tagmei noastre angelice înseamnă o trezire dintr-un somn vinovat, dintr-o condamnabilă somnolență, lene, inerție, starea de până acum a însemnat o trădare a idealurilor îngeresti, abia acum și astfel ne regăsim făgașul, ne respectăm promisiunea cu care am venit pe lume, ne trezim, îl slujim cu adevărat pe El și vă slujim pe voi, oamenii. Devenim puntea între voi și El, translatorii între pământesc și cereesc. Tendința aceasta a avut câștig de cauză și mii și mii de îngerii cu aripi albe uriașe au pornit în zbor spre toate colțurile pământului, iar alții, cei mai destoinici, au fost trimiși ca emisari în lumea de sus, de deasupra noastră... Eu am primit misiunea de a mă îngriji de dumneavoastră și de doamna Chiara. Vă păzesc și îmi face plăcere că am fost desemnat să mă ocup de cazul dumneavoastră, nu este un caz simplu, să știți. De când mă aflu aici, mi-am dat silința să vă înțeleg pe dumneavoastră oamenii. Deși nu s-ar zice, vă asigur că nu este tocmai lesne să vă înțelegem. Știți ce m-a șocat în primul rând la dumneavoastră? În comparație cu noi, îmi păreți atât de slabi, de neajutorați, puterile, mijloacele de care dispuneți, cele fizice, sufletești, mentale, cunoștințele dumneavoastră, toate sunt atât de reduse, de precare, încât nu-mi

explic cum de ați supraviețuit atâta vreme, cum rezistați în acest neant, în acest mediu neospitalier, ostil, imposibil?! E o întrebare care nu-mi dă pace fiindcă nu-i deslușesc nici un răspuns! Iată, de pildă, ideea de energie și de corporalitate la dumneavoastră, oamenii, are o reprezentare atât de primitivă, vă stă la îndemână atât de puțin, cunoașteți atât de puțin, dacă ar fi să fac o comparație, stăpâniți doar o picătură, o picătură dintr-un ocean, da, dumneavoastră aveți o picătură și credeți că asta e totul, habar nu aveți că ceea vă lipsește e restul, diferența de la o picătură până la un ocean. Sigur, veți considera că exagerez, afirmația mea este de neimaginat pentru o minte omenească, dar chiar așa stau lucrurile, cum vă spun. Cel mai greu mi-a fost, acum când m-am întrupat în om, să-mi restrâng corporalitatea și prezența ființială, energetică la dimensiunile umane. Mă simt stânjenit la tot pasul, parcă ai pune un elefant să intre în pielea unei furnici, ori și mai și... Uite, ceea ce numiți dumneavoastră, oamenii, aripile albe uriașe ale noastre, ale îngerilor, nu înseamnă decât o metaforă, ceva menit să simplifice lucrurile după tiparul de înțelegere al minții dumneavoastră. De fapt, nu e vorba de aripi materiale, noi avem capacitatea de a ne teleporta, de a fi prezenți în mai multe locuri și în mai multe timpuri deodată, ideea de trup la noi, îngerii, e complet diferită de ideea de trup la dumneavoastră, pământenii: Ați remarcat că vă citesc gândurile – a citi gândurile e tot o metaforă, una care rezumă însușirea noastră de a pătrunde în inima dumneavoastră, de a ne identifica lăuntric cu dumneavoastră. Totuși, sunt și așteptările, să le spun așa, cuceritoare în universul dumneavoastră. În ce mă privește, mărturisesc, din ce am găsit aici, pe pământ, două lucruri sunt slăbiciunea mea: leptopurile și perele pergamute. O, dar îmi dau seama că e prea mult, că vă obolesc și că spusele mele vi se par deja că au depășit orice măsură și sunt incompreensibile.

Valeria a tresărit, într-adevăr nu mai reușea să urmărească ce spune îngerul, o apucase moțâiala, simțea că i se închid ochii și era încudată pe sine însăși, cucăia și rata această formidabilă întâlnire cu îngerul, nu era capabilă nici măcar acum, cinci minute, zece, să rămână și ea cu mintea trează, să soarbă vorbele acestui trimis al cerului, fusese aleasă, i se făcuse cel mai mare dar și ea nu era în stare să-l primească, o proastă fusese toată viața și o proastă se dovedea și acum, o cuprîndea somnul, parcă nu avea tot timpul, toată viața în față să doarmă, tocmai acum se găsise. Ca prin vis a auzit alte câteva fraze ale lui Serafim: În schimb, pe cât de slabi sunteți, pe atât de performanți în ceea ce privește răul. Nu, nu e cazul dumneavoastră, doamnă Valeria. La modul general. Acest aspect m-a izbit, în al doilea rând, aici, pe pământ. Aveți un rafinament al răului, răul este stratificat, multiplu, labirintic, iarăși sunt depășit, nu am nici o explicație pentru această apetență, vocație, atracție ieșite din comun, disproporționate pentru ceea ce este malefic, nu am nici o explicație, nu pricep în ruptul capului de ce această imensă protuberanță, răul, în istoria omenirii, de ce? Valeria auzea dar nu deslușea sensul cuvintelor, totul îi răsuna în minte neinteligibil, *de ce, de ce*, doar această scurtă întrebare a înțeles-o, a fost în creierul ei ca

o mică lovitură de ciocan, *de ce* a auzit și s-a întrebat și ea, repetitiv, de ce?, fără însă să perceapă la ce situație anume trimite acest *de ce*, adormea, adormea prosteste, deși sufletul ei de copil, încrezător în minuni și bunătațe refuza somnul, se împotriva asuprașorului asalt al somnului care o cucerea tocmai acum când se afla în fața îngerului, o cucerea și o fereca într-o închisoare pierdută parcă sub ape grele și întunecate, împiedicând-o să asculte minunatele dezvăluiri ale lui Serafim.

Era vară, întunericul se lăsa târziu, și, deși bătuse ora nouă seara, încă mai era lumină, pe străduță a trecut un vecin, Stănculescu era numele său, i-a văzut pe cei doi în curte și s-a oprit la poarta Valeriei: Bună seara, vecino, a rostit el și cuvintele ei au

trezit-o pe stăpâna casei. Bună seara a răspuns ea, iar după ea și Serafim. Valeria a răspuns panicată la salut, era panicată fiindcă nu știa cât timp dormise și nu știa cât pierduse din povestea îngerului. Vecină, de mult voiam să vă rog ceva, a continuat Stănculescu. De fapt, pe ajutorul dumneavoastră, pe Serafim voiam să-l rog: Într-o zi, când va fi mai liber, aș dori și eu să-mi repare magazia, am văzut că e un tâmplar priceput. Cererea lui Stănculescu a marit panica femeii: cum să-l pună ea pe Serafim să muncească pe la unul și la altul, el este o ființă celestă, un înger, nu un zilier oarecare, așa cum îl crede Stănculescu și cum îl cred probabil toți ceilalți. Femeia avea ochii măriți de rușine, se trezise de-a binelea, era într-o mare încurcătură, cum să-l refuze pe vecin dar să nu-i mărturisească adevăratul motiv al refuzului, fiindcă nu era dispusă să destăinuiească nimănui adevărata identitate a omului de la munte. Se simțea cu totul aiurea, se simțea vinovată, își zicea că îi înșală așteptările lui Serafim: ea ar trebui să-l slujească pe el, îngerul, și nu invers, darmită să-l mai și trimită pe la unul și pe la altul... A căutat să bâgăie o scuză oarecare, dar Serafim a scos-o din impas, vorbind el cu glasul lui așezat, de om de la munte: Cu dragă inimă, domnule. Chiar mâine aș putea, pe la ceasurile

după-amiezei și s-a uitat la biata femeie cu înțeles, liniștitor, în semn că nu trebuie să-și facă probleme, de aceea e aici, s-o ajute, știe el ce are de făcut, iar așa-zisa treabă omenească pe el nu-l supără și nu-l oboleşte, e pentru el ca un fel de joc...

Discuția lor, mai exact monologul lui Serafim, s-a sfârșit în acel moment. Atunci eu mă duc, a rostit femeia într-o încheiere cam anapoda și s-a ridicat. Privind-o pe Valeria cum se îndrepta agale spre casă, Serafim se gândea că ar mai fi vrut să adauge ceva la confesiunea lui: era aici, pe pământ, aidoma unui ambasador trimis într-o țară sălbatică, încet-încet acesta descoperă farmecul ținutului respectiv și al oamenilor de acolo și ajunge să se atașeze definitiv de ei. Ar fi vrut să facă o necesară precizare – părerea proastă despre oameni se cuvenea întrucâtva corectată, existau și acele capitole cu semnul plus, care îl impresionează la oameni – singurătatea lor, tristețea și faptul că se îndrăgostesc, că iubesc, sunt doar câteva asemenea capitole. A renunțat însă la intenția sa de a o mai obosi cu prelegeri pe stăpâna casei, și așa bătrâna se arătase excedată și nu mai era în stare să rețină ceea ce îi spunea el.

În orașul de sub munte, neobișnuitul triumphi format dintr-o bătrână scufundată într-un somn de piatră și parcă fără sfârșit, plus o altă femeie vârstnică cu o fire mult prea simplă (mai precis ar fi nătângă?), încât să realizeze cu adevărat ce i se întâmplă și deci să fie îngrijorată, bulversată, înfricoșată, plus o creatură sosită de pe alte meleaguri își ducea traiul senin, egal, după legi care, în bună parte, nu erau legile oamenilor.

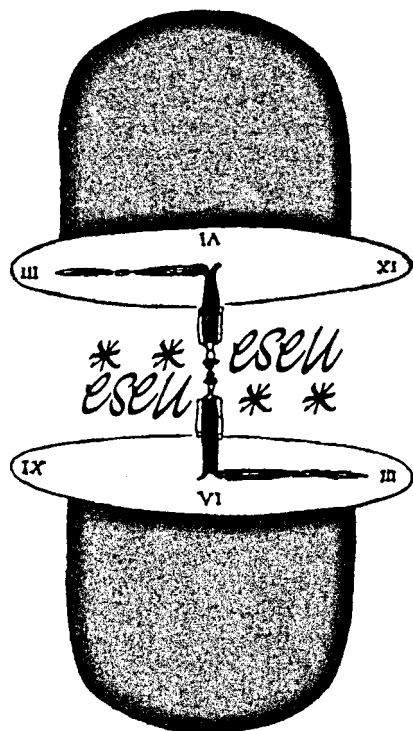
Dintre toate poverile pe care era obligat să le suporte din pricina metamorfozării lui pasagere din înger în om, cel mai greu îi venea lui Serafim să doarmă. Practic îi era imposibil să doarmă. În primele săptămâni după sosirea sa în casa Valeriei, la căderea nopții, când pământeni se retrăgeau în dormitoare, închideau ochii și se scufundau în apele odihnitoare ale somnului, străinul se întindea și el pe lavița lui și făcea disperate eforturi să adoarmă, dar nu izbutea. Ceasurile acelea treceau foarte, foarte încet, chinuitor chiar, Serafim nu avea cu ce să și le umple, dar trebuia să respecte programul omenesc și mai trebuia să nu se plângă, să-și ducă la capăt misiunea, oricât de anevoioasă s-ar fi dovedit. Sigur că da însă, la întoarcere pe tărâmul îngeresc, va raporta amănunțit ce și cum și evident va semnala deficiența din programul de transformare: prefăcuți în oameni, îngerii nu reușesc să doarmă. Pe viitor, această defecțiune se cade remediată.

Pe urmă, descoperise leptopul și perele pergamute și nopțile sale nu mai erau un calvar.

Fragment din romanul
Povestirile lui Cesar Leofiu, în curs de
apariție la Ed. Cartea Românească

O viață din supraviețuiri

Ion Ianoși

Unor publiciști deprinși cu enunțuri radicale le-a fost pe plac să stigmatizeze cultura română predecembristă ca pe o „Siberie a spiritului”. Indirect, formula dădea în vileag disprețuitoarea necunoaștere și nerecunoaștere a unui segment cultural rusesc de tot mai certă valoare tocmai în deceniile incriminate. Direct, ea deconspira absența disponibilității de a supune analizei propria cultură recentă sau, în cazul literaturii, pur și simplu lipsa chefului de a reciti cărți. În vâltoarea negărilor zgomotoase, era mai la îndemână să contești, din vârful condeiului, orice sau aproape orice produs anterior, exceptându-l, desigur, pe cel datorat contestatarului. Ar fi fost anevoioasă și plictisitoare aplecarea asupra căreia unui domeniu și interval distinct de timp, finalmente asupra fiecărui autor și fiecărei lucrări. „Globalizarea” negativității retrospective oferea, dimpotrivă, tăierea facilă a nodurilor gordiene, indiferent dacă era vorba de politică, ideologie, economie sau cultură, la rândul lor amestecate până la indistinct în „piața comună” a refuzurilor.

Totuși, neiertarea justițiară nu s-a abătut cu aceeași intransigență asupra tuturor scriitorilor din trecutul apropiat. Ei erau pasibili de incriminare prin chiar întâmplarea de a fi trăit și lucrat pe atunci, de a fi fost acceptați și eventual răsplătiți, în mod simbolic și nu numai. Puteau fi – tot simbolic – linișați; puteau fi doar marginalizați. Fericiții posesori ai unui act de naștere relativ recent îi puteau disprețui sau măcar ignora pe colegii lor vârstnici, inexorabil din ce în ce mai vârstnici. Pe unii îi puteau însă accepta ca mântuiți de tarele trecutului – întrucât la timp se lepădaseră singuri de ele.

E situația lui Radu Coșău. Deși contestat când și când, a fost trecut îndeobște printre cei dreți, de atunci și de acum. I-a împlânzit pe mulți dintre oponenții săi reali și virtuali. Juca în favoarea lui nu doar excepționala înzestrare de prozator, confirmată prin atâtea volume, ci și menținerea în avanscă datorită unei publicistici săptămânale, culturale și sportive. De altfel, natura talentului său n-a disociat niciodată în mod net proza, reportajul, publicistica, poezia, tocmai amalgamul lor servindu-l și, în orice caz, asigurându-i notorietatea. Astfel și-a adjudecat o poziție de răsfățat al multor cititori, desigur dintre puținii rămași fideli artei literare, necvadați către alte forme de receptare. Parafrazând termenul de „oximoronic”, pe care descoperi îl invocă voluptuos, aș vorbi în cazul lui de victoria diverselor *totodată*. Are multe preocu-

pări și multe idei. Domină felurite genuri în felurite maniere. Ca „extremist de centru”, se recunoaște de stânga și îl agreează jucătorii de pe dreapta terenului. Una peste alta: a reușit multiple supraviețuiri fericite!

Supraviețuiri, supratitlul din fruntea ciclului său de căpetenie, l-a dibuit excelent; și tocmai nuvelele în cauză îi vor asigura – sunt sigur – posteritatea. Pe aceasta din urmă, pare s-o necocotească, polemic față de confrății care o invocă în exces; dar, la drept vorbind, se mai și îngrijește de ea. Concesia nemărturisită derivă din chiar accepțiunea dublă a termenului, întrucât vrei să *supraviețuiești* și azi, dar și mâine, cât mai departe în timpul care-ți este dat și care nu-ți mai este dat. În ce altă perspectivă ar putea lucra un scriitor mândat de orgoliul caracteristic profesiei, elaborându-și opera răbdător și tenace, dornic s-o apropie, cât poate și cât se poate, de perfecțiunea visată?!

În cursul anilor nouăzeci l-am tot îndemnat pe R.C. să-și reordoneze într-un ansamblu unitar volumele anilor șaptezeci-optzeci, pentru o nouă publicare. S-a codit mult, ca tot „omul recent” luat de treburile urgente, acaparatoare, precum unul bolnav, după Noica, de „acatholic”, *maladia civilizației*: politică, filme, sport, belotă, captarea din ziare și retopirea în articole proprii a noutăților din lumea largă. Până la urmă totuși s-a decis și, iată, și-a reorganizat principalele scrieri, menținându-le ca nuvele, dar, cum spune singur, „într-o cronologie firească, a vieții și nu a dezordinii în inspirație”. Din *Supraviețuirile* (în loc de *Supraviețuiri*), seria cronologică anunțată. Editura Fundației PRO a publicat în 2002 primul volum, *Rămășițele mic-burgheze*, urmând să tipărească, în ritm alert, și următoarele volume.

Merită să reamintesc produsele „dezordinii în inspirație”. Primele au purtat chiar titlul *Supraviețuiri* (I-II, 1973-1977), pe care următoarele l-au menținut doar ca supratitlu: în *Meseria de nuvelist* (III, 1980), *Ficționarii* (IV, 1983), *Logica* (V, 1985), *Cap limpede* (VI, 1989). Aceste șase cărți compun seria propriuzisă. Nu mi s-ar părea însă deloc forțat să subsumez ciclului măcar câteva părți importante atât din volume apărute în paralel, de la *Un august pe un bloc de gheață* și *Alți doi ani pe un bloc de gheață* (1971, 1974) până la *Sonatine* (1987), cât și din volumele recente, de la *Mătușile din Tel-Aviv* (1993) până la *Autodemunșuri și precizări* (2001). Ar fi chiar interesant de constatat, în timp, cât și ce anume din scrierile aparent exterioare filonului de bază va retopi R.C. în noua sa ipostază, aceea care, urcând pe firul vârstelor, tinde „să stabilească o continuitate a unei respirații, a unei forme de viață în gând și pe pământ” (*Notă asupra ediției*).

Autorul pariază, așadar, pe aparent simpla rearanjare a *acelorași* texte, cunoscută, dar care, nemodificate ci doar altminteri îmbinate, deci altfel contextualizate, să producă un efect inedit, potențat, de lectură. Acest nou chimism al înlănțuirii „elementelor” reprezintă miza sa – și motivul pentru care evită trimiterea fie la o „a doua ediție”, fie la o „ediție definitivă”. Dimpotrivă, înnoitele titluri de volume și chiar discret modificatul lor liant – de la forma nearticulată a pluralului la cea articulată – par să

indice dorința originalității: în detalii totul fiind vechi, în ansamblu – totul e nou! E prematur să cumpănesc gradul de îndreptățire a prezumției, deși nu voi evita unele considerații preliminare.

Deocamdată trec însă la efectivul cuprins al acestui prim volum. Titlul lui e, limpede, ironic și autoironic. De altfel, pe parcurs e variat mereu calificativul de „mic-burghez”, aplicat personajului principal de către alții și îndeosebi de el însuși. *Alter ego*-ul autorului, angrenat în organizația „revoluționară” a elevilor, UAER, vrea să scape de tot ce-l ține captiv în mediul său familial. Prins în mrejele locurilor natale bucureștene, între părinți, o bunică, mătuși de diferite grade și un îndepărtat unchi, el caută să-i renege, măcar să-i budeze, pentru a se curăța, într-un exercițiu purificator sado-mazochist, de „rămășițele” clasei sociale detestate, în care s-a întâmplat să se fi născut și format. Adolescent răzvrătit, nutrește arzătoarea dorință de a fi primit între tinerii de „tip nou”, avântați spre zorii unei lumi purificate de rele. Paradoxal, dintre aceștia mulți sunt tot de condiția lui, dar parcă lepădându-și mai ușor chingile înrobitoare. În schimb, cei de „origine sănătoasă” se atașează firesc de construcția societății visate.

Faptele relatate au loc în 1947-1948, când eroul nostru, asumat antierou, are 17-18 ani. El este elev, în paralel „revoluționar de profesie” începător, apoi reporter la un ziar progresist, ulterior trimis la reeducare, prin „munca de jos”, ca ucenic într-o uzină (de unde, în prezizibilul început al următorului volum, va trece la Cluj, într-o altă „armată de cavalerie” decât eroul povestirilor lui Babel, unul dintre scriitorii săi îndrăgiți). Aceste peripeții exterioare, dublate de cele esențiale, sufletești, oferă cadrul și conferă substanța celor 15 piese, de la foarte scurte (chiar de o pagină), pînă la mult mai extinse (ultima, cu deosebire). Biografic, povestirea debutează cu schimbarea numelui de Oscar Rohrllich (apropiații folosesc și azi apelativul „Relu”, derivat din Oscăreli) în Radu Coșău, preluat din titlul unei poezii de Radu Boreanu. Finalul, un adevărat mic roman (pseudoroman) contrapunat, narează ultima, deocamdată, fază a „ruperilor” din viața personajului, ucenic neascultător la uzinele „Timpuri noi”, prins în vârtejul conflictelor cu maestrul său, o muncitoare, șeful de cadre, o iubită și părintii ei, oameni din redacție – totul pe fundalul peregrinării fastuoase prin Bucureștiul iubit.

R.C. obișnuiește să se desemneze „bucureștean”, dincolo de nație ori etnie. El cutreieră cu voluptate, și ca personaj, cartierele zonei sale familiar-familiale, asemenea unui Leopold Bloom inedit. Memoria sa e prodigioasă și, sub acest raport, ar putea-o confirma cunoscătorii vechii urbe. Mișcarea browniană prin străzi și ulicioare, birturi și cofetării, sau pe malurile Dâmboviței, corespunde însă neliniștii sale juvenile, pendulând între atașamente polare și tot atâtea femei, plus bărbați, care le personifică. Lucia, Sapho, Solveg, Nelly, Culi, Lucica și alte fete cărora le dă târcoale, în mișcări de apropiere-îndepărtare; sau Victor, Calu, Virgil, Petre, Chifu, Miron, Dinu, majoritatea presupuși ca superiori prin intransigență; și mama, tanti Fina, tanti Șeli, mătușa Bela (Maria de Man-

gop), tanti Perlmutter, bunica, o verișoară a bunicii, „cousine Bette“, pe de o parte, tatăl și „mon oncle Marcel“, de cealaltă – o lume multicoloră, în care și în subteranele căreia ține să se autodefinească, la persoana întâi, naratorul fictiv.

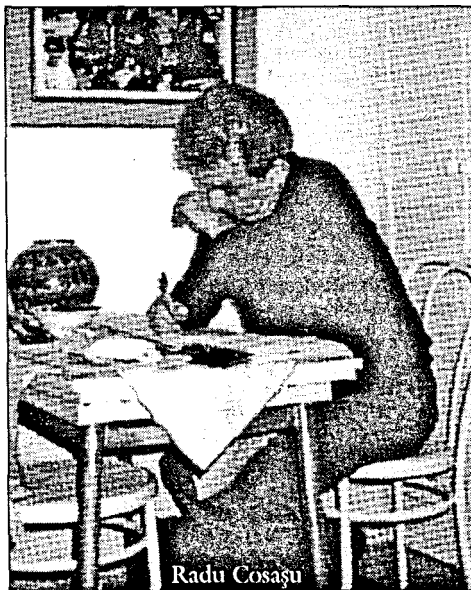
Cât privește arta naratorului efectiv, ea implică ritmul alert, trecerile dintr-un registru într-altul, contrapunctarea tematică printr-o tehnică precumpănitor asociativă, memoria afectivă apropiind orice a fost îndepărtat în timp și spațiu, trăirea concomitentă a stărilor extreme. Textul glisează mereu de la una la alta, apoi revine la ceea ce părea uitat. Cititorul e constrâns să galopeze de parcă ar fi cu adevărat un cavalerist. Supunerea la alternanțele rapide riscă să-i estompeze, retroactiv, detaliile. Câci paradoxul autorului e înmuierarea plasticizării în muzicalitate, dar într-o variantă cinematografică. La îndemână pare să-i fie plastica, totuși nu degeaba a fost constrâns atâta vreme să exerseze la pian, supravegheat de doamna A., până să evadeze și din doriința paternă de a ajunge muzician, alături de altele, tot „mic-burgheză“. Muzicalitatea textului e invocata continuitate a unei „respirații“, nervoasă, gâfăită, sacadată: marca pe drept lăudată a casei! Repet: e precum un caleidoscop de film, în ale cărui suprapuneri de moment și treceri subite, ochiul specialistului mai și uită secvențe; sau, în urma reluărilor, are impresia unui *déjà vu*.

Tânărul meloman îndrăgește – ca și rudele lui – operele italiene. Alături de autorii lor sunt invocați Schubert, Chopin, câteodată Mozart și Beethoven. Preferații sunt romanticii. Cunoaștem și ulterioara adeziune (din artă? din viață?) la muzica vieneză, inclusiv la Johann Strauss. Nu putem vorbi, totuși, despre ispita „opereței“ în scris, chiar dacă „sonatinele“ vor fi subintitulate „fragedii“; iar autorul, cu binecunoscuta-i inventivitate lingvistică, va deriva din Sisif „insisificarea la noi pe Boteanu“. Dacă l-aș încadra printre compozitorii în *moll*, nu în *dur*, echivalarea lor neolatină, *minor-major*, ar putea induce în eroare. Câci, fără a fi un scriitor minor (cum ar putea lăsa impresia câte un articol prea săltăreț), R.C. nu este, hotărât lucru, un dur – nici la propriu, nici la figurat. El se recunoaște bolnav de „puerilită“, de un infantilism asumat până la bătrânețe. Nu scrie romane ci nuvele, nu sonate ci sonatine, nu tragedii, ci fragedii. Ele rămân fragede și la recitare. Tot ce a fost violent în perioada descrisă, e transformat în joc, un joc dramatic, cu întorsături comice, grotești, dar și cu multă asumată șarjă. „Deșteptii“ sunt cam tâmpiți, radicalitatea e neserioasă, revoluția e de mucava, cu toate distrugerile pe care le provoacă.

Filmic, balansul dintre veselie și gravitate îl are ca model pe Chaplin, dar cu cedări față de îndrăgiiții Stan și Bran. Cea mai violentă experiență a tinereții, moartea tatălui și trădarea lui chiar în moarte, sunt transfigurate în „sfidarea ca un sămbure de portocală“; dar portocala ședințelor de critică-autocritică și a hoinărelilor prin oraș, între sediu, redacție și iubită, pune surdina pe seriozitatea extremă a sfidării. Urmărirea carului mortuar, pitit într-un taxi, nu schimbă tonalitatea dominantă, în ciuda injuriei antisemite suportate din partea șoferului, din final. O va schimba, în volumele următoare, imaginara dar nu mai puțin chinuitoarea boală de inimă, modalitate fiziologică a „autocriticii“ față de tatăl mort, al cărui chip nu va conțeni să-l hăituiască, accentuându-i angoasele, nu și propriu-zisul simț tragic. Dacă și alte câteva nuvele se încheie cu motivul morții, acesta nu e potențat în leitmotivul atâtor creatori ruși invocați, acum sau ulterior, de la Tolstoi și Dostoievski, până la Eisenstein și Tarkovski. Câci refugiu autorului, niciodată până la capăt abandonat, este „tandrețea cu un refuz al morții“. Sfidarea=tandrețea=armonia în disarmo-

nie: „armonia cordului bătut de gânduri“. Pentru cardiolog inima bate sănătos, gândurile apăsătoare numai psihanalistul le-ar putea descifra – dacă pacientul ar fi dispus să i le încredințeze. Nu are însă nevoie decât de „un fel de cură verbală terapeutică prin retrăirea evenimentelor traumatice“, după cum observa Ion Vartic, asemuindu-l, sub acest raport, lui Philip Roth. Diferența e că la autorul nostru erotismul, deși mereu prezent, e tot o formă de joc, asemănător cu șahul, belota, bridge-ul: contează plăcerea jocului, nu deznodământul.

R.C. e un „ficionar“. Dublul său literar manifestă din copilărie darul de a inventa povești între adevăr și „minciună“, apoi recunoaște singur cât de iscusit ție să „mintă“. Așa operează și cu transfigurarea unor prototipuri vag recunoscutibile. De pildă, în profesorul filolog, care îi intuiește înzestrarea, împărtășindu-i atașamentul pentru Camil Petrescu și avertizându-l asupra panicii lecubile doar prin îndoială, întreprind un „Tudor Vianu“ cu care nestudentul, de bună seamă, n-a dat nici un examen și nu a purtat colochii de cafea. Cititorii cu simț „arheologic“, din generația autorului, pot identifica des-

tule trimiteri, atât la persoane, cât și la sloganuri de epocă, formule sacrosancte și citări din „clasici“, uitate cu timpul.

Aș putea chiar disocia tipuri de lectură, întrucâtva pe generații. Unii vor savura textul în „acrobatică“ lui expresivă, cu subtext cu tot; alții vor urmări fascinat și contextul, gradul său de veridicitate istorică: avatarurile unui „om sub vremi“. Diferența ar fi între ceea ce s-a numit „estetică“ și „est-etica“. Optimal, perspectivele fuzionează. Dar dacă aș tatonă deosebirile structurale, chiar înainte și pentru a fi recitate?

Ce am în vedere?

Plec de la nedatarea nuvelor. Nu aflăm, nici la capătul lor și nici într-o notă finală, când au fost scrise sau/și pentru întâia oară publicate. Or, dacă într-adevăr nu au fost modificate, procedul e și neuzual, dar și încărcat de consecințe. Prima e amintitul orgoliu, benign, al regrupării ce ar produce cărți îpedite. Următoarele sunt mai perverse. Dacă pui în ordine biografică piese mult decalate bibliografic, țintești fie un complet „dosar de cadre“, ipoteză ridicolă, de neluat în seamă, fie inviți la cartografierea traiectoriei spirituale parcurse. Numai că aceasta din urmă, la un scriitor, e prin excelență scriitoricească. E greu de imaginat ca, după însăilările juvenile de el însuși repudiate cu franchețe, un autor să nu se schimbe timp de trei decenii. Dacă însă pune în succesiune texte elaborate, în cadrul acestor decenii, la mare distanță, atunci estompează – cu sau fără voie – tocmai numita „traiectorie“, și încă sub două aspecte: ca stil și ca atitudine civică. În citatul de pe co-

perta a patra, Ovid S. Crohmăniceanu îl laudă pe „autorul confesiunii“ care, „pe măsura debitării ei“, „s-a transformat“ „într-un stilist de primă mână“. Cum să-ți dai seama de această benefică *transformare* stilistică, dacă nu știi în ce ordine și-a conceput nuvelele? Dar, totodată, cum să percepi etapele celeilalte *transformări*, să-i spun ideologică? De pildă, anticipând ceea ce va urma, în ce trepte s-a scuturat de complexul său „mic-burghez“, întorcându-se, ca fiu rătăcitor, la sânul familiei, al ambianței și al concepțiilor cândva repudiate, adică renegându-și renegările „zăpezilor de altădată“?

Între trăirea de viață și exprimarea ei scrisă distanța ar putea fi considerabilă; și, mai mult decât experiența trăită pe viu odinioară – importantă *cum* este ea descrisă, literar, *hic et nunc*. Numai două dintre posibilele exemple. Unul. Clamând „adevărul integral“, la acea ședință de UTC memorabilă, despre care în volumul actual nu este încă vorba, R.C. a devenit – spune Dorin Todoran – primul nostru scriitor disident (într-adevăr, nu poți disida decât din interiorul unei entități); dar când și în ce fel avea să evoce scriitorul acea întâmplare care îl va costa ani mulți și grei de șomaj? Celălalt. „Ruperile“ din ulterioara călătorie moscovită, cu un grup de cinești, i-au șubrezit sănătatea reală, din nou însă – când *avea să poată descrie* noua încercare la care a fost supus? Evident, numai după turnura istoriei, în recente *Autodenunțuri*...

Gruparea cronologică reasează parcă pe o mai lină orizontală o fracturată linie verticală. Rezultatul limpezitei *mersul* vieții, dar încețoșează *mersul* creației. Într-o măsură, ca dezavantajează chiar viața, prin nedatarea actelor de curaj literar în plin ceașism obsedant. Fără falsă modestie, ele ar fi trebuit localizate în timp, de dragul rigorii și pentru a proba o atitudine civică exemplară. Numai asemenea reconstituirii precise vor proba și „rezistența prin cultură“, autentică și valoroasă în ambele sale componente, și locul scrierilor lui R.C. într-un peisaj variat, care n-a fost doar o Sahară spirituală.

Rămășițele mic-burgheze încântă prin măiestria lor pe tineri, care nu cunosc trecutul decât din anecdote; și pe cei înaintați în vârstă care îi pricep și aluziile, unii parcurgând drumuri paralele și amintindu-și eventual altfel parte din experiențele similare. Să ne imaginăm însă, exagerez cu bună știință, reacția cititorilor de peste decenii (căci ei vor exista, cu siguranță), care se vor apuca de lectura volumelor ordonate sub un titlu general fără să știe mai nimic nici despre epoca descrisă, nici despre anii când au fost scrise. În ambele privințe, memoria lor va semăna cu o foaie albă. Li se va potrivi o lectură „pur“ estetică? Sau pentru lămurirea „impurităților“ est-etice va trebui să se adreseze istoricilor, literari și nu numai? Vor avea nevoie de savante postfețe și subsoluri?

Sper ca în vremuri mai așezate să apară exegeți care să cumpănească relația dintre ciclurile intitulate *Supraviețuiri* și *Supraviețuirile*. Deocamdată îmi reprim însă pornirile de istoric, pentru a mărturisii cu plăcere: am (re)citit nuvelele din volumul lui Radu Cosașu, tocmai apărut, pe nerăsuflăte!

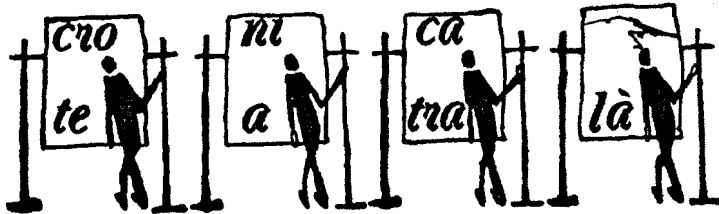
August 2002

Sanda Manu la Cluj

Sanda Manu – renumit om de teatru și „creator de actori“ la Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale“ din București – a ales să monteze la Naționalul clujean ultima creație a lui Molière, *Bolnavul închipuit*, pentru că simte nevoia să ridă, fiind sigură că și publicul vrea asta. Dar nu un ris de dragul risului, ci unul în spatele căruia stă un gând.

Din opera molierescă regizoarea a ales tipul ipohondriului. *Bolnavul închipuit* e opera unui creator care, presimțindu-și mai mult sau mai puțin conștient moartea, își bate joc, cu violență, de medicină și de „iluziile“ pe care aceasta le oferă omului. Dar Sanda Manu nu se oprește doar la această interpretare. Vom regăsi aici ridicate mai multe probleme: cea a egoismului, a comunicabilității și a neînțelegerii pro-

funde dintre oameni, a singurătății și a ceea ce poate ea să însemne pentru omul ajuns la o anumită vîrstă, cînd ipohondria nu este neapărat o stare maladiivă, ci mai mult nevoia de a fi cu ceilalți. Este vorba de tot felul de boli ale spiritului, care bîntuie dintotdeauna umanitatea.

Alegerea ultimei creații a lui Molière nu este întîmplătoare, întrucît Sanda Manu face un teatru de actori. Ea nu se poate exprima decît prin actori, impactul pe care actorul îl are cu publicul fiind esențial. Actorul Molière își scria și regiza propriile creații știind în mod nemijlocit ce înseamnă teatrul. Ce înseamnă concentrarea energiilor în timpul reprezentației și cum organismul, chiar bolnav fiind, ascultă de alte legi. De altfel, Molière-Argan a murit în 17 februarie 1673, după a patra reprezentație cu *Bolnavul închipuit*, la o jumătate de oră după încheierea spectacolului. De atunci, replica savuroasă a lui Molière-Argan – „N-o să pășesc nimic făcînd pe mortul!“ – se umple de o substanță neliniștitoare, transfigurînd sensurile piesei.

În concepția Sandei Manu valoarea comediei reiese din contrapunctul dintre optimism pe de-o parte și nostalgie și tristețe pe de altă; în loc să ne plîngem bătrînețea și boala, rîdem. Și nu pentru a păcăli moartea sau a ne vînda de frica de moarte. Ci pentru a ne înnobila. Rîsul inteligent înobilează așa cum rîsul vulgar maculează. Vulgarita-

tea, pentru a nu păta, trebuie transfigurată artistic. Pentru regizoare o comedie fără grație nu e comedie iar rîsul, care nu lasă o marjă de gîndire spectatorului, nu e ris. În comedie nu trebuie să fii didactic, pisălog, gros. Scălbăia-

tru părinți, un eșec al intrigii unei soții mînată doar de patima pentru bani și nu de iubire pentru soțul ei. Este o glumă grațioasă, care va părea că se joacă ușor și care va dezvolta (sau nu) în noi o atitudine meditativă asupra propriei existențe. Spectacolul Sandei Manu, după cum declară domnia-sa, nu va aduce o linie nouă în spectacologia românească, ci va fi un spectacol profesionist, grațios, vesel. Burlescul balet final al doctorilor înveșmîntați ca niște mari păsări negre va umple, însă, farsa lui Molière de un fior neliniștor.

În acest demers, regizoarea Sanda

la generală de pe scenă naște un „teatru mort“.

Piesa va fi pusă în scenă cu iz de epocă, montată integral, cu cele trei interludii coregrafice și muzicale și cu prologul ei. Modernitatea montării, fără nici un fel de extravagante regizoarele deplasate, constă, pur și simplu, în revalorizarea textului și rostirii lui. Pentru Sanda Manu piesa este un eșec al vieții „bolnavului“ Argan, un eșec al copiilor de a-și manifesta dragostea pen-

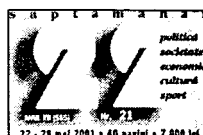
Manu este secundată de Adriana Grand, semnată a costumelor, T.Th. Ciupe, creator al decorului, Dorina Crișan-Rusu, compozitor, și, nu în ultimul rînd, de Anton Tauf în rolul lui Argan: o echipă de creatori ce ne conduce spre un „rîs inteligent“, fără stridențe, cu o deschidere spre metafizic.

NORA COLȚEA

Revista Revistelor

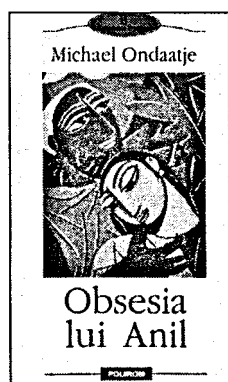
ADĂVĂRUL
literar și artistic

• *Adevărul literar și artistic* din 3 sept. a.c. restituie încă un fragment din textele cu multiple fețe ale lui Petre Pandrea; de această dată, un portret, nu lipsit de suclă, al lui Nae Ionescu, datat 1944; restituirea este îngrijită și prefațată de Alexandru George. În aceeași revistă, în numărul din 8 octombrie, Mircea Barzucă publică un fragment de interviu sau de amintiri narate dialogal, nu e foarte clar, cu/despre Margareta Sterian. Și multe portrete ale tinerilor scriitori executate de pictoriță.

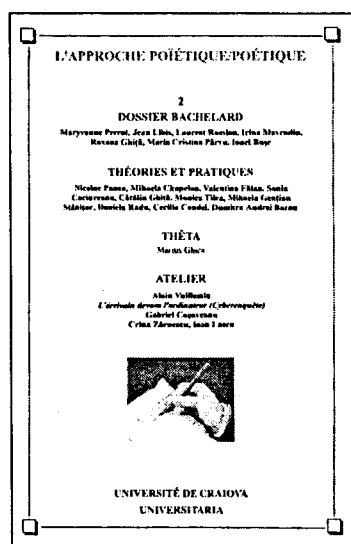
• În revista „22“, nr. 656 din 1-7 oct., Andrei Oișteanu dezbate problema Holocaustului în „studii și documente“. Andrei Oișteanu trece în revistă câteva cărți, vechi și noi, despre pogromul de la Iași, despre Transnistria, despre Traian Popovici, primul din Cernăuți (1941-42) care a salvat

evrei etc. Foarte tulburătoare sînt și „fabelle“ și comentariile cercetătorului român, care povestește, de pildă, cum a participat incognito în 2001 la o manifestare a „Ligi de luptă împotriva antiromânismului“, unde se nega pogromul de la Iași. În finalul articolului, Andrei Oișteanu ne spune că „în marile universități occidentale“ a apărut „o nouă materie de studiu și de cercetare“: „Genocide Studies“, cu cursuri, masterate, doctorate etc. Îmi face plăcere să completez știrea distinsului cercetător: în Universitatea „Babeș-Bolyai“ există, de asemenea, atît cursuri, cît și studii doctorale și doctorate pe această disciplină.

Michael Ondaatje, *Obsesia lui Anil*, traducere și note de Liviu Bleoca, postfață de Maria-Sabina Draga, Iași, Ed. Polirom, 2002

Număr ilustrat cu desene de
GABRIELA MELINESCU

Facultatea de Litere a Universității din Craiova editează, în condiții grafice deosebite, al doilea număr al revistei în limba franceză *L'approche poétique/poétique (Dossier Bachelard)*, publicație a cărei înaltă valoare științifică onorează orice instituție academică. Mai mult decît atît, impresionează unitatea concepției, deosebit de inovatoare, care stă la baza revistei: aceasta, fructificînd activitatea de cercetare a Școlii de Poietici-

că de la Craiova, întemeiate de Prof. Univ. Dr. Irina Mavrodin (coordonatoarea, în plus, a Studiilor Aprofundate de poietică și poietică din cadrul Catedrei de Limba și Literatura Franceză), constituie unica publicație de profil din țară, fiind deschisă tuturor celor care sunt interesați de teoria și practica procesului de creație artistică. Impresionantele colaborări internaționale (numai din comitetul onorific fac parte, alături de Mihai Șora, Jacques Derrida, Michel Deguy și Alain Vuillemin), precum și abordarea interdisciplinară a fenomenului *facerii* opere de artă reprezintă tot atâtea plusuri care fac din revista *L'approche poétique/poétique* un eveniment științific și editorial de excepție în peisajul academic românesc. Alături de reputatul scriitor Marius Ghica, și el unul dintre mentorii tinerei generații de poieticieni de la Craiova, reșinem contribuțiile lui Nicolae Panea, Valentina Fălan, Monica Tilea, Roxana Ghiță, Daniela Radu, Mihaela Genșiana Stănișor, precum și originala (și deosebit de instructivă) cyber-anchetă „Scriitorul în fața calculatorului“ din cadrul secțiunii *Atelier*. Urăm revistei o viață cât mai lungă, în aceleași condiții cu care, deja, începem să ne obișnuim.

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricît de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

CARTEA DE CARE AI NEVOIE

Editura „Biblioteca Apostrof” vă oferă următoarele titluri încă disponibile:

- EVELYN UNDERHILL, **Mistica. I. Fenomenul mistic**
traducere de LAURA PAVEL,
postfață „Evelyn Underhill – Nae Ionescu”
de MARTA PETREU, 1995, 332 p. 30 000 lei
- MARTA PETREU, **Apocalipsa după Marta**
poeme, 1999, 96 p. 50 000 lei
- MIRCEA ZACIU, **Jucătorul de rezervă**
poezie, 2000, 88 p. 50 000 lei

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI,
1997, 192 p. 30 000 lei
- GABRIEL MARCEL, **Omul problematic**
traducere, note de FRANÇOIS BREDIA și ȘTEFAN MELANCU,
1998, 140 p. 30 000 lei
- MICHEL HAAR, **Cintul pământului. Heidegger**
traducere de IRINA PETRAȘ,
1998, 227 p. 45 000 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JEAN-FRANÇOIS LYOTARD, **Postmodernul pe înțelesul copiilor**
traducere de CIPRIAN MIHALI,
1997, 108 p. 30 000 lei
- VLADIMIR JANKÉLÉVITCH, **Să iertăm?**
traducere de JANINA IANOȘI, postfață de ION IANOȘI,
1998, 82 p. 30 000 lei
- HANS-GEORG GADAMER, **Heidegger și grecii**
traducere și comentarii de VASILE VOIA,
1999, 84 p. 35 000 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN,
1998, 162 p. 35 000 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI,
1997, 216 p. 40 000 lei

Colecția „Filosofie românească”

- ION IANOȘI, **O istorie a filosofiei românești**
1996, 392 p. 100 000 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**
ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a III-a,
2001, 140 p. 70 000 lei
- D.D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG,
ediție și postfață de MARTA PETREU,
1999, 138 p. 35 000 lei
- VASILE MUSCĂ, **Filosofia în cetate**
1999, 132 p. 35 000 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU,
2000, 132 p. 50 000 lei

Colecția „Janus”

- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 100 000 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 40 000 lei
- FLORIN SICOIE, **Sîmbăta engleză și alte povestiri**
1998, 130 p. 20 000 lei
- NORMAN MANEA, **Fericirea obligatorie**
proză, 1999, 192 p. 50 000 lei
- RAMIRO DE MAEZTU, **Don Quijote, Don Juan și Celestina**
trad. de MARIANA VARTIC, prefață de ION VARTIC,
1999, 264 p. 60 000 lei

- LIVIU BLEOCA, **Biblioteca de buzunar**, roman
2001, 128 p. 50 000 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**, roman
2001, 132 p. 99 000 lei
- MARTA PETREU, **Ionescu în țara tatălui**, ed. a II-a
2001, 178 p. 100 000 lei
- ION VARTIC, **Cioran naiv și sentimental**
ediția a II-a adăugită, 2002, 440 p. 150 000 lei

Colecția „Scrinul negru”

- **Procesul „tovarășului Camil”**
ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU,
1998, 96 p. 20 000 lei
- I.D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 35 000 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pînă la a doua Venire**,
epistolar matern, ediție îngrijită, prefață și note
de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 50 000 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul
unui psihiatru)**
Aforisme. Prefețe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU
PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU,
1999, 96 p. 30 000 lei
- PETRU DUMITRIU, **Vârsta de aur sau
Dulceața vieții**, roman
text îngrijit și prefață de ION VARTIC
1999, 208 p. 40 000 lei
- DORLI BLAGA, ION BĂLU, **Bлага supravegheat
de Securitate**
1999, 240 p. 100 000 lei
- RADU PETRESCU, **Corespondență • Sinuciderea
din Grădina Botanică** (variantea întâi în facsimil),
ediție de MARTA PETREU și ANA CORNEA, prefață de MARTA
PETREU, 188 p. 50 000 lei
- RADU STANCA, **Aquarium**
selecția textelor și cuvînt înainte de ION VARTIC, ediție
de MARTA PETREU, 202 p. 50 000 lei
- ALEXANDRU VONA, **Misterioasa dispariție a
orașului din cîmpie**, proză
postfețe de MARTA PETREU și ION VARTIC,
2002, 152 p. 69 000 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații a-
supra mișcării legionare**
prefață de Livia Titieni Boilă, ediție îngrijită de Marta
Petreu și Ana Cornea, notă asupra ediției de Marta Petreu
2002, 160 p. 100 000 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu poești**
șotroane (în colaborare cu Editura Dacia),
2001, 144 p. 63 000 lei
- Vlad Mugur, **spectacolul morții**
volum gândit și alcătuit de MARTA PETREU și ION VARTIC,
2002, 252 p. 100 000 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii**, dicționar-antologie
2002, 288 p. 160 000 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

ANA CORNEA
IRINA PETRAȘ
CLAUDIU GROZA
HORVÁTH SÁNDOR
LUKÁCS JÓZSEF
ANA POP
(contabilitate)

TEHNOREDACTARE:

DAN CRAIOVEANU

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor
din România
- Fundația Culturală Apostrof
Cont la BRD Cluj:
în lei: 251100996617101
în valută: 251100296617101

Revista apare cu sprijinul:

- Ministerului Culturii și Cultelor
din România
- Fund for Central and East
European Book Projects

ADRESA REDACȚIEI:

3400 Cluj-Napoca
Str. Iașilor, nr. 14
Tel., fax: 064/432.444
e-mail: fca@internet.ro

• Revista APOSTROF figurează
în Lista-catalog a publicațiilor in-
terne pe 1999, editată de
RODIPET S.A., la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

Tiparul executat la Centrul de Presă Reformat

Către cititorii din țară ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2002, vă rugăm să vă abonați *di-
rect la redacție*. Pentru aceasta, vă rugăm să plă-
țiți contravaloarea abonamentului, prin *mandat
postal*, în contul:

Fundația Culturală Apostrof

cont: 251100996617101

Banca Română pentru Dezvoltare Cluj.

Prețul abonamentului este:

pentru 3 luni: 50.000 lei

pentru 6 luni: 100.000 lei

pentru 1 an: 200.000 lei

Taxele de expediere sînt incluse în această
sumă.

Pentru cei care se abonează prin această mo-
dalitate, asigurăm expedierea promptă a revistei.
Cei care se abonează pe 1 an, primesc revista fără
majorările de preț provocate de inflație.

Către cititorii din străin- tate ai revistei *Apostrof*

Pentru anul 2002, vă rugăm să vă abonați *di-
rect prin redacție*, trimițînd contravaloarea abona-
mentului printr-un cec (money order) în contul:

Fundația Culturală Apostrof

Cont: 251100296617101

Banca Română pentru Dezvoltare – Group
Société Generale

Sucursala Cluj, str. 21 Decembrie 1989, nr.
81-83, SWIFT BRDEROBU

Costul abonamentului este:

pentru 3 luni: 13\$

pentru 6 luni: 26\$

pentru 1 an: 52\$

În costul abonamentului sînt incluse și taxe-
le de expediere par avion.

Abonații sînt rugați să ne indice adresa exac-
tă la care urmează să primească abonamentul.

Adresa redacției: 3400, Cluj-Napoca, str. Iașilor, nr.14, tel. 064 432.444.

APOSTROF

revistă a uniunii scriitorilor

APARE
LUNAR

Literatura marturisirilor:

Gabriela Melinescu și

Norman Manea

Proză de Gabriel Chifu

Cronici și comentarii:

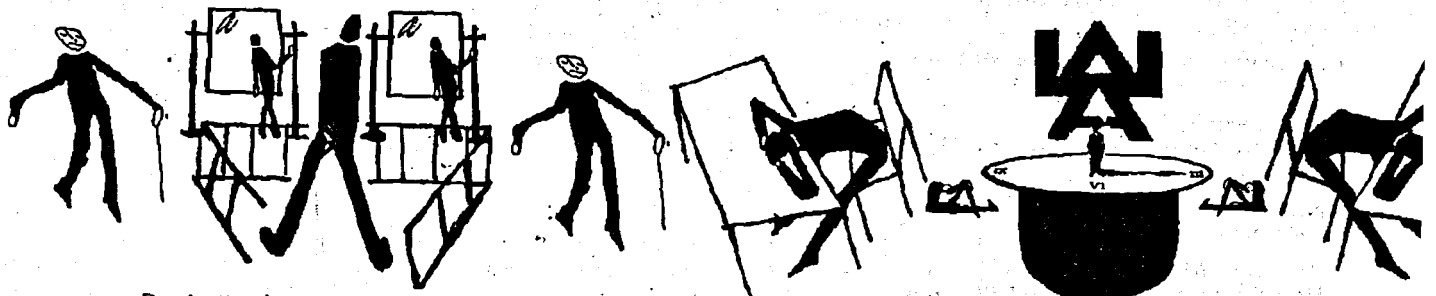
Irina Petras, Stefan Borbely

Cătălin Ghiță, Claudiu Groza

Premiul I. Negoitescu

Fundatiei Culturale Apostrof

Revistă editată cu sprijinul financiar al MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR,
PRIMĂRIEI ȘI CONSILIULUI LOCAL CLUJ-NAPOCA
și al FUND FOR CENTRAL AND EAST EUROPEAN BOOK PROJECTS

ALTE
C
R
O
N
I
C
I
Ș
I
C
O
M
E
N
T
A
R
I
I